

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Bc. Kristýna Zahradníčková

Postkonfliktní rekonstrukce v zemích bývalé Jugoslávie

Prohlašuji, že jsem zadanou diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem veškeré použité zdroje uvedla v seznamu na konci práce.

V Olomouci dne 17. dubna 2014

.....

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu mé práce Mgr. Davidu Hamplovi, Ph.D., za cenné rady, připomínky a laskavý přístup při odborném vedení mé diplomové práce. Děkuji také rodině a blízkým, kteří mě v době studia podporovali a vytvářeli podmínky potřebné k dokončení diplomové práce.

OBSAH

OBSAH	4
ÚVOD	7
1 ROZPAD BÝVALÉ JUGOSLÁVIE A JEJÍ TEORETICKÉ ASPEKTY	9
1.1 POSTKONFLIKTNÍ REKONSTRUKCE	9
1.2 ETNICKÝ KONFLIKT	11
1.3 SOCIALISTICKÁ FEDERATIVNÍ REPUBLIKA JUGOSLÁVIE.....	12
1.4 SRBSKÝ NACIONALISMUS.....	14
1.5 ESKALACE NAPĚTÍ	15
1.6 CESTA K SAMOSTATNOTI SLOVINSKA A CHORVATSKA.....	17
1.7 ZÁNİK JUGOSLÁVIE	20
1.8 POLITICKÝ SYSTÉM JUGOSLÁVIE A TEORETICKÉ ASPEKTY JEJÍHO ROZPADU	23
1.9 ETNICKÉ KONFLIKTY NA BALKÁNĚ	27
1.9.1 KONFLIKT V CHORVATSKU.....	28
1.9.2 KONFLIKT V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ.....	33
2 VÝVOJ V JEDNOTLIVÝCH NÁSTUPNICKÝCH STÁTECH.....	40
2.1 SLOVINSKO.....	40
2.2 SVAZ REPUBLIKY JUGOSLÁVIE (SRBSKO, ČERNÁ HORA).....	42
2.3 CHORVATSKO	50
2.4 BOSNA A HERCEGOVINA	54
2.5 MAKEDONIE	57
3 KOMPARACE JEDNOTLIVÝCH STÁTŮ BÝVALÉ JUGOSLÁVIE.....	65
3.1 POLITICKÉ SYSTÉMY	65
3.1.1 SLOVINSKO	65
3.1.2 CHORVATSKO.....	67

3.1.3	SRBSKO	69
3.1.4	ČERNÁ HORA	72
3.1.5	BOSNA A HERCEGOVINA.....	73
3.1.6	MAKEDONIE.....	77
3.1.7	KOSOVO	78
3.1.8	KOMPARACE.....	80
3.2	EKONOMIKA.....	83
3.2.1	KOMPARACE NÁSTUPNICKÝCH ZEMÍ Z HLEDISKA HDP	87
3.2.2	KOMPARACE NÁSTUPNICKÝCH ZEMÍ Z HLEDISKA NEZAMĚSTNANOSTI.....	89
3.3	ORGANIZOVANÝ ZLOČIN	90
3.3.1	ORGANIZOVANÝ ZLOČIN V CHORVATSKU.....	90
3.3.2	ORGANIZOVANÝ ZLOČIN V BOSNĚ A HERZEGOVINĚ.....	92
3.3.3	ORGANIZOVANÝ ZLOČIN V SRBSKU A ČERNÉ HOŘE	93
3.3.4	ORGANIZOVANÝ ZLOČIN V MAKEDONII.....	94
3.3.5	ORGANIZOVANÝ ZLOČIN V KOSOVU	95
3.3.6	KOMPARACE.....	96
3.4	ENVIRONMENTÁLNÍ BEZPEČNOST	97
3.4.1	ENVIRONMENTÁLNÍ HROZBY V CHORVATSKU	97
3.4.2	ENVIRONMENTÁLNÍ HROZBY V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ	99
3.4.3	ENVIRONMENTÁLNÍ HROZBY V SRBSKU A ČERNÉ HOŘE	100
3.4.4	ENVIRONMENTÁLNÍ HROZBY V MAKEDONII.....	101
3.4.5	ENVIRONMENTÁLNÍ HROZBY V KOSOVU	103
3.4.6	KOMPARACE.....	103
4	PROBLÉMY V POSTKONFLIKTNÍ REKONSTRUKCI	105
4.1	BEZPEČNOSTNÍ SITUACE.....	105
4.1.1	BOSENSKÁ OTÁZKA	106

4.1.2	ALBÁNSKÁ OTÁZKA.....	108
4.1.3	MAKEDONSKÁ OTÁZKA.....	110
4.2	EXTREMISMUS V OBLASTI ZÁPADNÍHO BALKÁNU.....	111
4.2.1	ETNICKO-REGIONÁLNÍ EXTREMISMUS.....	112
4.2.2	PRAVICOVÝ EXTREMISMUS.....	113
4.2.3	LEVICOVÝ EXTREMISMUS.....	114
4.2.4	ISLAMISMUS.....	115
4.3	MEZINÁRODNÍ SOUDNÍ TRIBUNÁL.....	116
4.4	INTEGRACE.....	120
5	SOUČANÝ VÝVOJ V JEDNOTLIVÝCH STÁTECH.....	125
6	PEDAGOGICKÉ ASPEKTY.....	132
6.1	ZAŘAZENÍ TÉMATU V RÁMCI RVP.....	132
6.2	PRACOVNÍ LIST - MEDIÁLNÍ VÝCHOVA.....	133
6.3	PRACOVNÍ LIST – ZEMĚPIS.....	134
6.4	METODICKÉ POZNÁMKY.....	135
	ZÁVĚR.....	136
	SEZNAM ZKRATEK.....	137
	ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	143
	SEZNAM PŘÍLOH.....	151
	ANOTACE	

ÚVOD

Cílem práce je popsat problematiku postkonfliktní rekonstrukce v zemích bývalé Jugoslávie. Pozornost bude věnována historickým souvislostem, které vedly ke vzniku konfliktu v letech 1991-1995. Konflikty na Balkáně mají původ především v problematice soužití jednotlivých etnik, na území Chorvatska došlo ke konfliktu mezi Chorvaty a chorvatskými Srby, na území Bosny a Hercegoviny pak docházelo k válečným střetům mezi Bosňáky, bosenskými Srby a bosenskými Chorvaty. Především však bude pozornost zaměřena na následky těchto konfliktů a na problematiku postkonfliktní rekonstrukce v jednotlivých nástupnických státech. Zaměříme se na budování politických systémů, na ekonomickou nestabilitu, ale také na bezpečnostní a enviromentální hrozby na Balkáně. V práci bude zmíněna také spolupráce jednotlivých států s Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii a snaha o jejich začlenění do EU a NATO.

Práce bude členěna do šesti kapitol. První kapitola bude zaměřena především na události, které vedly k rozpadu bývalé Jugoslávie a její teoretické aspekty, bude zde popsán také konflikt v Chorvatsku a Bosně a Hercegovině. Ve druhé kapitole bude pozornost věnována vývoji v jednotlivých nástupnických státech bývalé Jugoslávie, budou zde popsány události, které následovaly po vyhlášení samostatnosti jednotlivých států. Třetí kapitola bude věnována komparaci jednotlivých států bývalé Jugoslávie z hlediska budování politických systémů a z hlediska ekonomické situace, která bude srovnávána v rámci základních makroekonomických ukazatelů - HDP a nezaměstnanost, která je jedním z největších ekonomických problémů balkánských států. Další problematickou záležitostí je také organizovaný zločin a korupce, do něhož jsou zapojeny také politické elity jednotlivých zemí a environmentální hrozby, které jsou následkem válečných událostí stále aktuální. Ve čtvrté kapitole budou popsány jednotlivé problémy v postkonfliktní rekonstrukci, jedná se především o otázku bezpečnostní situace, extremismu, spolupráce s Mezinárodním trestním tribunálem a v neposlední řadě také o otázku integrace. Pátá kapitola bude věnována současnému vývoji v jednotlivých státech, kde budou zmíněny aktuální problémy, se kterými se jednotlivé státy potýkají. Šestá kapitola bude zaměřena na možnosti aplikace této tematiky do pedagogické praxe, která bude vycházet z práce s pracovními listy.

V českém jazyce vyšlo mnoho knih, které se zabývají touto tematikou, většinu z nich je možné považovat za velice kvalitní a přínosné publikace. Za zvlášť podnětná díla

považujeme publikace M. Šestáka, M. Tejchmana, J. Rychlíka, F. Tesaře, M. Mareše a V. Stojarové. Pro aktuální informace je však nutné využití internetových zdrojů. Některé kauzy byly v médiích popisovány spíše jednostranně, je tedy nutné zaměřit se na práci s relevantními zdroji, případně přistupovat k některým informacím s určitým odstupem.

1 ROZPAD BÝVALÉ JUGOSLÁVIE A JEJÍ TEORETICKÉ ASPEKTY

V této kapitole budou objasněny teoretické aspekty rozpadu bývalé Jugoslávie. Pozornost bude zaměřena na srbský nacionalismus a eskalaci napětí mezi jednotlivými národy a etniky. Bude zde také popsána cesta k samostatnosti a suverenitě Slovinska a Chorvatska. V této kapitole jsou také shrnuty zásadní události, které vedly k formálnímu zániku jugoslávské federace.

1.1 POSTKONFLIKTNÍ REKONSTRUKCE

Řešení ozbrojených konfliktů je rozdělováno do tří fází. První fáze je obdobím před vypuknutím násilí, následuje fáze ozbrojeného násilí a poslední je fáze postkonfliktní (poválečná), nastává tedy po ukončení násilí.¹ Pojmem postkonfliktní rekonstrukce je označován soubor procesů, který směřuje ke stabilizaci území postiženému konfliktem. Celý proces probíhá ve třech základních fázích. V první fázi vstupují do konfliktu vnější aktéři a je zjišťována celková stabilita regionu, následně je vytvořena strategie pro obnovu míru a celkovou rekonstrukci. Ve druhé fázi jsou obnovovány vládní struktury a také hospodářství země. V této fázi by mělo také dojít ke společenskému smíru. Třetí fáze je fází udržovací, jedná se o celkové zajištění funkčnosti a stability systému země a rozvoje společnosti. Podstatné je pro tuto fázi také oslabování vlivu vnějších aktérů. Není možné přesně vymezit počátek a konec jednotlivých fází, do značné míry se jednotlivá stádia prolínají. Postkonfliktní rekonstrukci lze považovat za ukončenou v době, kdy již není třeba vnější intervence a je vytvořen plně funkční státní aparát. Jedná se o proces dlouhodobý a cílem není návrat do původní situace, ale vytvoření bezpečného, prosperujícího a demokratického prostředí.

¹ WAISOVÁ, Šárka. *Poválečná obnova a budování míru: role a strategie mezinárodních nevládních organizací*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 24.

Aktéry poválečné rekonstrukce je možné rozdělit na vnější a vnitřní. Vnějšími aktéry jsou různé vojenské mise (NATO, OSN), humanitární organizace, další nevládní organizace a také vlády ostatních států. Vnitřním aktérem je pak občanská společnost.²

Cílem poválečné obnovy je budování pozitivního míru. Dle J. Galtunga lze vymezit mír pozitivní či negativní. Jestliže je v zemi stále přítomno strukturální a institucionální násilí, přestože nedochází k ozbrojenému násilí, jedná se o mír negativní. Strukturální násilí je pojmem, který označuje nerovnoměrné rozdělení zdrojů mezi skupiny a jednotlivce, jde o vykořisťování v politice a politické násilí. Uzavření mírové smlouvy je počátkem pro mír a bezpečnost, podstatné je však zahájení budování pozitivního míru.³

Termínu postkonfliktní rekonstrukce a poválečné budování míru bylo poprvé užito v souvislosti obnovy Japonska a Německa po druhé světové válce. Koncem 50. let 20. století došlo k úpadku zájmu o strategii poválečné rekonstrukce, většina zemí zasáhnutých válkou byla již obnovena a tato problematika byla tedy odsunuta spíše do pozadí zahraniční politiky. K obnovení zájmu o postkonfliktní rekonstrukci došlo znovu až v 90. letech 20. století, kdy bylo třeba reagovat na vypuknutí regionálních konfliktů a občanských válek, došlo tedy k úpravě politických a bezpečnostních nástrojů. Postupně došlo k zakotvení pojmu v teorii i praxi zahraniční politiky. Výsledkem byla reforma přístupu k ozbrojeným konfliktům, kterou v roce 1992 vyložil B. B. Ghálí, generální tajemník OSN, ve výroční zprávě Agenda pro mír, kde vymezil potřebu preventivní diplomacie.

Poválečné budování míru zahrnuje odzbrojení nepřátelených stran, likvidaci zbraní, obnovení pořádku, návraty uprchlíků, obnovu bezpečnostních sil, ochranu lidských práv, monitoring voleb, reformu vládních institucí a další. OSN výrazně přispěla ke konceptualizaci postkonfliktní rekonstrukce. Původním úkolem misí OSN bylo udržování vojenské bezpečnosti, ke kterému se však postupně přidala také humanitární pomoc a projekty rozvoje, dochází tedy ke spojování myšlenek bezpečnosti a rozvoje. A. Shurke pak v současném pojetí spojuje myšlenku rekonstrukce s modernizací, která zahrnuje modernizaci starých institucí a zvyků, případně budování nových, v postkonfliktní společnosti.

² HOLÍKOVÁ, Alena. Válka v Bosně a Hercegovině: 3. Postkonfliktní rekonstrukce a současná Bosna a Hercegovina. *Válka.cz* [online]. 2010 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: http://www.valka.cz/clanek_13708.html

³ GALTUNG, Johan. *Peace by peaceful means: Peace and conflict. Development and civilization*. Oslo: Prio, 1996. s. 3.

Koncept postkonfliktní rekonstrukce a budování míru byl tedy od konce druhé světové války značně modifikován, jeho proměnu však není možné chápat jako ukončenou.⁴

1.2 ETNICKÝ KONFLIKT

Etnický konflikt můžeme definovat jako proces, ve kterém dochází ke střetu dvou a více propojených etnik, která spolu komunikují, ale prosazují odlišné prvky.⁵ Propojená etnika mají odlišné vzory chování a rozdílný systém hodnot, významnou roli zde hraje egocentrismus.

Po rozpadu bipolárního světa se vyskytl názor prohlašující, že byla odstraněna hlavní příčina válečných konfliktů a nic již nemělo stát v cestě bezproblémovému soužití všech zemí. Přesto právě etnické konflikty jsou nejzávažnějším bezpečnostním problémem.⁶ V době komunismu nebyly konflikty tak patrné, vzhledem k základní myšlence ideologie, která hlásala bratrství všech národů. Problémy se projeví až po svržení komunistických autorit v 90. letech 20. století. V běžně užívané terminologii, je za válku považován každý konflikt, který čítá nad 1000 obětí.⁷

Příčiny etnických konfliktů lze charakterizovat dvěma slovy: „greed“ a „grievance“, které v překladu znamenají hrabivost a křivdu. Právě křivda byla důvodem většiny ozbrojených konfliktů, rozpory byly způsobeny dávnými křivdami a nenávisť jednotlivých etnik. Právě Balkán je jedním z nejnázornějších příkladů, často bývá region Balkánu označen jako region čisté paměti, každá vzpomínka zde může vyvolat v lepším případě povstání, v horším však ozbrojený konflikt.⁸ Aby bylo možné chápat mechanismus etnického konfliktu, je dobré uvědomit si, že s pojmem konflikt úzce souvisí pojmy spolupráce a soutěž. Aby se jedna etnická skupina mohla dostat s jinou do konfliktu, musí s ní nejprve spolupracovat. Může s ní také soutěžit, což je typické pro snahu ovládnout určitou oblast, získat pracovní příležitost, může se jednat také o vzdělání či kapitál. Mohli bychom tedy říct,

⁴ WAISOVÁ, Šárka. *Poválečná obnova a budování míru: role a strategie mezinárodních nevládních organizací*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 26-37.

⁵ Sociologický ústav Akademie věd ČR, *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. s. 519.

⁶ ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAŘURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 5.

⁷ Tamtéž. s. 39.

⁸ ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAŘURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 20.

že spolupráce či soutěž konfliktu předchází.⁹ O etnickém konfliktu hovoříme v tom případě, jestliže jedna strana prožívá konflikt skrz vlastní etnické cítění, určitá skupina vnímá svoji etnickou identitu a jiné skupině připisuje identitu rozdílnou.¹⁰ Některé etnické konflikty mohou mít důsledky horší, než je válka, může docházet k násilným až genocidním činům. Mnohé z etnických činů plynou z vidiny sebeurčení, snahy o autonomii a podobně. Vzhledem k tomu, že jen málo států je etnicky homogenních, je hrozba etnických konfliktů pro moderní státy stále aktuální.¹¹

1.3 SOCIALISTICKÁ FEDERATIVNÍ REPUBLIKA JUGOSLÁVIE

Jugoslávie byla vyhlášena federální a lidovou republikou v roce 1945. O dva měsíce později byla přijata nová ústava, která byla v podstatě kopií sovětské konstituce z roku 1936. Občanům Jugoslávie byla garantována demokratická svoboda a také dodržování lidských práv, ve skutečnosti však dochází k posílení diktatury. Žádný jiný stát ve střední či jihovýchodní Evropě nekopíroval sovětský model tak důsledně jako Titova Jugoslávie.¹² Roku 1963 byla vyhlášena nová ústava, která změnila název státu na Socialistickou federativní republiku Jugoslávie (SFRJ). Republikám byly předány pravomoci, které dříve náležely Bělehradu. Po roce 1945 byl udržován národnostní klid především možností široké kulturní autonomie všech národů. Pro udržení klidu byl také podstatný fakt, že moc byla soustředěna do rukou malé vládnoucí skupiny, která zažehnala každý rozpor mezi etniky. Přerozdělení kompetencí však vedlo k tomu, že byla vážně narušena národnostní stabilita země.

První známka nacionalismu se objevila roku 1967, kdy Chorvatsko požadovalo zrušení jazykové unie se Srby a Černohorci z roku 1954.¹³ Celková krize Titova režimu se projevila na počátku 70. let 20. století. Napětí sílilo především ze strany Chorvatska, které si stěžovalo na to, že ekonomicky doplácí na ostatní republiky, především pak na Srbsko. Objevily se také první požadavky samostatnosti Chorvatska a vyostřily se také vztahy k srbské menšině. Vnitřní rozpory v zemi sílily a značně ohrožovaly stabilitu federace. Roku 1974 byla vydána nová ústava, která zaručovala větší práva jednotlivým republikám

⁹ TESARĚ, Filip. *Etnické konflikty*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. s. 27.

¹⁰ Tamtéž. s. 37.

¹¹ TESARĚ, Filip. *Etnické konflikty*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. s. 98.

¹² ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 496.

¹³ PELIKÁN, Jan. *Dějiny Jugoslávie: (1918-1991)*. Dotisk. Praha: Karolinum, 1996.s. 72-73.

a upevňovala některé prvky konfederace. Tato ústava měla zaručit stabilitu země i po smrti J. B. Tita, kterému byl zaručen doživotní prezidentský post. Roku 1980 J. B. Tito zemřel, vládl celých 35 let.¹⁴

Po smrti doživotního prezidenta J. B. Tita se vnitřní rozpory v zemi prohloubily. Severoatlantický pakt přestal považovat nezávislost Jugoslávie za prioritu, nechal ji tedy vlastnímu osudu a několik stran vycítilo možnost boje o uchopení moci ve státě. Rozdílný byl především názor na národnostní politiku, předseda KSJ S. Milošević toužil po moci, setkal se však s odporem komunistických funkcionářů, ti požadovali uvolnění federálních vazeb a přenesení práv na jednotlivé republiky.¹⁵

Od roku 1986 začaly latentní rozpory přerůstat v otevřené napětí. Krizi v Jugoslávii urychlila také mezinárodní situace, především pak nástup M. Gorbačova do nejvyšší stranické funkce v SSSR. Nástup reformních sil v SSSR způsobil vedení Jugoslávie značné problémy. Rozpad totalitního režimu v SSSR připravil vládce v Jugoslávii o ideologické báze.

Změny v SSSR ovlivnily situaci v SFRJ ještě v jednom ohledu. Zmírnění mezinárodního napětí a likvidace bipolárního rozdělení světa připravily Jugoslávii o postavení exkluzivního státu, který stojí mimo bloky. Severoatlantické společenství nepovažovalo jugoslávskou nezávislost, vnitřní stabilitu a územní integritu za priority své zahraniční politiky. Západ již nebyl ochoten udržovat Jugoslávii za každou cenu. Vyspělé průmyslové země začaly vymáhat své miliardové pohledávky vůči této zemi, stejně tak omezily také hospodářskou pomoc SFRJ.

Narůstající zahraničněpolitické a ekonomické problémy urychlily rozklad mocenského systému v SFRJ. Složitá státní struktura SFRJ, která měla kořeny v ústavě z roku 1974, se projevila jako nefunkční. Centrální orgány společně s institucemi jednotlivých republik soupeřily o moc v zemi.

Od poloviny 80. let 20. století procházela jugoslávská společnost značnou deziluzí. Od komunistického režimu se začali odklánět dosavadní přívrženci pod vlivem změn ve východním bloku a také vlivem dlouhodobé všeobecné stagnace Jugoslávie. Komunističtí funkcionáři, kteří se snažili zachovat etnickou harmonii, odmítli preferovat vlastní národ. Neztotožnili se také s nacionalistickými koncepcemi a byli tedy odstaveni z politické scény.

¹⁴ PELIKÁN, Jan. *Dějiny Jugoslávie: (1918-1991)*. Dotisk. Praha: Karolinum, 1996.s. 78-80.

¹⁵ Tamtéž. s. 84.

Došlo tedy k degeneraci komunistické moci, což vedlo k diskreditaci jugoslávské vzájemnosti a spolupráce, které byly podmínkou klidu a míru.¹⁶

1.4 SRBSKÝ NACIONALISMUS

Stejně jako komunističtí politikové, kteří pochopili, že podporu veřejnosti získají nejspíše, budou-li podporovat nacionální tendence, i S. Milošević pochopil, že je nutné alespoň verbálně podporovat zásadní reformy. S. Milošević dlouhou dobu hájil stávající režim, krátce po svém zvolení se však přiklonil k nacionalistickým myšlenkám, navenek se prezentoval jako reformátor, šlo mu však pouze o sympatie voličů a upevnění mocenského postavení. Neměl zájem na politické demokratizaci a hospodářské liberalizaci. Změny prováděl jen pod nátlakem okolností a velmi nerad. Stále častěji hovořil o nutnosti reforem a kombinoval je s nacionalistickou ideologií, k čemuž využil zejména vyostření situace v Kosovu.

V 80. letech 20. století došlo k růstu počtu stížností srbské minority v Kosovu na prohlubující se diskriminaci ze strany albánské většiny. Srbové poukazovali na privilegování albánského národa ze strany místní byrokracie. Stále častěji se hovořilo o tom, jak Albánci vyhánějí Srby z mnoha vesnic, ničí jejich úrodu, napadají jejich ženy a děti. Přestože některé stížnosti byly nadsazené, odrážely v podstatě realitu. Na tomto území existovala neviditelná bariéra, která dělila národy, které vedle sebe žily po staletí, ale nikdy nedokázaly navázat neformální vztahy. Snížení životní úrovně a diskriminace vedly ke zvýšení emigrace z Kosova. Došlo ke snížení podílu srbského etnika, což vedlo k vysoké natalitě albánské komunity. Srbové v Kosovu se začali organizovat. Vládnoucí kruhy uznaly, že v Kosovu vzrůstají etnické tenze, varovaly také před vzrůstajícím srbským nacionalismem. Fakticky však pro řešení krize nic nečinily. S. Milošević Kosovo v dubnu roku 1987 navštívil, podpořil stanoviska kosovských Srbů a kosovské krize začal využívat pro dosažení svých cílů.

Pod přímým vedením Miloševićovy skupiny byla v letech 1988-1989 zorganizována řada demonstrací v Kosovu, Vojvodině, centrálním Srbsku a Černé hoře. Účastníci těchto demonstrací věřili, že bojují za očistu veřejného života a odstranění zkorumpovaných funkcionářů. S. Miloševićovi a jeho spolupracovníkům šlo však o hegemonné postavení v celé

¹⁶ ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 558-559.

Jugoslávii.¹⁷ Na přelomu let 1988-1989 došlo v Kosovu k masovým stávkám a demonstracím albánského obyvatelstva. Bělehrad proti demonstrantům tvrdě zakročil. V Kosovu byl zaveden policejní režim, který potlačoval odpor Albánců. Ještě na jaře roku 1989 se zdálo, že plány S. Miloševiče vycházejí, srbská skupština schválila dodatky k ústavě, které formálně omezovaly, v podstatě však rušily politickou autonomii Vojvodiny a Kosova. Pod vlivem těchto faktů a událostí v Kosovu a dalších částech SFRJ došlo již na počátku 90. let 20. století k zastavení procesu sblížování a prolínání jednotlivých etnik. Stejně jako v Kosovu se stala také ve Vojvodině národní příslušnost rozhodujícím momentem určujícím politickou identifikaci.¹⁸ Politika bělehradské vlády však již nedokázala udržet komplikované státoprávní uspořádání, které režim J. B. Tita několik desetiletí budoval.

Stabilitu režimu se na úrovni federace snažili neúspěšně posilovat autentičtí titoisté. V poslední třetině 80. let 20. století začalo stabilitu narušovat protikomunistické hnutí. Opoziční skupiny se nejdříve prosadily ve Slovinsku. Protirežimní hnutí ve Slovinsku zdůrazňovalo demokratický program a neslo se ve vyhraněném nacionálním duchu. Slovinská společnost se ztotožňovala s národně zabarvenými hesly. Mnozí vůdci opozičních hnutí toho zneužívali a titoistickému režimu vyčítali neoprávněně jeho antislovinské zaměření. Stále více slovinských antikomunistů se ztotožňovalo s myšlenkou, že v narůstající krizi bude pro Slovinsko nejvýhodnější opuštění jugoslávské federace. Politika S. Miloševiče a srbský šovinismus Slovinsku posloužil jako záminka k vyvolání nacionalismu mezi slovinským obyvatelstvem a k pochopení atraktivity separatistického programu.¹⁹

1.5 ESKALACE NAPĚTÍ

V průběhu roku 1989 se dění v Jugoslávii značně zkomplikovalo. Centrální moc se rychle hroutila a politická situace v jednotlivých republikách začala být rozdílná. Slovinsko již směřovalo k samostatnosti, zatímco Bosna a Hercegovina a Makedonie v podstatě žádné změny nezaznamenala. V lednu roku 1989 se Svaz komunistů Slovinska zřekl mocenského monopolu a umožnil tak činnost dalším politickým stranám.²⁰ V jednotlivých republikách postupně docházelo k tomu, že komunisté vyklízeli své pozice pod tlakem vývoje událostí ve

¹⁷ ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 560-563.

¹⁸ PELIKÁN, Jan. *Národnostní otázka ve Svazové republice Jugoslávii: geneze, vývoj, perspektivy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. s. 46.

¹⁹ ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 563-564.

²⁰ Tamtéž. s. 565.

Slovinsku a v bývalém východním bloku. Nemohli čelit stále silnějšímu volání po demokracii. Ve všech svazových republikách byly vyhlášeny volby.

Rychlý byl rozpad komunistické moci především v Chorvatsku. Až do podzimu roku 1989 se dařilo držet situaci pod kontrolou, na přelomu roku se však události v republice vymkly z rukou. Velmi rychle vzrostl vliv nekomunistických stran a hnutí. Největší popularitě se těšilo Chorvatské demokratické společenství (HDZ), jehož činnost řídil F. Tudjman, bývalý generál Jugoslávské lidové armády. Chorvatská společnost byla zastrašena snahou srbských nacionalistů o ovládnutí federace. Reagovala tedy pozitivně na nacionalistický program, ve kterém viděla záštitu své samosprávy a národní identity. Stejně jako Slovinci, ani Chorvaté se nikdy zcela neztotožnili s jihoslovanskou myšlenkou. Vzhledem k panující krizi ve federaci stále narůstala atraktivita chorvatské státnosti a myšlenka na vytvoření vlastního samostatného národního státu začala být pro většinu Chorvatů jediným přitažlivým východiskem z dlouhodobé stagnace. Stejně jako ostatní nacionalističtí vůdci v SFRJ, začala i skupina kolem F. Tudjmana popírat pozitivní dědictví etnické tolerance, kterou nastolil režim J. B. Tita. Socialistická Jugoslávie byla popisována jako žalář národů, ve kterém byli právě Chorvaté tou nejdiskriminovanější skupinou. Stále byla probírána teze, dle které Chorvaté neustále dopláceli na ostatní jugoslávské republiky. Tato teze byla typická také pro slovinské, srbské a makedonské nacionalisty, kteří se přeli, že právě jejich národ byl utlačován komunistickým režimem nejvíce. Následný vývoj byl také ovlivněn antikomunistickou orientací HDZ, která stavěla do popředí především chorvatský nacionalismus. Opět se zde tedy objevují myšlenky „nižšího rasového charakteru“ srbského národa, jak píše M. Šesták. Chorvatští publicisté označili Srby za líné, agresivní etnikum s podřadným kulturním dědictvím. Nebezpečné byly také výpady proti srbské komunitě žijící v Chorvatsku. Stále více krajinských Srbů se obávalo rehabilitace ustašovského režimu, většina z nich tedy reagovala pozitivně na nacionalistickou propagandu, která přicházela z Bělehradu. Stále větší část krajinských Srbů se domnívala, že jedinou ochranou před podobnými činy, které byly typické pro období NDH, je buď snížení kompetencí svazových republik a obnova dominance Srbska, nebo připojení chorvatských oblastí osídlených většinou srbského obyvatelstva k Srbsku.²¹

²¹ ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 568-569.

1.6 CESTA K SAMOSTATNOTI SLOVINSKA A CHORVATSKA

V dubnu roku 1990 se ve Slovinsku uskutečnily volby do republikového parlamentu, šlo o první svobodné volby v Jugoslávii po více než šedesáti letech. Díky antikomunistické atmosféře, která panovala všude kolem, zvítězily nacionalistické strany. Po volebním vítězství nekomunistických stran Slovinsko urychlilo své kroky k úplné samostatnosti. Dne 2. července 1990 byla přijata Deklarace o suverenitě Republiky Slovinsko, podle které měly federální zákony platit ve Slovinsku pouze tehdy, nebudou-li v rozporu s právním řádem.

Na podzim roku 1990 již politikové otevřeně prohlašovali, že jugoslávská federace již neplní svoji funkci a Slovinsko může setrvat s ostatními národy ve svazku, jen pokud se SFRJ změní ve velmi volnou konfederaci. De facto se však jednalo o totéž jako o požadavek samostatnosti Slovinska. V listopadu roku 1990 bylo slovinským parlamentem vyhlášeno referendum, ve kterém měli obyvatelé Slovinska rozhodnout o nezávislosti Slovinska. Hlasování skončilo jednoznačným výsledkem, 88 % voličů požadovalo samostatnost své republiky.²²

Výhodou bylo, že ve Slovinsku nežily větší národnostní menšiny, které by samostatnost republiky vnímaly negativně a cítily se jí poškozovány. Vystoupení z federace naopak přinášelo větší naději na ochranu slovinského národa před svrchovaností Srbska. Bylo také zárukou toho, že bude Slovinsko vynecháno z očekávaných etnických konfliktů v jiných částech federace. Separatistická politika lublaňských politiků negativně poznamenala další vývoj v jugoslávském prostoru. Ohlášené a referendem schválené oddělení Slovinska narušovalo základy jugoslávské federace. Slovinsko se také stalo příkladem pro chorvatské nacionalisty, Chorvatsko však postrádalo slovinský demokratický náboj.²³

Chorvatsko se potýkalo s ekonomickými a sociálními problémy. Vláda na ně však nijak nereagovala a začala uskutečňovat svoji nacionalistickou doktrínu. Především se snažila posílit své mocenské postavení a vytvořit podmínky pro co nejrychlejší odtržení Chorvatska od SFRJ. Ve volbách zvítězilo HDZ, které ještě vystupňovalo svoji protisrbskou kampaň. Byla uplatňována opatření, která diskriminovala srbské obyvatele, její příslušníci byli hromadně propouštěni ze státního aparátu, především pak od policie. Dodatky k ústavě pak prohlásily Chorvatsko za suverénní stát Chorvatů a dalších národů. Srbové tedy ztratili status konstitutivního národa, který měli od roku 1945, ze dne na den se z nich stala národnostní

²² ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 570.

²³ ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAŽURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 63.

menšina, která nebyla nikdy v ústavě ani výslovně uvedena. Vláda F. Tudjmana provokovala srbskou menšinu záměrně, předpokládali, že právě tímto způsobem dosáhnou nezávislosti nejrychleji. Uzavření smíru s krajinskými Srby by oslabilo myšlenku nacionalismu a sympatie chorvatského obyvatelstva pro myšlenku samostatného národního státu. Prohlubující se rozpory s komunitou Srbů a pokusy o odtržení některých regionů od chorvatského teritoria nutně vedly k semknutí chorvatského etnika. Skupina kolem F. Tudjmana správně odhadla, že nebude složité přesvědčit chorvatskou společnost o tom, že pokud není možné harmonicky žít s krajinskými Srby, nemůže Chorvatsko dále ani setrvávat ve společné federaci se Srbskem.²⁴ V průběhu roku 1990 se srbští komunističtí vůdci, orientovaní na myšlenku nacionalismu, snažili hájit dosavadní politický systém. S. Milošević hájil teorii, že v Srbsku může fungovat demokracie i bez existence opozičních stran. Na rozdíl od komunistických stran Slovinka a Chorvatska nebyla skupina kolem S. Miloševiče ochotna podstoupit korektní volební souboj. Volby byly vypsány až na prosinec 1990, aby měla Miloševičova skupina čas na přípravu co nejlepší výchozí pozice. Svaz komunistů Srbska byl přejmenován na Socialistickou stranu Srbska, která ještě více zdůrazňovala srbský nacionalistický program. V září schválil parlament ovládaný komunisty novou ústavu, která zaručila prezidentovi dominantní postavení. S. Milošević a jeho skupina ovládala nadále všechny sdělovací prostředky a manipulovala tak s veřejným míněním srbské společnosti. Ve volbách jednoznačně triumfovala socialistická strana, v prezidentských volbách získal S. Milošević 65 % hlasů.

O složení parlamentu se jednalo koncem roku 1990 také v Makedonii a Bosně a Hercegovině. Volby v Bosně a Hercegovině, která byla etnicky heterogenní, značně ovlivnila nacionalistická atmosféra, přicházející ze Srbska a Chorvatska. Bosenští voliči podporovali strany, které byly organizované na nacionalistickém principu. Po volbách se vedení nacionalistických stran (SDA, SDS, HDZ) dohodlo na koalici a rozdělení ústředních pozic v republice.

V SFRJ v roce 1990 došlo k řadě bouřlivých událostí, ve kterých utrpěli odpůrci nacionalismu porážku. Na okraj politického vlivu se dostali zastánci autentického titoismu, stejně tak neuspěli zastánci transformace v moderní federaci, která by zajistila nacionální, občanská a lidská práva všech obyvatel a umožnila by federaci ekonomický a společenský rozvoj. Na počátku roku 1991 již bylo jasné, že SFRJ již vleklou krizi nepřekoná. Slovinsko, které směřovalo k samostatnosti, rychle uvolňovalo veškeré vazby na federaci. Největším

²⁴ ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 572.

ohniskem napětí byly spory mezi chorvatskými a srbskými nacionalisty. Spory v oblasti severní Dalmácie, Lice, Baniji, Kordunu i Slavonii přerostly v ozbrojené srážky. Chorvatské obyvatelstvo prchalo z oblastí kontrolovaných srbskými separatisty, stejně tak stovky chorvatských Srbů unikali do Srbska. V březnu roku 1991 byla prohlašována srbskými separatisty nezávislost srbské autonomní oblasti Krajina. Situaci společně řešili F. Tudjman a S. Milošević, vůdci nacionalistických režimů, kteří jednali především o budoucnosti Bosny a Hercegoviny. Dohodli se, že si nebudou navzájem bránit v anexi bosenského území s většinou srbského či chorvatského obyvatelstva, ovšem na úkor bosenských Muslimů. Řešení, které by vedlo k zastavení konfliktu v srbských oblastech, však nenašli.²⁵

V prvních měsících roku 1991 držely Jugoslávii po formální stránce pohromadě dva významné faktory. Na jaře roku 1991 nabídlo Evropské společenství jugoslávské vládě ekonomickou pomoc. V této době se také vyslovilo několik vysokých činitelů washingtonské administrativy pro zachování jednoty a územní integrity SFRJ. Spojené státy, společně s Velkou Británií, Ruskem a Francií dávali tedy najevo, že nebudou podporovat rozpad jugoslávského státu. Obavy před negativní reakcí Evropského společenství a USA mírnily separatistické snahy Slovinska a Chorvatska. V době, kdy eskalovalo napětí v Jugoslávii, velmoci však nijak nezasáhly. Chorvatští a Slovinští separatisté se obávali jugoslávské armády, která by mohla zasáhnout proti nacionalistickým silám.²⁶

Narůstající spory uvnitř předsednictva SFRJ vyvrcholily v květnu roku 1991. Krize přišla vhod srbskému, chorvatskému i slovinskému vedení. Chorvaté i Slovinci v ní viděli další projev rozkladu federace. O sporech uvnitř federace jednali nejvyšší představitelé jednotlivých svazových republik. Jakoukoli dohodu však blokovali zástupci Slovinska, Chorvatska a Srbska, jejichž zájmem byla konfrontace. Pro kompromis, který by pozměnil Jugoslávii na moderní federaci nebo konfederaci, byli pouze zástupci Makedonie a Bosny a Hercegoviny.

Během dubna a května 1991 přerostly občasné přestřelky v opravdovou válku. Docházelo k násilí na civilistech, srbsí separatisté systematicky vyháněli příslušníky chorvatského etnika. Chorvatsko od poloviny dubna budovalo vlastní armádu. V bojích se angažovaly také oddíly Jugoslávské lidové armády (JLA), které se nejprve snažily oddělit bojující strany, federální armáda však spíše napomohla srbským separatistům, jelikož nepřímo zabezpečovala jejich teritoriální zisky. Postupně se však proti federální armádě začaly

²⁵ ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 573-575.

²⁶ Tamtéž. s. 575.

zaměřovat záhřebské ozbrojené jednotky a JLA se otevřeně přidala na stranu srbských separatistů.²⁷

1.7 ZÁNÍK JUGOSLÁVIE

Dne 25. června 1991 vyhlásilo Slovinsko a Chorvatsko nezávislost a suverenitu. Dalo by se říct, že šlo o oficiální začátek konce jugoslávské federace. Chorvatsko se spokojilo pouze s formálním prohlášením nezávislosti, Slovinsko se zaměřilo především na její realizaci. Slovinské jednotky ze zálohy napadaly oddíly jugoslávské armády. JLA však neměla rozkaz zahájit větší ozbrojený zásah. Slovinská vláda manipulovala televizní záběry a přesvědčovala světovou veřejnost o tom, že JLA zahájila totální válku proti slovinskému lidu a napadá civilisty. Číslo o obětech však hovoří o lživosti těchto informací.²⁸

Jugoslávská armáda byla natolik bojeschopná, že mohla slovinské jednotky zdolat, postrádala však politickou vůli. Skupina kolem S. Miloševiče rozhodla, že nebude Slovinsku bránit v odchodu z federace. Pod tlakem Evropského společenství se obě strany po několika dnech dohodly na příměří, nezávislost Slovinska byla však po bojích již definitivní. Záhřebská vláda přislíbila odložit realizaci samostatnosti, k uklidnění situace v Chorvatsku to však nevedlo. V době končících sporů ve Slovinsku započaly boje v některých oblastech Chorvatska. Během léta se boje rozšířily do oblastí sousedících s Vojvodinou, Bosnou a Černou Horou. Srbští separatisté, které podporovala jugoslávská armáda, postupně ovládli třetinu území Chorvatska. Boje probíhaly v oblasti východní Slavonie a Sremu, zcela zničeno bylo město Vukovar. V této fázi docházelo k válečným zločinům ze strany chorvatských i srbských oddílů.

Vyvrcholení bojů se srbskými separatisty vedlo k většímu semknutí chorvatské společnosti. Ve velice vyostřené atmosféře jen málokdo dokázal poznat, že se jedná o konflikt, který vznikl ze střetu dvou nacionalistických koncepcí. Chorvatská společnost se ztotožnila s oficiální propagandou, podle které byl konflikt pouze důsledkem vnější agrese, a vláda musela bránit svoji vlast. Tuto teorii, že na vině je agrese bělehradského režimu, přijaly i další západní země. Chorvatsko přesvědčilo veřejnost v evropských i zámořských zemích o tom, že se stalo pouze nevinnou obětí.

²⁷ ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 577-578.

²⁸ Tamtéž. s. 578.

Evropské společenství se postupně přiklonilo k názoru, že jugoslávskou federaci již není možné udržet. Jediným východiskem z této situace shledalo uznání samostatnosti Slovinska a Chorvatska. Evropské společenství se shodlo, že hranice svazových republik mohou být změněny jen na základě konsensu. Toto rozhodnutí však umožnilo svazovým republikám opustit federaci bez souhlasu ostatních konstitutivních členů, toto právo bylo však upřeno národům a etnickým komunitám, které nezískaly status svazové republiky, například chorvatští a bosenští Srbové, také příslušníci albánské komunity žijící v Kosovu a v Makedonii. Evropské společenství zastavilo ekonomickou pomoc SFRJ a vyhlásilo proti ní také hospodářské sankce.²⁹ Sankce byly uplatňovány pouze proti Srbsku a Černé Hoře. Během podzimu roku 1991 bylo uzavřeno několik dohod o smíru, po několika dnech byly však porušeny.

V době, kdy se v Chorvatsku bojovalo a světová diplomacie se pokoušela boje zastavit, S. Milošević a jeho skupina opět změnila svá stanoviska. S. Milošević se zaměřil na vytvoření zmenšené Jugoslávie, která by zahrnovala Srbsko, Černou Horu, Bosnu a Hercegovinu a Makedonii, ale také oblasti Chorvatska ovládané srbskými separatisty. Bělehrad eventuelně počítal i s odtržením Bosny a Hercegoviny a Makedonie, ovšem za předpokladu, že by byly odtrženy všechny oblasti s většinou srbského obyvatelstva, ať už skutečnou či domnělou. Vedení S. Miloševiče vystupovalo jako jediný právní nástupce SFRJ, s tímto záměrem také převzalo v říjnu 1991 předsednictvo SFRJ, pravomoci svazového parlamentu a vlády. Oba nejvyšší orgány ukončily na podzim roku 1991 svoji činnost.

V důsledku vývoje v Chorvatsku a Miloševićovy politiky se zostřila také situace v Bosně a Hercegovině. Rozklad federace zpochybňoval smysl existence této svazové republiky, která byla multietnickým a multireligiozním celkem a neměla ani žádnou státoprávní tradici. Idea samostatné Bosny a Hercegoviny byla v rozporu s politickou orientací zde žijících Chorvatů a Srbů, kteří požadovali přičlenění ke svým národním republikám. Před složitým rozhodováním se ocitlo muslimské obyvatelstvo, které by se v případě okleštěného jugoslávského státu muselo smířit s dominancí Srbska a diskriminací ze strany srbských nacionalistů, kteří zpochybňovali jejich identitu. Budoucí politiku bosenských Srbů, zaměřenou na rozbití Bosny a Hercegoviny, dokazovalo formování tzv. autonomních srbských oblastí, tvořených od září 1991.

Skupina kolem A. Izetbegoviče se vydala jinou cestou a 15. října 1991 přijal bosenský parlament stanovisko o svrchovanosti Bosny a Hercegoviny. S memorandem nesouhlasili

²⁹ ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 579-580.

všichni poslanci srbské národnosti, kteří okamžitě opustili parlament v Sarajevu. V první polovině listopadu bylo narychlo uspořádané referendum, které skončilo výsledkem, že většina bosenských Srbů je pro setrvání Bosny a Hercegoviny v jugoslávské federaci.

Dne 23. prosince 1991 požádalo Slovinsko, Chorvatsko, Makedonie a Bosna a Hercegovina o uznání nezávislosti Evropskou unií. Srbsko a Černá Hora tak neučinili. Evropská unie měla v plánu sdělit své rozhodnutí do 15. ledna 1992.

Další vývoj v jugoslávské federaci negativně ovlivnil postoj Německa, které prohlásilo, že nebude jiným národům bránit v právu na sebeurčení. Byla rozpoutaná protijugoslávská a protisrbská kampaň. Dne 23. prosince 1991 oznámilo Německo, že uzná nezávislost obou republik bez ohledu na stanoviska ostatních členů Evropského společenství. Toto stanovisko podpořilo též Rakousko a Vatikán, ostatní západoevropské státy se postupně také podřídily. Přestože bylo konstatováno, že podmínky pro mezinárodní uznání splňuje pouze Slovinsko a Makedonie, Evropská unie doporučila členským zemím uznání Slovinska a Chorvatska. Evropská unie tak rozhodla, přestože Chorvatsko nezajistilo ústavní práva srbské menšiny. Žádost Makedonie byla zamítnuta na nátlak Řecka. V polovině ledna 1992 přestala SFRJ existovat také formálně.³⁰

Existují rozdílná vidění a hodnocení tohoto konfliktu. Jedni autoři mluví o rozpadu Jugoslávie, druzí o jejím rozbití. V případě rozpadu by šlo především o působení vnitřních sil, v případě rozbití zase o vnější faktory. Reálnějším předpokladem je rozpad, který se v historii několikrát opakoval, jde tedy o kombinaci vnitřních a vnějších faktorů. Jugoslávie dvakrát vznikla jako produkt doby a vývoje okolností kolem jihoslovanských zemí. Různá etnika vstoupila do společného státu, přinesli si s sebou různé tradice, různý stupeň vyspělosti, ale především různé představy o společném soužití. Jugoslávie byla tehdy možná vyhlášena příliš rychle, existovaly však jisté předpoklady pro zdůvodnění jejího založení. Jednalo se nejspíš o zbytky slovanské vzájemnosti, pocity vzájemné potřebnosti a snahu vytvořit jihoslovanské hnutí. Toto jihoslovanské hnutí nepochybně přecenilo význam společných kořenů, podobnost jazyka a zvyků a naopak podcenilo teritoriální vymezení a historickou zkušenost. Dvakrát se Jihoslované sjednotili, po dvakrát a vždy po válce došlo k rozpadu jejich státu, v prvním případě šlo o zavinění revizionistických nepřátel, podruhé byla Jugoslávie rozdělena vlastními vůdci.³¹

³⁰ ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 581-582.

³¹ TEJCHMAN, Miroslav a HRADEČNÝ, Pavel. *Historické souvislosti rozpadu Jugoslávie*. 1. vyd. Praha: Historický ústav, 1996. s. 47.

1.8 POLITICKÝ SYSTÉM JUGOSLÁVIE A TEORETICKÉ ASPEKTY JEJÍHO ROZPADU

Federativní lidová republika Jugoslávie (FLRJ) vznikla po volbách konaných 11. listopadu 1945, ve kterých zvítězila komunistická strana. O rok později dne 31. ledna byla schválena nová ústava, která vycházela z ústavy sovětské z roku 1936. FLRJ byla centralizovaným státem, založeným na principu tzv. demokratického centralismu. Podle tohoto principu měl každý nadřazený orgán právo vyhlásit rozhodnutí podřízeného orgánu za neplatné. V rámci FLRJ pak v podstatě veškerá rozhodnutí vycházela z centra moci, kterým byla Komunistická strana Jugoslávie.

Jednotlivé republiky a autonomní krajiny získaly rozsáhlou autonomii oproti předešlému období. Federální vláda spravovala finance, zahraniční politiku, obranu, komunikaci, spravedlnost a ekonomické plánování, zbylé kompetence byly spravovány republikovými vládami. Každá z republik měla též vlastní ústavu, která však musela být v souladu s federální ústavou. Zákonodárným orgánem federace bylo Lidové shromáždění, které bylo složeno ze Svazové rady a Rady národů. Kolektivní hlavou státu bylo prezídium Lidového shromáždění, překrývala se zde částečně moc výkonná se zákonodárnou. Výkonnou moc tvořila též federální vláda.

Centralizovaný systém fungoval ve FLRJ dva roky, dokud nedošlo k rozporu s Informačním byrem komunistických stran. Jugoslávští komunisté nesouhlasili s metodami demokratického centralismu a došlo tak k postupnému opouštění sovětských metod. Došlo zde k přechodu k tzv. socialistické demokracii, která přinesla jisté změny ve fungování federace. Roku 1953 proběhla změna ústavy, kdy se stal součástí federálního a republikových parlamentů Sbor výrobců a došlo tak k vytvoření ekonomicko-politického systému. Bylo také zavedeno referendum, které reprezentovalo prvek přímé demokracie, díky kterému se mohl lid přímo podílet na výkonu moci. Změny zasáhly také federální parlament, který byl přejmenován na Svazové lidové shromáždění, Rada národů se změnila na půlkomoru Svazové rady, druhou komoru tvořila Rada výrobců. Poslanci byli voleni přímo, vždy jeden poslanec na 60 000 obyvatel. Do Rady výrobců volili občané vždy jednoho poslance na 70 000 obyvatel, tuto radu tvořili zástupci průmyslu, zemědělství a živnosti.

Změny v ústavě také nahradily funkci předsednictva federace funkcí prezidentskou a federální vláda byla nahrazena Svazovou výkonnou radou. Mezi základní kompetence prezidenta patřila reprezentace země zvnějšku, předsednictví ve výkonné radě, velení

ozbrojeným silám, podepisování zahraničních smluv, vyhlásování zákonů a jiné. Došlo ke zrušení ministerstev, čímž byly posíleny funkce republikových vlád.³²

V dubnu roku 1963 byla přijata nová ústava, ve které byla ukotvena myšlenka samosprávného socialismu, který byl založen na názoru, že továrny mají patřit dělníkům. FLRJ byla přejmenována na Socialistickou federativní republiku Jugoslávie (SFRJ). Federální parlament byl složen z pěti komor, každá z nich zahrnovala 120 poslanců, do jedné z nich byla také včleněna Rada národů, která byla však v roce 1968 přeměněna opět na šestou komoru parlamentu.

Politický systém v Jugoslávii byl poměrně komplikovaný, stále docházelo k řadě změn, jeho fungování bylo zajištěno vedoucí úlohou Svazu komunistů Jugoslávie. Nová ústava mimo jiné oddělila funkci prezidenta a předsedy Svazové výkonné rady, která byla doposud funkcí totožnou. Další prezidentské kompetence zůstaly nezměněné, kromě J. B. Tita mohl být každý prezident zvolen maximálně dvakrát za sebou. Svazová výkonná rada fungovala i nadále jako vláda, při jejímž složení mělo být dbáno na její národnostní složení, jednotlivé republiky a autonomní krajiny měly být zastoupeny rovnocenně.³³

V roce 1974 byla přijata nová federální ústava, která byla reakcí na nespokojenost některých národů s postavením v rámci federace. Tato ústava tedy zajišťovala právo přihlásit se k určitému národu, kromě jugoslávského bylo zavedeno také republikové občanství, dále zde bylo uvedeno právo užívat a vzdělávat se v mateřském jazyce. Součástí ústavy bylo také právo republik opustit federaci. Od tohoto okamžiku bylo nejvyšším orgánem exekutivy předsednictvo federace, které mělo vyjadřovat rovnoprávnost všech členů. Bylo tvořeno devíti členy volenými na pět let, každá republika i autonomní krajina byla zastoupena jedním členem. V této ústavě byla také definována funkce prezidenta, kterou až do roku 1980 vykonával J. B. Tito. Po jeho smrti byla funkce prezidenta zrušena a jeho kompetence přešly právě na předsednictvo. Při volbě byla vždy dodržována zásada střídání zástupců jednotlivých republik a autonomních krajin. Do předsednictva nesměl být nikdo zvolen více než dvakrát.

Centrem moci v Jugoslávii byl federální parlament, složený ze Svazové komory a Sboru republik. Měl rozsáhlé pravomoci, přesto většina rozhodnutí byla přijímána mimo parlament, konkrétně tedy ve Svazu komunistů, případně prezidentem J. B. Titem. Zajímavé také je, že zmíněná ústava nahradila klasické volby tzv. delegováním. Smyslem delegátského

³² CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy: komparace politických systémů*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2008. s. 224-226.

³³ Tamtéž. s. 227.

systemu bylo reprezentovat zájmy občanů prostřednictvím jejich delegátů. Jestliže delegáti neplnili požadavky svých voličů, mohli být kdykoli odvoláni. Ve všech delegacích byl uplatňován systém rotace, nikdo tedy nesměl být zvolen delegátem dvakrát za sebou stejné samosprávné organizace či skupštiny.³⁴

Hlavní systémovou příčinou rozpadu Jugoslávie je fakt, že tato federace nikdy jako skutečná federace nefungovala. Práce předsednictva federace byla velice neefektivní, jelikož většina rozhodnutí probíhala na úrovni republik a autonomních oblastí. Šlo tedy o proces velmi zdoluhavý a tento orgán byl tedy téměř nefunkční. Došlo k selhání základních mechanismů, na kterých měl být politický systém založen. Výběr předsedy předsednictva byl založen na systému rotace dle klíče z roku 1980. V čele předsednictva federace stál vždy na rok ustanovený delegát jednotlivých republik a autonomních oblastí, které byly součástí federace. Delegát, který měl být jmenován předsedou, působil v předchozím roce jako místopředseda. I tento mechanismus se prokázal jako nefunkční, jelikož došlo k situaci, kdy měl nastoupit do předsednické funkce S. Mesič, chorvatský delegát a delegáti Srbska, Černé Hory, Kosova a Vojvodiny ho odmítli uzнат. Poprvé v historii Jugoslávie bylo tedy nutné o předsednické funkci hlasovat, pro uznání S. Mesiče se vyjádřili Chorvatsko, Makedonie, Bosna a Hercegovina a Slovinsko. Došlo tedy k situaci, kdy předsednictvo nemělo předsedu, ani místopředsedu, tedy nikoho, kdo by byl kompetentní svolat jednání předsednictva. Jugoslávie se nacházela v počátku ústavní krize. Dne 8. října 1991 došlo k situaci, kdy mělo předsednictvo dva předsedy, k 1. červenci téhož roku se S. Mesič do své funkce navrátil, zbývající členové však pokračovali v rotačním systému a do funkce předsedy předsednictva federace tedy nastoupil B. Kostič z Černé Hory.³⁵ V této fázi bychom tedy mohli říct, že docházelo k postupnému rozkladu ústavních institucí.

Jedním z důvodů nefunkčnosti federace může být též fakt, že jednotlivé státy nebyly národnostně homogenní. Dalším výrazným prvkem byla náboženská rozdílnost.

Významným faktorem stability federace byla také osobnost J. B. Tita, který si až do konce 70. let 20. století udržel v rámci Jugoslávie výsadní postavení, byl jmenován

³⁴ CABADA, Ladislav a kol. Nové demokracie střední a východní Evropy: komparace politických systémů. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2008. s. 230.

³⁵ TAGLIABUE, John. Conflict in Yugoslavia: How Yugoslavs Hold Off Full-Fledged civil war. *The New York Times* [online]. 1991 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1991/07/07/world/conflict-in-yugoslavia-how-yugoslavs-hold-off-full-fledged-civil-war.html>

doživotním prezidentem a jakýkoli odpor proti jeho osobě byl okamžitě odstraněn.³⁶ J. B. Tito se těšil velké přízni u většiny obyvatel, vytvořil v Jugoslávii politiku rovných práv pro všechny republiky a uznal národnosti, které neměly doposud vlastní identitu, zmíníme například Makedonce, Bosňáky či Černohorce. Jeho úspěch tkvěl však především v tom, že jakoukoli formu odporu ihned potlačil, své odpůrce internoval na Goli otok, odkud nemohli jeho stabilitu a výsadní postavení ohrozit. Stejně tak veškeré náznaky nacionalismu okamžitě potlačil, problémy, ze kterých vzešel, však neřešil, zůstávaly tedy skryté v rámci jednotlivých národů.

Po smrti J. B. Tita došlo k výrazné politické krizi v rámci Jugoslávie. Politická elita byla nejednotná v otázce budoucího směřování federace, nebylo jasné, jestli se přikloní k variantě pokračování v komunistické linii nebo se vydat odlišným směrem. Vystal zde také boj o prezidentský post, přestože sám J. B. Tito v ústavě z roku 1974 uvedl, že po jeho smrti bude prezidentská funkce zrušena, aby nedošlo k boji o moc, který by negativním způsobem ovlivnil vztahy uvnitř federace.

Ve 2. polovině 80. let 20. století začaly v Chorvatsku a Slovinsku převažovat reformní myšlenky, které vyplynuly z celkové nestability federace. V Srbsku sílil vliv S. Miloševića, který byl do té doby v podstatě neznámou osobou. Prosadil se především podporou Srbů v Kosovu, čím došlo k zesílení srbského nacionalismu. Zmínili bychom také fakt, že Srbové měli jistým způsobem privilegovanou pozici v rámci federace, jednak byli velmi početným národem, navíc centrem celé federace byl Bělehrad. Na druhou stranu byli Srbové znevýhodněni necelistvostí srbského území, jehož součástí bylo též Kosovo a Vojvodina.

Jako další důvod rozpadu Jugoslávie bychom uvedli také hospodářskou krizi, ve které se Jugoslávie nacházela v 80. letech 20. století.³⁷ V podstatě pouze Chorvatsko a Slovinsko se těšilo dobré ekonomické situaci, tyto státy měly pocit, že ekonomicky doplácí na chudší oblasti v rámci federace, finance z prosperující ekonomiky totiž plynuly do společné kasy federace a poté byly spravedlivě přerozdělovány. Na konci 80. let 20. století vzniklo hnutí HDZ vedené F. Tudjmanem, jehož hlavní snahou byla obnova suverenity chorvatského státu. Tato myšlenka byla veřejností vnímána pozitivně, pouze Srbové žijící na území Chorvatska měli strach ze sílícího chorvatského nacionalismu, v roce 1990 se totiž díky zákonu v chorvatské ústavě stali chorvatskou menšinou. Došlo tedy k postupnému vyvázání

³⁶ CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy: komparace politických systémů*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2008. s. 233.

³⁷ Tamtéž.

Chorvatska a Slovinska z federace. Je však nutno zmínit fakt, že politické elity se pokusily o přechod z federativního typu na model konfederativní v rámci Jugoslávie a teprve po zamítnutí tohoto návrhu ostatními členy federace se osamostatnili.³⁸

Jednou z dalších obav bylo také prosrbské zaměření JNA. JNA za vlády J. B. Tita byla řešena tak, že poměr příslušníků armády byl roven poměru národností federace. Po jeho smrti se velitelských pozic však ujali Srbové, ostatní národnosti se tedy ocitly na nižších pozicích.

Výrazně také ovlivnil situaci v Jugoslávii pád železné opony. Došlo ke zrušení bipolárního rozdělení světa a udržení Jugoslávie, která byla doposud jakýmsi neutrálním článkem, nebylo již pro západ prioritou. Západní mocnosti přestaly Jugoslávii finančně podporovat, federace tedy nebyla schopna splácet zahraniční dluh, který neustále narůstal. Federace nebyla ekonomicky prosperující především z toho důvodu, že neměla stálý vývoz zboží či surovin.

Vzhledem k výše zmíněným důvodům bylo jasné, že tento státní útvar není možno již dále udržet.

1.9 ETNICKÉ KONFLIKTY NA BALKÁNĚ

Příčiny etnických konfliktů na Balkáně mají původ v dávné historii. Balkánský poloostrov byl po několik staletí pod nadvládou Osmanů, což přispělo k infiltraci islámu do tohoto regionu a vzniku nové jihoslovanské komunity. Staletí útlaku dovedla Chorvaty a Srby k myšlence, že ve společném státě budou moci lépe vzdorovat snahám o anexi jejich území. Po 1. světové válce vzniklo Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, které bylo roku 1929 přejmenováno na Království Jugoslávie. Početnější a co do budování států zkušenější Srbové organizovali Jugoslávii jako centralizovaný stát. Celé poválečné období lze charakterizovat snahou Chorvatů o jeho decentralizaci. V roce 1929 došlo k administrativní reformě, skutečné autonomie však dosáhli až stoupenci fašismu v roce 1941, kteří byli podporováni sousední Itálií a Chorvaté vyhlásili Chorvatský nezávislý stát. Jeho nezávislost byla stejně imaginární, jako u územně zredukovaného Srbska, které obsadila německá okupační armáda. Jugoslávie poprvé zažila masové etnické čistky, které prohloubily rozpory mezi Srbskem a Chorvatskem na několik budoucích generací. V roce 1945, kdy stál u moci komunismus, existovaly rozpory v latentní formě, na konci 80. let 20. století však došlo ke znovuobjevení dřívějších křivd.

³⁸ CABADA, Ladislav a kol. Nové demokracie střední a východní Evropy: komparace politických systémů. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2008. s. 234.

Hospodářsky vyspělé Chorvatsko se rozhodlo společně se Slovinskem osamostatnit, s čímž Srbové nesouhlasili kvůli dvoustetisícové menšině, která žila na území Chorvatska již od 15. století.³⁹

Jediná z republik nebyla při federalizaci Jugoslávie vytvořena na národním principu, Bosna a Hercegovina. Mohli bychom říct, že tento stát představuje zřejmě největší nebezpečí pro další vývoj na Balkáně. V této zemi vedle sebe žijí tři národy – Bosňáci, Srbové a Chorvati. Jelikož Bosňáci, kteří byli donedávna označováni jako Muslimové, jsou spolu s Albánci jediným evropským národem, který se většinově hlásí k islámu, je problematika této země vnímána citlivě také v islámských zemích. Bosna a Hercegovina je tedy nejen státem multietnickým, ale také multireligiálním.⁴⁰

1.9.1 KONFLIKT V CHORVATSKU

Válka v Chorvatsku, která probíhala v letech 1991-1995, je obecně považována za etnický konflikt mezi Srby a Chorvaty. Není však možné válku v Chorvatsku zúžit pouze na etnický konflikt, válka byla z velké části vyprovokována politickými rozhodnutími a plány hlavních politických představitelů v Srbsku a v Chorvatsku. Národnostní stránka konfliktu byla podkladem k prosazování politických cílů.⁴¹

1.9.1.1 VZTAH CHORVATŮ A SRBŮ V HISTORII

Vztahy Chorvatů a Srbů prošly mnoha etapami od vzájemné tolerance a klidného soužití, přes soutěživost, až po nenávisť. U obou národů převažují společné prvky, existují však také rozdíly. Oba národy mají slovanský původ, užívají stejný jazyk a osidlováním stejných oblastí došlo k rozvoji totožných kulturních znaků. Významným rozdílným prvkem je církev, která v 19. století určovala identitu obou etnik. Srbové se hlásí k pravoslavné církvi, Chorvaté patří k církvi katolické. Právě víra je jednou z nejpodstatnějších rozdílností, rozdílné je také písmo- Srbové píší cyrilicí, Chorvati latinkou.

³⁹ BAAR, Vladimír. *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?*. Vyd. 2. Šenov u Ostravy: Tilia, 2002. s. 205.

⁴⁰ Tamtéž. s. 207.

⁴¹ ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAŽURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 45.

Srbové žijí v Chorvatsku od konce 15. století, kdy po dobytí Srbska a Bosny Osmany odešla část obyvatel do tehdejší Habsburské monarchie, ta navíc toto stěhování Srbů podporovala. Bylo to pro ni výhodné z hlediska obrany hranic proti výpadům Osmanů, díky této službě Habsburské monarchii získali Srbové jistá privilegia, mimo jiné také autonomii v rámci Habsburské monarchie, která trvala až do zániku Rakouska-Uherska. Právě autonomní status Srbů bychom mohli považovat za základ budoucích sporů mezi chorvatskými Srby a Chorvaty.⁴²

Vztahy dvou etnik se postupně zhoršovaly po roce 1918, vznikem Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Všechny důležité složky ovládali Srbové, kteří byli rádi, že jsou všichni Srbové sjednoceni do jednoho státu. Chorvaté a Slovinci se s tímto státním útvarem nikdy neztotožnili, považovali ho za přestupní můstek vlastní emancipace.

Rozhodující vliv na vztahy Srbů a Chorvatů měla druhá světová válka. Ustašovci, což byla chorvatská fašistická organizace, vytvořili Nezávislý stát Chorvatsko, pro který byla typická protisrbská genocidní politika. Třetina Srbů měla být vystěhována, třetina měla být převedena na katolickou víru a třetina vyvražděna, odhaduje se, že v tomto období zemřelo na 300 000 Srbů. Komunistický režim, který se ujal vlády po skončení druhé světové války, hlásal myšlenku jednoty a bratrství, docházelo tedy k potlačování událostí druhé světové války, což vedlo k tomu, že na počátku devadesátých let 20. století docházelo k vytváření vlastního pojetí dějin ze strany srbských a chorvatských nacionalistů.⁴³

1.9.1.2 NACIONALISMUS V CHORVATSKU A OZBROJENÝ KONFLIKT

Roku 1989 došlo k vyvrcholení nacionalismu v Chorvatsku. V Chorvatsku se v květnu 1990 konaly volby, ve kterých zvítězila Chorvatská demokratická strana (HDZ), prezidentem byl zvolen F. Tudjman. Představou HDZ bylo vytvořit všechorvatský subjekt, který by sjednotil veškeré Chorvaty, nejen ty žijící na území Chorvatska, ale také emigranty a ty, kteří žijí v nechorvatských oblastech. HDZ se stalo hlavním kritikem srbského režimu.⁴⁴ Krajinští Srbové měli strach ze vzrůstajícího nacionalismu v Chorvatsku, který ztotožňovali s obdobím

⁴² ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAŽURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 46-47.

⁴³ Tamtéž. s. 48-49.

⁴⁴ ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAŽURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 55.

NDH a ustašovskou ideologií. V únoru 1990 založili tedy Srbskou demokratickou stranu (SDS), tato se stavěla proti oddělení Srbů z Chorvatska, požadovala pro Srby kulturní autonomii.⁴⁵

V prosinci 1990 byla schválena nová ústava, která Chorvatsko definovala jako suverénní stát chorvatského národa a všech ostatních národů. Oficiálně tedy zanikla naděje Srbů na autonomii a stali se národnostní menšinou.⁴⁶ Strach Srbů v Krajině sílil, nekompromisní politika F. Tudjmana byla přirovnávána k NDH a v médiích se hovořilo o přípravě násilí na Srbech.⁴⁷ Skupina kolem F. Tudjmana se zajímala o upevnění moci v zemi, zájmy krajinských Srbů ignorovala. Krajinští Srbové připravovali mezitím s S. Miloševićem oddělení Krajiny od Chorvatska. S. Milošević aktivoval srbskou menšinu pro zapojení v JNA, Srbové v Kninu byli zásobováni zbraněmi. Záměrně byly také rozšiřovány informace, že chorvatská vláda chystá likvidaci krajinských Srbů.⁴⁸

Z iniciativy SDS bylo vypsáno referendum o samostatnosti Krajiny, dalo by se říct, že šlo o první náznak nepokojů, který byl dále podpořen tím, že symbol pěticípé rudé hvězdy na policejních uniformách byl nahrazen chorvatskou šachovnicí, proti čemuž se ohradili policisté v Kninu a F. Tudjman si uvědomil závažnost této problematiky, vydal tedy příkaz odzbrojit policejní stanice v Kninu.⁴⁹ Srbové zablokovali cesty do Kninu, Chorvatsko použilo dva policejní vrtulníky. V tomto okamžiku došlo poprvé k zapojení JNA do konfliktu, protože chorvatské vrtulníky byly přinuceny k návratu. Válka v Chorvatsku začala bez jediného výstřelu, přičemž chorvatská vláda zjistila, že JNA nebude ke konfliktu pasivní. V referendu se vyjádřilo 89 % Srbů z Krajiny pro autonomii a Chorvatsko radikalizovalo svůj postup. Chorvatsko nemělo dost zbraní a rozhodlo se zbraně získat nelegálně z Maďarska a Německa. Chorvatsko bylo schopno vyzbrojit 30 000 členů národní gardy lehkými zbraněmi, zatímco JNA měla 170 000 vojáků, letadla, vrtulníky, děla a tanky.⁵⁰

⁴⁵ RYCHLÍK, Jan a PERENČEVIĆ, Milan. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. s. 362.

⁴⁶ Tamtéž. s. 371.

⁴⁷ ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAĐURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 58.

⁴⁸ Tamtéž. s. 59.

⁴⁹ RYCHLÍK, Jan a PERENČEVIĆ, Milan. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. s. 372.

⁵⁰ RYCHLÍK, Jan a PERENČEVIĆ, Milan. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. s. 372-373.

Na počátku roku 1991 spolupracovala JNA s vedením Srbska. JNA stále věřila v zachování Jugoslávie a chtěla zakročit proti nekomunistickému vedení v Chorvatsku a Slovinsku, srbské vedení už se zachováním Jugoslávie nepočítalo a zaměřovalo se spíše na ochranu Srbů v Chorvatsku. S. Milošević se také dohodl s prezidentem Slovinska M. Kučanem, že Srbsko nebude Slovinsku bránit v samostatnosti za předpokladu, že Slovinsko podpoří právo Srbů žít v jednom státě. Srbové totiž neměli vůči Slovinsku žádné požadavky, na jejich území žádní Srbové nežili.⁵¹ U Chorvatska to tak snadné nebylo, S. Milošević uznal právo Chorvatska na osamostatnění s námitkou, že Chorvatsko nemá právo nutit Srby opustit Jugoslávii.

Na podzim roku 1991 vypukly největší boje, bylo vystěhováno několik desítek tisíc osob kvůli odlišné národnosti. Ve dnech 1.- 2. května 1991 došlo ve východní Slavonii ke zlomu v srbochorvatském konfliktu. V Borovo Selu, u hranic se Srbskem, došlo ke střetu Srbů s chorvatskou policií, která vnikla do srbské vesnice, což bylo považováno za provokaci. Zemřelo zde 12 chorvatských policistů, 2 Srbové a 2 příslušníci policie byli zajati. Následující den byla vyslána chorvatská policie, aby zajatce vysvobodila, dostala se však do srbské pasti. Situaci nakonec musela vyřešit JNA, F. Tudjman ji označil za armádu hájící srbské zájmy, dalo se tedy očekávat, že JNA nezůstane neutrální. JNA bude otevřeně podporovat Srby a podpoří také jejich plán chránit krajinské Srby. Po tomto konfliktu se v Chorvatsku rozeběhla mediální kampaň zaměřená proti srbské menšině, ale především proti JNA.⁵²

V září roku 1991 zahájila JNA bombardování Vukovaru, chorvatského města ležícího u hranic se Srbskem. Obléhání tohoto města ovlivnilo průběh války v Chorvatsku, jednalo se především o politický zlom, F. Tudjman věděl, že neporazí srbskou stranu, jeho zájem se tedy upnul k diplomatickým aktivitám. Útokem na město Vukovar měla být vytvořena cesta pro obsazení západní Slavonie. V počátku obléhání se Srbové potýkali s nedokonalým vedením a špatnou organizací. Boje byly ukončeny 20. listopadu 1991, kdy byl Vukovar srovnán se zemí. F. Tudjman využil tuto akci jako symbol oběti, díky čemuž se mu podařilo získat podporu samostatnosti Chorvatska ze strany mezinárodního společenství. Do konce roku 1991 kontrolovali Srbové asi 30 % chorvatského území.⁵³ Dne 19. prosince 1991 byla

⁵¹ ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAŽURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 62.

⁵² Tamtéž. s. 65.

⁵³ ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAŽURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 69-70.

vyhlášena Republika Srbská Krajina (RSK), prezidentem byl zvolen M. Babič, mezinárodně však nebyla tato republika nikým uznána.⁵⁴

Srbsko nemělo dost sil na pokračování ve válce, na rozdíl od Chorvatska, které vybudovalo armádu, která byla schopna konkurovat JNA, také společnost byla lépe mobilizována než v Srbsku, kde probíhala četná dizertace. Obě strany koncem roku 1991 souhlasily s příchodem jednotek OSN a mírovým jednáním, dne 2. ledna 1992 v Sarajevu bylo podepsáno přerušení bojů. OSN nahradila jednotky JNA, která měla chorvatské území opustit, vojenské vybavení tu však ponechala krajinským Srbům, díky čemuž došlo k vytvoření oficiální armády chorvatských Srbů. Často docházelo k vzájemným přestřelkám, velké boje již neprobíhaly.⁵⁵

V červnu roku 1992 chorvatská strana porušila příměří a zaútočila na Dalmácii, získala zpět několik vesnic. Na počátku roku 1993 zaútočilo Chorvatsko na město Maslenica a přilehlé oblasti, tato akce potvrdila, že krajinství Srbové nemají již žádné zastání, neboť Rada bezpečnosti akci Chorvatů sice odsoudila, k větší reakci ale nedošlo. Ani Srbsko, které prohlašovalo chránit krajinské Srby, se krajinských Srbů nezastalo. V září 1993 Chorvatsko opět zaútočilo na srbské oblasti, bylo vypáleno několik srbských vesnic a následky se dotkly také civilního obyvatelstva, Srbové se rozhodli bombardovat chorvatská města. Mezinárodní společenství nutilo obě strany uzavřít mír, 29. března 1994 byla uzavřena tzv. Záhřebská dohoda o příměří, která měla usmířit Chorvaty a krajinské Srby. Uzavření příměří ve válce v Chorvatsku bylo nutné pro následné ukončení války také v Bosně a Hercegovině. F. Tudjman byl roku 1995 donucen souhlasit s prodloužením pobytu jednotek UNPROFOR v Chorvatsku a také k tomu, aby schválil kulturní, politickou a ekonomickou autonomii krajinských Srbů. Oblasti Baranja a Slavonie měly být navráceny Chorvatům, S. Milošević se snažil přesvědčit vedení krajinských Srbů, aby na tuto dohodu přistoupili, nebyl však úspěšný a Chorvatsko plánovalo vojenskou akci k začlenění těchto oblastí. Dne 19. prosince 1994 byla znovu uvolněna dálnice Záhřeb-Okučani-Lipovac, která byla v předešlých třech letech kontrolována Srby. Na dálnici docházelo k častým střetům Srbů s Chorvaty, F. Tudjman

⁵⁴ RYCHLÍK, Jan a PERENČEVIĆ, Milan. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. s. 384.

⁵⁵ RYCHLÍK, Jan a PERENČEVIĆ, Milan. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. s. 383-384.

nechal vypracovat plán útoku na tuto oblast a vyčkával na vhodnou záminku ze strany Srbů, kteří dálnici blokovali.⁵⁶

Dne 1. května 1995 byla zahájena operace Blesk, jejímž cílem bylo zrušit blokaci dálnice. Boje byly ukončeny po třech dnech se ztrátou 60 chorvatských mužů a 400 Srbů včetně civilistů, 18 000 obyvatel uteklo. Chorvatsko mělo dobrý plán a strategii, na rozdíl od Srbů, kteří útok nečekali. Překvapivý byl také postoj mezinárodního společenství, které bylo o útoku informováno dopředu a nijak nezareagovalo. Srbsko již krajinské Srby také nepodporovalo, S. Milošević usiloval především o zrušení sankcí uvalených na SRJ. Na operaci Blesk navázala další akce ze strany Chorvatů, nazvaná operace Bouře, kdy 4. srpna 1995 zaútočilo Chorvatsko na Krajinu. Tato akce byla dokonale připravená a podporovaná ze strany USA. Na straně Chorvatů bojovalo 130 000 vojáků, na straně Krajiny jen 40 000, navíc byli nekvalitně organizováni, chybělo jim centrální vedení. V první fázi této akce šlo o útok leteckých sil NATO, následoval pozemní útok Chorvatů, nedošlo však téměř k žádným bojům, F. Tudjman plánoval etnické čištění Krajiny a během čtyř dnů opustilo Krajinu na 150 -200 000 Srbů. Chorvati vypalovali domy Srbů, aby zabránili jejich případnému návratu. Cíl, ke kterému F. Tudjman směřoval, se naplnil a v Chorvatsku zůstalo méně než 5 % Srbů.⁵⁷

1.9.2 KONFLIKT V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ

1.9.2.1 HISTORICKÉ POZADÍ

Existuje několik historických událostí, které výrazně ovlivnily postavení Bosny a Hercegoviny v současné Evropě. Bosna a Hercegovina je jedinečná v tom, že zde dominují tři náboženské světy: katolický, pravoslavný a islámský. V národním pojetí můžeme hovořit o světě chorvatském, srbském a muslimsko-bosenském. Etnické rozlišení obyvatel můžeme také ztotožnit se sociálními vrstvami, kdy obyvatelstvo muslimsko-bosenské bylo vrstvou feudálních vlastníků, Chorvati byli obchodníky a Srbové rolníky. Nejvýraznějším prvkem formování pozice současné Bosny a Hercegoviny byl však zájem velmocí o tuto oblast, což

⁵⁶ ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAĐURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 72-73.

⁵⁷Tamtéž. s. 75-76.

přispělo k vyostření etnicko-náboženského konfliktu.⁵⁸ Vzhledem ke své poloze byla také Bosna a Hercegovina historicky důležitou dopravní cestou spojující Evropu a Asii.

Oblast Bosny a Hercegoviny byla osídlena slovanskými kmeny již v 7. století.⁵⁹ Všechny tyto kmeny se hlásily ke křesťanství, roku 1054 však došlo k rozpadu západního a východního křesťanství, jižní Slované se stali pravoslavnými, Slované žijící západně od řeky Driny se hlásili k římsko-katolické víře.⁶⁰ Na území Bosny se vystřídali panovníci byzantští, chorvatští i srbští, v polovině 12. století se Bosna stala uherskou bánovinou, kdy dosáhla největšího územního rozmachu. V roce 1463 ovládli území Bosny osmanští Turci, roku 1482 také území Hercegoviny. Vládli tu několik set let a zcela změnili její dosavadní charakter. Většina obyvatel byla islamizována. Bosenští muslimové a křesťané užívali slovanského jazyka a považovali se za Bosňany, rozdělovala je pouze příslušnost k rozdílným náboženstvím. V průběhu 19. století došlo k rozdělení obyvatelstva na tři samostatné národy, katolíci se považovali za součást chorvatského národa, pravoslavní za součást srbského národa. Pravoslavní Srbové tvořili 43 % obyvatel, katoličtí Chorvati 21 % a muslimové 32 %. Ve větších městech tvořili muslimové polovinu obyvatel, za samostatný národ byli však uznáni až v poválečném období, v průběhu 60. a 70. let 20. století.⁶¹

V roce 1941 bylo území Bosny a Hercegoviny anektováno Chorvatských nezávislým státem. Podle ideologie ustašovců mohli žít v chorvatských zemích pouze Chorvati, ať už bylo jejich vyznání jakékoli. Hlavním pilířem politických zájmů Srbů bylo také připojení Bosny a Hercegoviny, která pro Srby byla přirozeně srbskou zemí.⁶² Po válce byla Bosna a Hercegovina uznána autonomní federální jednotkou.

V roce 1974 byla přijata nová jugoslávská ústava, která přidávala k dosavadním pěti národům šestý, muslimy. V 70. a 80. letech 20. století docházelo k migraci bosenských Srbů a

⁵⁸ GABAL, Ivan a kol. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 1999. s. 241.

⁵⁹ BAAR, Vladimír. *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?*. Vyd. 2. Šenov u Ostravy: Tilia, 2002. s. 207.

⁶⁰ ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAĐURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 82.

⁶¹ BAAR, Vladimír. *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?*. Vyd. 2. Šenov u Ostravy: Tilia, 2002. s. 207-208.

⁶² BAAR, Vladimír. *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?*. Vyd. 2. Šenov u Ostravy: Tilia, 2002. s. 211.

Chorvatů patřících k elitě těchto národů, do Bělehradu a Záhřebu, v Bosně a Hercegovině se tedy dostává do popředí muslimská inteligence.

Po smrti J. B. Tita vedení Bosny a Hercegoviny stále propagovalo myšlenku jednoty a zamlčovalo vše, co by mohlo vést ke konfliktům. V roce 1991 žilo v Bosně a Hercegovině 43,38 % muslimů, 31,32 % Srbů a 17,38 % Chorvatů.⁶³

1.9.2.2 PŘÍČINY ESKALACE NAPĚTÍ A OZBROJENÝ KONFLIKT

System již nedokázal reagovat na probíhající vývoj, byl ideologicky a ekonomicky vyčerpán, docházelo k neustálému prohlubování krize. Vzhledem k rychlému vývoji v Evropě chtěla také veřejnost v Bosně a Hercegovině změnu. Byly účelově spojovány politické problémy, manipulována historická fakta, neexistoval svobodný tisk ani soudy. Dosavadní mocenská skupina se snažila zachovat moc ve svých rukou za každou cenu, čehož využívali politici, kteří užívali nespokojenosti obyvatel ve svůj prospěch.⁶⁴ Po prvních demokratických volbách došlo ke koalici SDA, SDS a HDZ. Zásadním problémem pro fungování koalice byl budoucí vývoj země. SDA a HDZ se vyjádřili pro nezávislost země, SDS se však postavilo proti samostatnosti.

Srbsko-chorvatský konflikt situaci v Bosně ještě vyostřil. Přestože Chorvatsko se Srbskem válčilo, hlavní představitelé těchto zemí viděli budoucnost Bosny a Hercegoviny téměř totožně, během tajné schůzky se totiž dohodli, že si její území rozdělí. Jednání však ztroskotalo na otázce budoucnosti srbské menšiny v Chorvatsku.

V roce 1992, po osamostatnění Slovinska a Chorvatska, začal také boj Bosny a Hercegoviny za nezávislost. S. Milošević se společně s R. Karadžičem snažili osamostatnění zabránit, 14. října 1992 však suverenitu schválili chorvatští i muslimští politici.⁶⁵ USA se k nezávislosti Bosny vyjádřilo negativně, jestliže se však většina obyvatel vyjádří pro nezávislost, bude Bosna a Hercegovina uznána jako suverénní stát. Srbové referendum

⁶³ GABAL, Ivan a kol. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 1999. s. 272.

⁶⁴ Tamtéž. s. 272.

⁶⁵ ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAŽURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 90.

bojkotovali, 99, 7 % obyvatel bylo však pro nezávislost země.⁶⁶ Dne 6. dubna 1992 oznámilo Evropské společenství, že následující den bude nezávislost Bosny a Hercegoviny oficiálně platná. Rozhodnutí Evropského společenství bylo zdůvodněno potřebou statutu nezávislé země, která se bude moci bránit tlaku JNA, která bude muset území Bosny a Hercegoviny opustit.⁶⁷ JNA začala zásobovat Chorvaty a Srby zbraněmi, bosenské armádě zbraně chyběly. Na jaře roku 1992 propukly největší boje, především pak v oblasti bosenské Krajiny, kde byly tisíce nesrbských obyvatel nuceny odejít. Byl zahájen boj o etnicky čistá území.

Dne 23. května 1992 se stala Bosna a Hercegovina členem OSN a zažádala o pomoc. JNA byla donucena území Bosny a Hercegoviny opustit, po jejím odchodu byla vytvořena VRS (Vojska Republiky srbské), v jejímž čele stanul generál R. Mladič. Boje probíhaly mezi Srby na jedné straně a mezi Chorvaty a muslimy na straně druhé. Srbská vojska měla převahu, s větší porážkou se setkala až v Mostaru, odkud byla vyhnána. Boje se postupně rozšiřovaly po celém území, lidé byli nuceni opouštět své domovy, vznikaly také internační tábory, první z nich v Krajini, poté však vznikaly i na chorvatské a muslimské straně. Na podzim roku 1992 ovládali bosenští Srbové asi 50 % území. V lednu 1993 proběhl protiútok muslimské strany, napadali srbské vesnice, Srbové se připravovali k útoku na Srebrenicu. Došlo k zásahu Rady bezpečnosti a oblast Srebrenice byla vyhlášena bezpečnou zónou, stejně jako v Sarajevu, Bihaći, Tuzle, Goražde a Žepě.⁶⁸

D. Owen a C. Vance se stali hlavními vyjednavací bosenského problému a v Ženevě předložili roku 1993 plán dosažení míru. Navrhli, aby byla Bosna a Hercegovina rozdělena na deset provincií a dvacet kantonů, etnická situace by byla stejná jako před vypuknutím konfliktu. Sarajevo mělo být společnou provincií tří etnik, Srbové, Chorvati a muslimové měli spravovat každý po třech kantonech, v čele každé z oblastí by stála autonomní vláda respektující národnostní složení. Vláda Bosny a Hercegoviny měla být složena z devíti členů, po třech z každé národnosti a práva národnostních menšin měla být dočasně kontrolována jednotkami OSN.⁶⁹

V roce 1993 se situace vyostřila také mezi muslimy a bosenskými Chorvaty, jednotky Chorvatů totiž požadovaly, dle výše zmíněného plánu, odsun armády Bosny a Hercegoviny

⁶⁶ ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAĐURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 92.

⁶⁷ ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 630.

⁶⁸ ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAĐURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 95-96.

⁶⁹ ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 633.

z oblastí, které náležely Chorvatům. Došlo k ozbrojenému konfliktu dosud spolupracujících stran a muslimové byli obklíčeni v Mostaru.⁷⁰

Během další vlny jednání v Ženevě bylo navrženo založení konfederace. Za tímto návrhem všichni viděli zájem následného připojení chorvatských a srbských oblastí k Chorvatsku a Srbsku. Po vznesení tohoto návrhu z jednání odstoupil A. Izetbegović a navrhl, aby byli na další jednání vysláni pozorovatelé z řad sarajevské vlády. Proti tomuto návrhu vystoupil F. Abdič, podporovatel dohody s S. Miloševićem a F. Tudjmanem, ve městě Velká Kladuša vyhlásil autonomii Západní Bosny a také podepsal mírovou smlouvu s Republikou srbskou. A. Izetbegović označil výsledek tohoto jednání za vzpouru.

Ve dnech 26.- 27. září 1993 proběhl tzv. bošnjački sabor, což bylo shromáždění muslimských představitelů, kde bylo pojmenování muslim označeno za nevhodné a bylo rozhodnuto, že dosavadní muslimové budou nyní označováni jako Bosňáci. Toto rozhodnutí však rozčílilo bosenské Srby a Chorvaty, jelikož toto označení předjímalo Bosňáky jako dominantní národ v Bosně a Hercegovině. Srbové a Chorvati odmítali také označení Bosňané, jak byli označováni novináři, přestože tímto pojmem byly označovány všechny skupiny žijící na území Bosny a Hercegoviny.

V roce 1993 došlo k další změně válčících koalic v konfliktu, tentokrát se spojily síly Srbů a Chorvatů, kteří stáli na odlišných stranách, někdy však společně zaútočili na Bosňáky. Zvláštní je na tom fakt, že jednotky, které bojovaly v Bosně a Hercegovině společně, bojovaly v Chorvatsku proti sobě.

Dne 5. února 1995 došlo k útoku na tržiště Markale, které se nachází v Sarajevu. Z útoku byli obviněni Srbové, přestože experti prokázali, že nebylo možné ze srbských pozic tento útok provést. Rozšířila se pak zpráva o tom, že byl útok počinem sarajevské vlády, která chtěla upoutat pozornost mezinárodního společenství. Generální tajemník OSN B. B. Ghálí vyzval Radu NATO k leteckému útoku na srbské jednotky v Sarajevu, kterým bylo navrženo ultimátum, že se buď stáhnou do vzdálenosti 20 km od Sarajeva, nebo budou bombardováni. Proti rozhodnutí NATO vystoupilo Řecko a Rusko, bosenští Srbové však návrh přijali. Zapojením Ruska do problému v Bosně znamenalo také zvýšený zájem Američanů.⁷¹

V lednu 1994 vyslal F. Tudjman chorvatské jednotky na pomoc bosenským Chorvatům, přestože tak riskoval mezinárodní sankce. Spojené státy učinili Chorvatsku

⁷⁰ ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAĐURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 96-97.

⁷¹ ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 633-636.

nabídku, že jestliže ukončí boje s Bosňáky, neuvalí na ně mezinárodní sankce a také jim Američané pomohou řešit situaci v Chorvatsku. Chorvaté na nabídku přistoupili a 1. března 1994 byla podepsána Washingtonská dohoda Bosňáků a bosenských Chorvatů. Dohoda vyvrcholila Federací Bosny a Hercegoviny, která byla protipólem Republiky srbské.⁷² Ve stejném roce byl také předložen nový mírový plán, který rozděloval Bosnu a Hercegovinu v poměru 51:49 % ve prospěch bosňácko-chorvatské federace. Srbové by však museli část území opustit, doposud spravovali 70 % oblastí, vyzvali tedy k dalšímu jednání.⁷³ V roce 1994 bylo také vyhlášeno čtyřměsíční příměří, během kterého byly připravovány další útoky. V květnu roku 1995 zaútočila bosenská armáda na obklíčené Sarajevo. Následně proběhlo obklíčení Srebrenice, bosňácké obyvatelstvo bylo vyhnáno a několik tisíc mužů zavražděno, přestože zde byli přítomni členové jednotek UNPROFOR. Počátkem srpna 1995 byla zničena chorvatská Krajina a Srbové z Chorvatska prchali do Bosny a Hercegoviny. Došlo také k dalšímu útoku na Markalu.⁷⁴ Jednotky UNPROFORU informovaly o tom, že útok vyšel ze srbských pozic, dva dny nato byli bosenští Srbové bombardováni letadly NATO, uteklo na 90 000 Srbů, mnozí z nich byli zavražděni chorvatskými jednotkami. Chorvatská armáda mezitím obsadila 4000 km² území, které dříve obývali Srbové.⁷⁵

Spojené státy ukončily bosňácko-chorvatský útok a dne 11. října 1995 bylo uzavřeno příměří. Na schůzce tří zainteresovaných prezidentů měla být projednána mírová smlouva, kterou vypracovaly Spojené státy a k uzavření míru bylo použito politického i psychologického nátlaku. Představitelé byli nuceni se dohodnout, uzavření míru ztěžovalo nejvíce rozdělování území Bosny a Hecegoviny. Mírová dohoda byla podepsána 21. listopadu 1995 představiteli tří států – S. Miloševićem, F. Tudjmanem a A. Izetbegovićem. Dne 14. října 1995 byla oficiálně podepsána Daytonská mírová dohoda, která definitivně ukončila konflikt v Bosně a Hercegovině.⁷⁶

⁷² ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAŽURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 98.

⁷³ ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 638.

⁷⁴ ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAŽURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 98.

⁷⁵ ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 641.

⁷⁶ ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAŽURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 104-105.

FLRJ byla vyhlášena v roce 1945, v roce 1963 byla přijata nová ústava, ve které byl název federace upraven na SFRJ. V roce 1967 došlo k prvním náznakům vzrůstu nacionalismu, k celkové krizi režimu však došlo až na počátku 70. let 20. století. Po smrti doživotního prezidenta J. B. Tita se vnitřní rozpory prohloubily a postupně přešly z latentní podoby do podoby otevřeného napětí. V roce 1991 vyhlásilo Slovinsko a Chorvatsko samostatnost a Jugoslávie zanikla.

Politický systém federace byl komplikovaný a neustále docházelo k řadě změn. Jednou ze systémových příčin rozpadu Jugoslávie byl fakt, že Jugoslávie v podstatě nikdy jako federace nefungovala, základní mechanismy nefungovaly. Další příčinou rozpadu byla také smrt J. B. Tita, který měl v rámci Jugoslávie výsadní postavení a byl výraznou autoritou. Po jeho smrti se politické elity nemohly shodnout na budoucím směřování federace.

V 80. letech 20. století se nacházela Jugoslávie v hospodářské krizi. Výrazně federaci zasáhlo také zrušení bipolárního rozdělení světa, protože doposud fungovala jako neutrální člunek. Nyní již neměl západ na udržení Jugoslávie zájem, ukončil finanční pomoc a federace tak nebyla schopna splácet zahraniční dluh.

Rozpad Jugoslávie vyústil v etnický konflikt, jehož kořeny sahají až do daleké historie, kdy byly balkánské země pod nadvládou Osmanské říše. Vztah Chorvatů a Srbů byl významně narušen v období druhé světové války. V letech 1991-1995 proběhl v Chorvatsku konflikt, který byl v podstatě sporem mezi Chorvaty a Srby, kteří žili na chorvatském území. Ve stejném období také probíhal konflikt v Bosně a Hercegovině, kde proti sobě bojovali Bosňáci, bosenští Chorvaté a bosenští Srbové. Konflikty byly ukončeny Daytonskou dohodou a podepsáním smlouvy započal složitý proces postkonfliktní rekonstrukce, o které budou pojednávat následující kapitoly.

2 VÝVOJ V JEDNOTLIVÝCH NÁSTUPNICKÝCH STÁTECH

Tato kapitola popisuje následný vývoj v zemích bývalé Jugoslávie. Každý ze států bývalé Jugoslávie se po zisku samostatnosti potýkal s problémy různého charakteru, které byly způsobeny odchodem z federace a také válečným konfliktem, který cestu k samostatnosti provázel.

2.1 SLOVINSKO

Jedinou republikou z federace, jejíž mezinárodní uznání proběhlo v lednu 1992 bez větších problémů, bylo Slovinsko. Tuto relativně snadnou cestu k okamžitému uznání ovlivnilo několik podstatných faktorů. Jednak je Slovinsko geopoliticky výhodně položené na severozápadě bývalé federace, dále je národnostně homogenní (asi 90 % obyvatel tvoří Slovinci) a také ekonomicky potencionální. Ve prospěch mezinárodního uznání země hovořil také předem připravený a precizně zpracovaný legislativní systém Slovinska a také příznivé mezinárodněpolitické okolnosti.⁷⁷

V průběhu let 1992-1993 se Slovinsko pokusilo navázat ekonomické vazby se zeměmi západní Evropy, především pak se členskými státy Evropské unie (EU) a zeměmi Evropského sdružení volného obchodu (ESVO). Na přelomu let 1992 a 1993 se také přiblížila možnost podpisu dohody o spolupráci mezi Slovinskem a EU.

Slovinsko bylo také podrobena nátlaku ze strany politicky vlivného sousedního státu – Itálie, která poslala slovinské vládě doporučení o urychleném vyřešení majetkových práv, tzv. optantů. Šlo o italské občany, kteří po druhé světové válce žili v tzv. zóně B svobodného území Terst, kteří se rozhodli po jejím zrušení v roce 1945 odejít do Itálie a na území bývalé Jugoslávie zanechali veškerý svůj nemovitý majetek, který se tak stal součástí jugoslávské federace. Italové také slovinské orgány důrazně upozornili, že otázka majetku optantů ovlivní jejich podporu podpisu připravované asociační dohody Slovinska s EU. Italové v letech 1993-1994 vetovali v orgánech EU veškeré snahy Slovinska o rozvoj spolupráce. Tato skutečnost vedla k tomu, že se Slovinsko začalo intenzivně zajímat o navázání hospodářských a politických kontaktů s reformními státy střední Evropy- tzv. Víšegrádskou skupinou. Jednání Slovinska a Itálie byla završena až v letech 1995-1996. Na jaře roku 1996 přijal

⁷⁷ HLADKÝ, Ladislav. Slovinsko. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998.s. 585.

parlament ve Slovinsku zákon, který umožňoval občanům EU volný přístup na slovinský trh s nemovitostmi. Itálie tento zákon přijala jako uspokojivý a 10. června 1996 byla podepsána dohoda o přidružení Slovinska k EU.

Problémy s Chorvatskem se podařilo Slovinsku vyřešit v průběhu let 1993-1996. Spory se týkaly především jaderné elektrárny v Kršku, budované v době Jugoslávie na hranici těchto dvou států. Spor vyvrcholil dohodou a elektrárnu převzalo společné slovinsko-chorvatské vedení a do Chorvatska proudila část produkce elektrické energie. Další spor se týkal hranice a nedořešeným problémem zůstal také požadavek Slovinska na volný vstup do mezinárodních vod. Chorvatsko a Slovinsko se dohodly, že v pobřežních vodách bude platit režim, který platil za doby Jugoslávie, slovinský koridor do mezinárodních vod tedy nebyl zajištěn ani politicky ani technicky.

Slovinsko si bylo vědomo stále hrozícího nebezpečí, které přicházelo z neklidu na Balkáně a snažilo se svoji zemi zabezpečit vojensky i ekonomicky. Již od roku 1991 budovalo Slovinsko malou, přesto moderně vyzbrojenou armádu. Dne 30. března 1994 přistoupilo Slovinsko k bezpečnostnímu projektu Partnerství pro mír, což však nebylo jeho hlavním bezpečnostním cílem, orientovalo se především na vstup do NATO. Na zasedání v Madridu v roce 1997 se rozhodovalo o tom, kterým státům východní Evropy bude oznámen souhlas aliance s jejich přistoupením. Na konferenci stála na jedné straně Francie a jižní křídlo Aliance, které chtělo ke vstupním rozhovorům přizvat pět zemí – Polsko, Českou republiku, Maďarsko, Rumunsko a Slovinsko, proti však stály Spojené státy. Podle prezidenta B. Clintona bylo možné v první vlně přijmout pouze tři státy. Slovinsko tedy přijato nebylo, bylo však zmíněno, že do dvou let NATO oznámí, které další země se stanou členy NATO, přičemž právě Slovinsko, společně s Rumunskem mělo nejlepší výchozí pozici.

Ve vstupu do NATO sice Slovinsko neuspělo, o to víc se zaměřilo na zařazení mezi první kandidáty, kteří by mohli vstoupit do EU, ekonomické předpoklady měli velice dobré. Evropská komise v Bruselu roku 1997 oznámila, že uvažuje o zahájení rozhovorů s potencialními členy. Pro většinu slovinského obyvatelstva byl důležitější fakt, že žijí v zemi, kde panuje klid a že se jejich zemi podařilo během několika let oprostít od nejistého jugoslávského regionu.⁷⁸

V dubnu roku 1992 se Slovinsko stalo členem OSN a v období let 1998-1999 bylo zvoleno nestálým členem Rady bezpečnosti OSN. Od 28. března 2004 je členem NATO

⁷⁸ HLADKÝ, Ladislav. Slovinsko. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 588-591.

a 1. května 2004 je též členským státem EU. Dne 1. ledna 2007 je Slovinsko také členem Evropské měnové unie (EMU) a nejnověji také od června 2010 členem OECD.⁷⁹

2.2 SVAZ REPUBLIKY JUGOSLÁVIE (SRBSKO, ČERNÁ HORA)

S. Milošević, srbský prezident, byl politikem, který nerezignoval ani při velkém neúspěchu. Po mezinárodním uznání Slovinska a Chorvatska se musel smířit s tím, že se nestane slavným nástupcem J. B. Tita. Po rozpadu jugoslávské federace se začal orientovat na myšlenku vytvoření Velkého Srbska, předpokládal totiž, že se mu podaří zachovat zmenšený, přesto relativně rozsáhlý jugoslávský stát. Tento stát měl kromě Srbska a Černé Hory zahrnovat také Makedonii, Bosnu a Hercegovinu, ale také oblasti v Chorvatsku s většinovým srbským obyvatelstvem. Již v počátku roku 1992 se Miloševićovy plány začaly hroutit. Postoj USA a některých evropských států k válce v Bosně a Hercegovině, do které se otevřeně vměšovalo také Srbsko, dával jasně najevo, že velmoci budou trvat na zachování hranic bývalých federálních jednotek. Reálně se jevílo vyhlášení mezinárodních sankcí a S. Milošević byl nucen ustoupit od otevřených anexí.

Neúspěch programu Velkého Srbska, který tvořil od poloviny 80. let 20. století ideovou základnu srbských opozičních sil, vyostřil vnitropolitickou situaci. Vnitropolitickou krizi ještě podpořila nepříznivá hospodářská situace, kterou provázela stále rostoucí hyperinflace. Dne 30. května 1992 byly navíc proti SRJ vyhlášeny ze strany Rady bezpečnosti OSN přísné sankce za vměšování se do války v Bosně a Hercegovině, došlo tedy k přerušení veškerých ekonomických a kulturních styků se Srbskem a Černou Horou. Navíc byla v Bělehradě organizována série protestů, jejichž účastníci požadovali odstoupení S. Miloševiče, rozpuštění parlamentu a také vypsání voleb do ústavodárného shromáždění. S. Milošević odstoupit odmítl, přesto slíbil, že na konci června roku 1992 vypíše předčasné parlamentní i prezidentské volby, čímž do značné míry oslabil vnitropolitické napětí.⁸⁰

V parlamentních volbách konaných v prosinci roku 1992 dosáhl S. Milošević úspěchu. Socialistická strana získala 31 %, úspěch zaznamenala Srbská radikální strana. Ve volbách

⁷⁹ *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky: Slovinsko* [online]. [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/slovinsko/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

⁸⁰ PELIKÁN, Jan. Svazová republika Jugoslávie. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 592-593.

v Černé Hoře zvítězila postkomunistická Demokratická strana socialistů a její vůdce M. Bulatovič se stal černohorským prezidentem.

Zhoršovalo se také postavení příslušníků nesrbských národů. Albánská komunita v Kosovu přestala veřejně protestovat, přešla téměř až k pasivitě, zcela také ignorovala srbské instituce. V květnu roku 1992 zorganizovali vůdci albánské revolty vlastní nezákoně prezidentské i parlamentní volby, během krátké doby si také ilegální Republika Kosovo vytvořila vlastní školství, zdravotnictví i daňovou soustavu. Bělehradský režim nezačal represe proti albánské komunitě z obavy před násilnými protesty. Ostřeji Bělehrad zasáhl pouze proti muslimské komunitě v Sandžaku. Muslimové zde v letech 1991-1993 usilovali o autonomii.⁸¹

Tlak ze zahraničí byl natolik silný, že S. Milošević pochopil, že musí ustoupit od svých záměrů Velkého Srbska, jestli se chce udržet u moci v SRJ. SRJ tedy začala vystupovat kooperativně v jednání o ukončení jihoslovanského konfliktu. V průběhu roku 1993 se ještě prohloubila sociální krize, mezinárodní sankce velice poškozovaly hospodářskou situaci. Srbská vláda se obávala radikálního řešení krize, nechtěla riskovat dočasná ekonomická opatření, která by sociální situaci ještě zhoršila, navíc by mohlo být ohroženo mocenské postavení Srbska. Kolabující ekonomiku se snažila vláda zachránit dílčími opatřeními, která však celou situaci pouze zhoršily. Výsledkem byla inflace, která neměla obdoby v evropském kontextu 20. století, zastavení výroby v mnoha důležitých podnicích a také stále vzrůstající nezaměstnanost. V druhé polovině roku 1993 rostl počet emigrací ze SRJ, kvůli obavám z války a zhoršujícím se životním podmínkám. Odcházeli především studenti a mladí lidé, což znamenalo pro Srbsko velkou ztrátu intelektuálního potenciálu.

V této fázi se S. Milošević rozhodl k radikálnímu řešení krize. V říjnu roku 1993 vypsal předčasné volby a rozpustil srbský parlament. Sankce proti SRJ posílily vnitropolitickou situaci v tom smyslu, že většina Srbů i Černohorců začala pociťovat deziluzi politiky S. Miloševiče jako nespravedlivou. S. Milošević a jeho skupina rozpoutali první vlnu etnické nenávisti, která napomohla k rozpadu SFRJ a ke zrodu války v Chorvatsku a Bosně a Hercegovině. Na zesílení nacionalistických bojů se však podíleli i chorvatští a muslimští vůdci. Režim F. Tudjmana, ani skupina kolem A. Izetbegoviče však sankcemi postižena nebyla, naopak byli zahraničně podporováni. V polovině roku 1994 se podařilo situaci

⁸¹ PELIKÁN, Jan. Svazová republika Jugoslávie. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 595.

uklidnit, nedošlo však k překonání krize, jako spíše k upevnění stávajícího režimu. Problémy byly spíše utlumeny než vyřešeny a jejich řešení bylo odloženo na neurčito.⁸²

V průběhu roku 1994 změnila také Miloševićova skupina svůj vztah k bosenským Srbům. S. Milošević několikrát vyzval bosenské Srby k přijetí mírových plánů, pohrozil jim zastavením pomoci, což později také uskutečnil. V srpnu zastavil S. Milošević spolupráci a formálně uzavřel hranice s Bosnou a Hercegovinou. Podobně také postupoval při řešení konfliktu s chorvatskými Srby. S. Milošević v podstatě rezignoval na možnost připojit chorvatské oblasti obývané Srby k SRJ a dal najevo, že nebude bránit začlenění Republiky Srbské Krajiny do chorvatského státu. Miloševićova skupina se snažila zlepšit vztahy s Chorvatskem a navázat oficiální kontakty na úrovni diplomatických kanceláří. Díky těmto vstřícným krokům došlo ke zlepšení mezinárodního postavení S. Miloševiče. Především západní velmoci, které viděly jeho odchod jako jediné možné řešení jihoslovanského konfliktu, změnilly svůj postoj k jeho osobě. V říjnu 1994 Rada bezpečnosti dočasně zrušila omezení týkající se dopravy, ekonomická omezení však setrvala. Změna zahraničněpolitické orientace bělehradské vlády se projevila v událostech roku 1995, které ukončily válku v Chorvatsku a utlumily konflikt v Bosně a Hercegovině. S. Milošević, který podněcoval chorvatské a bosenské Srby v separatistických snahách, se od nich politicky distancoval. Díky těmto událostem se ukázalo, že podpora práv chorvatských a bosenských Srbů ze strany S. Miloševiče byla pouze účelová. Bělehradské vedení přihlíželo v roce 1995 vojenské likvidaci Republiky Srbská Krajina, přitom její pád ovlivnil také situaci v Srbsku a Černé Hoře.

Na území SRJ v letech 1991-1994 našlo domov asi 400 tisíc srbských emigrantů z Chorvatska a Bosny a Hercegoviny, bělehradská vláda směřovala tyto Srby do Kosova, kde doufala, že zvýší podíl slovanského obyvatelstva. Jejich záměr však nebyl úspěšný, jelikož většina z nich odmítala odejít do zaostalého Kosova.

Po skončení války v Chorvatsku a porážce chorvatských a bosenských Srbů se předpokládalo, že tyto události povedou k pádu S. Miloševiče. Opak byl pravdou a došlo dokonce ke zrušení mezinárodních sankcí proti SRJ. Pozice bělehradské vlády se po uzavření Daytonské dohody ještě upevnila a několik týdnů po jejím uzavření se mezinárodní společenství začalo zabývat problémy jugoslávské krize. Řešilo se také napětí v Kosovu. Pro žádný politický směr, který reprezentoval zájmy kosovských Albánců, nebylo přípustné

⁸² PELIKÁN, Jan. Svazová republika Jugoslávie. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 597-599.

setrvat v rámci státního prostoru Srbska. Minimálním požadavkem bylo, aby Kosovo dosáhlo stejného statusu jako Srbsko a Černá Hora. Miloševićova skupina se několikrát pokusila navázat kontakt s představiteli této stínové republiky, vždy to skončilo neúspěchem. Ke změně postoje došlo až po vyjádření B. Clintona, který řekl, že USA bude sice prosazovat obnovu autonomie Kosova, přesto však nesouhlasí s jeho odtržením od SRJ.⁸³

Na přelomu let 1996-1997 se zdálo, že dojde k další eskalaci napětí v Kosovu. Albánská Osvobozenecká armáda Kosova podnikla několik teroristických útoků. Nacionalistické rozpory byly oslabeny politickou a společenskou krizí, ve které se v roce 1997 Albánie nacházela. Vůdci albánského odporu byli z této situace rozčarováni, protože pochopitelně viděli v Albánii oporu a svoji aktivitu utlumili. Přes nátlak ze zahraničí a vyostření situace v Kosovu nedošlo ke zhoršení vnitropolitické pozice S. Miloševiče.⁸⁴ Srbové v Kosovu se obávali násilností ze strany Albánců, zároveň se obávali, stejně jako tomu bylo v případě chorvatských a bosenských Srbů, že jim bělehradská vláda neposkytne pomoc. V Srbsku však úspěchy povstalců vyvolaly vlnu výzev na pomoc ohroženým kosovským krajanům. Americký vyslanec Robert Gelbard ocenil přínos S. Miloševiče ke stabilizaci situace. Srbské vedení jeho výrok pochopilo jako nepřímý souhlas k zásahu proti kosovským Albáncům. Spojené státy dlouho spoléhaly na to, že S. Miloševič utlumí albánské hnutí za národní sebeurčení, pod dojmem nárůstu napětí v Kosovu však svoji politiku změnili a označili bělehradskou vládu za hlavního viníka napětí, stejně jako tomu bylo ve válkách v Chorvatsku a Bosně.

Dne 8. října 1998 se na londýnském letišti sešli ministři zahraničních věcí USA, Velké Británie, Ruska a Německa. Rusko upozornilo, že v Radě bezpečnosti OSN bude vetovat legitimitu akce NATO. I přes toto varování, USA předložily S. Miloševičovi ultimátum na snížení počtu mužů jugoslávské armády v Kosovu, požadovali, aby S. Miloševič vydal souhlas s vysláním mezinárodních pozorovatelů, požadovali také návrat uprchlíků a spolupráci s mezinárodním soudním tribunálem v Haagu. Bělehradská vláda dohodu dodržela a mezinárodní pozorovatelé potvrdili, že z Kosova odešlo 90 % srbských vojáků. Představitelé albánského osvobozeneckého hnutí nepřijali žádné závazky a albánský odboj

⁸³ PELIKÁN, Jan. Svazová republika Jugoslávie. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 601-603.

⁸⁴ Tamtéž. s. 604.

znovu zesílil.⁸⁵ Spojené státy přesvědčovali evropské spojence, aby zesílili tlak na Srbsko. Po několikátýdenních dohodách se dohodl západ s Ruskem, že bude kosovská situace projednána na konferenci naplánované na 6. února 1999. USA předložili návrh dohod o obsazení Kosova jednotkami NATO a také návrh neomezeného přístupu aliance na celé území Jugoslávie, tyto požadavky v podstatě zcela zpochybnily suverenitu Srbska. S. Milošević odmítal podepsat návrh dohody o Kosovu, který by znamenal kapitulaci. Po neúspěšném vyjednávání Spojených států s S. Miloševičem bylo rozhodnuto o útoku na Jugoslávii. Bylo to poprvé za padesátiletou existenci Severoatlantické aliance, kdy se rozhodla pro vojenskou akci proti suverénnímu státu, aliance byla přesvědčená, že Srbsko do tří dnů kapituluje.

První bomby a rakety zaútočily na Srbsko a Černou Horu 24. března 1999, nálety pak trvaly celých 78 dní a statisíce obyvatel žily v protiletectvých krytech a sklepech. Oficiálně byla tato akce označována za humanitární intervenci, která měla zabránit opakování holocaustu v Kosovu a nebyla zaměřena proti srbskému národu, pouze proti srbské vládě. Jugoslávská vláda vyhlásila válečný stav, hned následující den jugoslávská vláda přerušila styky s USA, Velkou Británií, Francií a Německem za zločiny proti jugoslávskému lidu. S Itálií, Řeckem a pochopitelně také s Ruskem, které pozastavilo své styky s NATO, styky nepřerušilo. V Srbsku zavládlo rozhořčení z útoku a nebezpečí, které plynulo z bombardování, semklo srbský národ. Alianční síly přešly 28. března 1999 k druhé fázi bombardování, doposud byly napadány pouze vojenské cíle, nyní byly útoky směřovány také na civilní objekty. Doposud probíhalo bombardování pouze v noci, v této fázi však docházelo také k bombardování přes den. Cílem bylo především zničit infrastrukturu, ale především způsobit na morálku obyvatel a přinutit je k tomu, aby se postavilo S. Miloševičovi. Dalo by se říct, že aliance upustila od své původní politiky, která stále opakovala, že se aliance snaží způsobit co nejméně škod civilnímu obyvatelstvu.

Po více než dvou měsících byl nucen Bělehrad přistoupit na dohodu, jelikož už nebyl schopen odolávat ohromné přesile. V dohodě, kterou navrhli především Američané, byl vysloven závazek, že dočasnou správu v Kosovu bude vykonávat OSN. Současně byla uznána územní celistvost Svazové republiky Jugoslávie. Na základě dohody podepsané 9. června 1999 se měly srbské jednotky stáhnout z Kosova, 10. června 1999 NATO ukončilo letecké útoky. Během války byly se zemí srovnány dvě stovky továren a závodů a o práci tak přišlo 700 000 lidí. Byla také poškozena továrna Zastava, největší automobilka na Balkáně.

⁸⁵ PELIKÁN, Jan et al. *Dějiny Srbska*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 527-529.

Bombardováním chemiček a rafinerií bylo také zásadním způsobem poškozeno životní prostředí, velké škody byly způsobeny také na infrastruktuře velkých měst.⁸⁶ Ekonomika SRJ byla po podpoře Srbů válčících v Chorvatsku a Bosně poškozena.

Mezinárodní správa v Kosovu měla zajistit zachování multietnického charakteru Kosova a ochranu všech národností, v reálu však spíše tolerovala činy albánské komunity. Po skončení bombardování bylo vyhnáno na 100 000 kosovských Srbů, oběťmi Albánců se staly i jiné etnické menšiny, zejména Romové. Po nastolení mezinárodní správy zůstalo Kosovo formálně součástí Jugoslávie, fakticky však směřovalo k samostatnosti.

I po faktické ztrátě Kosova setrval S. Milošević u moci. Sankce proti Srbsku tedy nebyly zrušeny. Evropská unie vypracovala zvláštní program nazvaný Energie za demokracii, který spočíval v tom, že EU začal dodávat naftu těm srbským městům, které se S. Miloševičovi vzepřela. Současně byl vypracován seznam stoupenců S. Miloševiče, kterým byl zakázán vstup do kterékoli členské země unie.⁸⁷ Opoziční uskupení Svaz pro změnu začalo na podzim roku 1999 organizovat demonstrace, demonstrace pak probíhaly po celém Srbsku a přerostly v generální stávkou. S. Milošević, kterému odmítli službu nejvyšší velitelé armády, policie i šéf tajné služby, byl nucen uznat porážku. Veřejně v televizi dne 6. října 1999 ohlásil, že odchází z aktivní politiky.

Předsedou vlády byl zvolen Z. Djindjič, jehož kabinet zaznamenal hned v prvních měsících úspěchy v zahraniční politice. Jugoslávie byla znovu přijata do OSN a OBSE, většina sankcí byla zrušena a byla zahájena jednání s Mezinárodním měnovým fondem o poskytnutí pomoci pro zmirující ekonomiku. Z. Djindjič také prosadil, aby Srbsko začalo plnit požadavky Mezinárodního tribunálu pro vyšetřování zločinů na území bývalé Jugoslávie. Ve vnitřní politice Z. Djindjič prosazoval plné zavedení tržní ekonomiky, provedl změny ve většině klíčových institucí, policii i armádě. Z. Djindjič také prosadil zatčení S. Miloševiče, přes odpor tehdejšího prezidenta, a také jeho vydání haagskému tribunálu. S. Milošević byl vydán tribunálu dne 28. června 2001, přestože většina srbské veřejnosti s jeho vydáním nesouhlasila a to především proto, že byl tribunál sestaven ze států, které před dvěma lety odsouhlasily bombardování Srbska, proti rozhodnutí Z. Djindjiče však nikdo neprotestoval.

⁸⁶ PELIKÁN, Jan et al. *Dějiny Srbska. 2.*, dopl. a rozš. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 530-533.

⁸⁷Tamtéž. s. 534.

V polovině března 2002 se představitelé Srbska a Černé Hory dohodli, že zachovají společný stát pod názvem „Srbsko a Černá Hora“. Počátkem roku 2003 federální shromáždění schválilo nahrazení Svazové republiky Jugoslávie unií dvou ústavních republik. Nový státní celek, který byl v podstatě volnou konfederací, zvolil novým prezidentem S. Maroviče z Černé Hory. V březnu 2003 byl zastřelen Z. Djindjič a novým předsedou vlády se stal Z. Živkovič.⁸⁸

Srbsko se upínalo ke dvěma prioritám, chtělo především zachovat společný státní svazek s Černou Horou a také zachovat Kosovo v rámci teritoria Republiky Srbsko. Narůstající separatistické tendence Černé Hory vyvolané skupinou kolem M. Djukanoviče však tyto priority oslabovaly. Bělehrad k těmto tendencím zvolil vyčkávací strategii a vyhýbal se přímé konfrontaci s černohorskými nacionalisty. Z jedné strany tím bělehradské vedení získalo čas, ze strany druhé však nemohlo poskytnout podporu černohorským silám, které si přály zachování nedávno ustanoveného konfederativního státu.

Dlouholetá stagnace a válkami provázený rozpad jugoslávské federace výrazně urychlil proces formování moderního černohorského národa. Stále větší část černohorského obyvatelstva podporovala osamostatnění svého státu. Důležitou roli v této otázce hrála také praktická otázka, že setrvá-li Černá Hora ve společném státě se Srbskem, bude nucena neustále se vyrovnávat s kosovskou otázkou. Mezi obyvateli Černé Hory se také šířily myšlenky, že osamostatnění státu povede k ekonomické prosperitě země a výrazně také urychlí zapojení do evropských integračních procesů. V květnu 2006 se uskutečnilo referendum, ve kterém se více jak polovina obyvatel vyslovila pro samostatnost černohorského státu. Konfederace Černé Hory se Srbskem, která existovala tři roky a představovala poslední část jugoslávské myšlenky, zanikla 3. června 2006. Většina srbských obyvatel vnímala osamostatnění Černé Hory jako zradu společných národních zájmů, politické otřesy v Srbsku však nevyvolalo.⁸⁹ Rozpad konfederace nepoškodil ani hospodářství, jelikož ekonomické vazby byly oslabeny už dříve.

V této době již bylo také jasné, že není reálná obnova srbské suverenity nad kosovským teritoriem. Bezprostředně po podpisu Daytonské dohody bylo možné navrhnout rozdělení tohoto regionu a připojit některé jeho části k Srbsku či Černé Hoře. Na tuto variantu by kosovští protektoři možná přistoupili po pádu S. Miloševiče, nyní bylo však pozdě. USA

⁸⁸ PELIKÁN, Jan et al. *Dějiny Srbska. 2.*, dopl. a rozš. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 536-537.

⁸⁹Tamtéž. s. 539.

a jejich spojenci pouze čekali na vhodný okamžik, kdy podpoří požadavek většiny populace Kosova na samostatnost tohoto teritoria.⁹⁰ Na vyhlášení samostatnosti Kosova v roce 2008 reagovalo Srbsko negativně, srbské úřady dočasně odvolaly své velvyslance ze států, které samostatnost Kosova uznaly.

Bělehradská vláda musela také přistoupit na značné ústupky týkající se vydávání politiků a armádních a policejních velitelů obžalovaných u tribunálu v Haagu. Vládě bylo jasné, že musí žádostem haagské prokuratury vyhovět, v opačném případě hrozilo nebezpečí opětovné mezinárodní izolace Srbska. Vláda obžalované přesvědčovala, ať odjedou do Haagu dobrovolně s příslibem právní pomoci a finančního zabezpečení jejich rodin. Za vlády premiéra V. Koštunici se dostalo před haagský tribunál nejvíce lidí z vlivných pozic Miloševičovy éry. Většina z obviněných byla odsouzena k dlouholetým trestům. USA však požadovaly především vydání představitelů bosenských Srbů R. Karadžiče a R. Mladiče, jejich vydáním podmiňovali rozšíření spolupráce s Bělehradem a zejména zahájení vstupních rozhovorů začleňování Srbska do EU.⁹¹

Srbsko postrádalo programovou vizi, chyběla zde také schopnost efektivně řídit každodenní politiku, absenci těchto dovedností V. Koštunica nahrazoval návratem k tradičním nacionálním hodnotám. Ve školách byla povinně zavedena náboženská výuka, vláda také velkoryse podporovala ortodoxní církev.⁹²

Prezidentem se v roce 2008 stal podruhé B. Tadič, který tak upevnil svoji autoritu a slavil úspěch také na mezinárodní scéně. B. Tadič byl vnímán jako umírněný, kultivovaný státník, který se snažil zklidnit atmosféru na Balkáně zjitřenou nedávnými válkami. Neváhal se také několikrát omluvit za zločiny spáchané Srby v průběhu konfliktů. Pravidelně se setkával s představiteli Chorvatska a Bosny a Hercegoviny, což bylo západem velmi pozitivně hodnoceno, stejně jako dopadení R. Karadžiče v roce 2008 a jeho předvedení před haagský tribunál. Činy tehdejšího prezidenta byly prozápadně orientované, přesto se zahraničněpolitický kurs zásadně nezměnil. Srbsko neprojevilo zájem vstoupit do NATO a rozvíjelo dobré vztahy s Ruskem. Ruští státníci byli vítáni okázaleji než ti západní. A ani veřejné omluvy za zločiny spáchané během konfliktu neznamenal, že na sebe bere Srbsko

⁹⁰ PELIKÁN, Jan et al. *Dějiny Srbska. 2.*, dopl. a rozš. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 540.

⁹¹ Tamtéž. s. 541.

⁹² PELIKÁN, Jan et al. *Dějiny Srbska. 2.*, dopl. a rozš. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 543.

komplexní vinu za vše, co se událo. Srbsko také navázalo široké vazby s Republikou srbskou, jednou z částí konfederace Bosny a Hercegoviny. Postoje ke Kosovu zůstávaly neústupné až do roku 2010, kdy byla zamítnuta žádost Srbska na označení vyhlášení suverenity Kosova za porušení mezinárodního práva. Žádost zamítl mezinárodní soudní dvůr a Srbsko bylo nuceno navázat první kontakty s kosovskými úřady.

Neúspěšné pátrání po R. Mladičovi a G. Hadžičovi, podpora Republiky srbské (RS), dobré vztahy s Moskvou a především kosovská otázka byly hlavními překážkami, které komplikovaly začleňování Srbska do evropských integračních procesů. Status kandidáta do EU získalo Srbsko teprve v roce 2012. Vzhledem k ekonomické krizi nebylo toto rozhodnutí zásadním posunem, Srbsko se pouze zařadilo do početné řady čekatelů na členství v EU.⁹³

V roce 2012 byl prezidentem zvolen T. Nikolič, jeho vstup do vlády však nepřinesl žádné zásadní zvraty ve vývoji Srbska. Srbsko se však přizpůsobilo aktuální realitě mezinárodních poměrů, orientovalo se proevropsky a podporovalo systém svobodné tržní ekonomiky, snažilo se dodržovat demokratické zákony a zvyklosti, kompromisně postupovalo také v kosovské otázce. Přestože Srbsko stále odmítalo uznat existenci kosovského státu, rozhovory premiérů obou zemí otevřely možnost navázání standardních vztahů obou zemí.⁹⁴

2.3 CHORVATSKO

Dne 23. srpna 1996 byla v Bělehradě podepsána dohoda o normalizaci vztahů mezi Chorvatskem a Svazovou republikou Jugoslávie. Faktická normalizace však probíhala velmi pozvolna, například železniční spojení přes srbsko-chorvatskou hranici bylo obnoveno až v listopadu 1997. F. Tudjman a jeho autoritativní režim měl opodstatnění, když trvala válka, jakmile však skončila, rozkládal se i dosavadní režim. V HDZ byli obdivovatelé ustašovského státu, existovalo zde však také levicové křídlo. Vypjatý nacionalismus byl v nových podmínkách spíše na obtíž, změnily se mezinárodní poměry a bylo třeba na ně reagovat. Během války EU i USA zavíraly oči před metodami F. Tudjmana, nyní už však nebyly jeho režim ochotny tolerovat. EU žádala po Chorvatsku především plnění požadavků, které

⁹³ PELIKÁN, Jan et al. *Dějiny Srbska*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 546-547.

⁹⁴ PELIKÁN, Jan et al. *Dějiny Srbska*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 548-549.

vyplývaly z Daytonské dohody o Bosně, ta znamenala, že se Chorvatsko muselo vzdát svých specifických vztahů s Chorvaty žijícími na území Bosny a Hercegoviny.

V roce 1996 byl také vydán zvláštní ústavní zákon o spolupráci s Mezinárodním tribunálem pro válečné zločiny. Chorvatsko samo iniciovalo jeho zřízení v roce 1993.⁹⁵ Režim F. Tudjmana byl spokojen do té doby, dokud soudil tribunál Srby, protože se však válečných zločinů dopustily během války všechny strany, byli před tribunál stavěni také Chorvati. Zatykače byly vydány například na T. Blaškiče, velitele chorvatské armády, D. Kordiče, funkcionáře HDZ a generály J. Bobetka a A. Gotovinu, kteří měli být souzeni především za zločiny spáchané při operaci „Bouře“. Záhřebská vláda se ocitla v nepříjemné situaci, většina obyvatel považovala generály za národní hrdiny, bylo však jasné, že Chorvatsko nebude moci mezinárodnímu tlaku dlouhodobě vzdorovat. Přestože někdejší premiér Z. Mateša prohlásil, že žádný chorvatský generál nebude vydán Haagu a odmítl pravomoc tribunálu zabývat se operací „Bouře“, nebylo možné mezinárodní tlak ignorovat. Díky tomu, že Chorvatsko nedostatečně spolupracovalo s mezinárodním tribunálem, ochladly vztahy s USA a Německem.

Dne 24. dubna 1996 bylo Chorvatsko přijato do Rady Evropy pod podmínkou splnění jednadvaceti požadavků na zlepšení lidských a menšinových práv, až do konce vlády HDZ nebylo Chorvatsko zapojeno do programu Partnerství pro mír, nestalo se ani členem EU, Chorvatsko se rychle dostávalo do izolace.

Přestože se F. Tudjman nikdy nepřihlásil k odkazu Nezávislého chorvatského státu, v mnoha symbolech na něj navazoval. Na veřejnost se dostaly informace, že ani jedny volby po roce 1990 nebyly zcela regulérní, volební zákony byly totiž upravovány tak, aby co nejvíce vyhovovaly zájmům HDZ. HDZ kontrolovala masová média v zemi, což se stalo jedním z často diskutovaných témat opozice. Vliv HDZ však slábnul, jednak rostla volební absence, ale také byla HDZ kritizována za korupci, inflaci a špatnou hospodářskou situaci země. Na hospodářské krizi měla podíl válka, která zničila infrastrukturu a zastavila turistický ruch. Ten začal znovu ožívat v roce 1997, 1999 byl opět přerušen leteckými útoky NATO na Jugoslávii, přestože v souvislosti s válkou v Kosovu bylo Chorvatsko neutrální. Podíl na hospodářské krizi měl však také F. Tudjman a jeho neuvážené kroky, těm se nikdo v HDZ neodvážil odporovat. Koncem roku 1996 onemocněl F. Tudjman rakovinou a odjel se léčit do Spojených států, kde se jeho stav zlepšil natolik, že se rozhodl opět kandidovat na prezidenta.

⁹⁵ RYCHLÍK, Jan a PERENČEVIĆ, Milan. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. s. 395.

Volby proběhly v červnu 1997 a F. Tudjman získal 61, 4 % hlasů. Přestože byl F. Tudjman rozhodnutý naplnit svůj prezidentský mandát, jeho zdravotní stav mu to neumožnil a 10. prosince 1999 zemřel. Mezinárodní izolaci Chorvatska potvrdil i pohřeb F. Tudjmana, kterého se z představitelů cizích zemí zúčastnil jen turecký prezident, ostatní poslední rozloučení sabotovali.⁹⁶

V lednu 2000 se konalo první kolo prezidentských voleb, ve kterém získal nejvíce hlasů S. Mesič, který začal vystupovat jako nadstranický prezident. Inaugurace S. Mesiče se zúčastnilo mnoho zahraničních představitelů, což ostře kontrastovalo s účastí na Tudjmanově pohřbu. S. Mesič slíbil, že bude prezidentem všech Chorvatů a občanem-prezidentem. Jeho slova měla symbolizovat nový směr chorvatské politiky. Novou vládu čekal nelehký úkol, měla vyvést Chorvatsko z hospodářské krize a mezinárodní izolace. Chorvatsku pomohl rozvíjející se cestovní ruch, nedařilo se však snížit nezaměstnanost. Klíčovou otázkou se také stal postoj k mezinárodnímu tribunálu. V roce 2000 byl odsouzen T. Blaškič na 45 let vězení, tento generál nebyl soudu vydán, odešel však do Haagu dobrovolně už v roce 1997, proto chorvatská veřejnost považovala rozsudek za velmi nespravedlivý a v Záhřebu a Mostaru vypukly demonstrace proti vydávání Chorvatů mezinárodnímu soudnímu tribunálu. V září 2000 podepsalo 12 chorvatských generálů protestující dopis proti tomu, že vláda považuje za zločince ty, kteří bojovali za Chorvatsko ve vlastenecké válce. Dopis podporovala chorvatská veřejnost. Prezident poslal 7 z těchto generálů na předčasnou penzi, premiér I. Račan znovu prohlásil, že válečné operace „Blesk“ a „Bouře“ nemohou být předmětem haagského obvinění, zároveň I. Račan odmítl vydat generála J. Bobetka a A. Gotovinovi byl umožněn útěk ze země. Chorvatská vláda byla opět zavalena kritikou ze strany EU a Spojených států.

Hranice Chorvatska byly jasně stanoveny pouze s Maďarskem. S Bosnou a Hercegovinou byla sporná hranice na území u Kostajnice, Bihače a Martin-Brodu. V roce 2002 se podařilo stanovit hranici s Černou Horou. Se Srbskem jednalo Chorvatsko o hranicích od roku 2003. Problematickým se ukázal spor o mořskou hranici se Slovinskem v Piranském zálivu, kde Slovinsko požadovalo více než polovinu této zátoky a také koridor do mezinárodních vod. Vztah se Slovinskem byl zkomplikován také sporem o atomovou elektrárnu Krško.

⁹⁶ RYCHLÍK, Jan a PERENČEVIĆ, Milan. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. s. 396-398.

Stejně jako pro většinu nástupnických zemí, tak také pro Chorvatsko se stalo prioritou členství v NATO a EU.⁹⁷ Už 10. května 2000 požádalo Chorvatsko o vstup do programu Partnerství pro mír, žádosti bylo vyhověno a 25. května byla podepsána dohoda s NATO. Dne 1. dubna 2009 vstoupilo Chorvatsko do NATO.⁹⁸ Dne 18. prosince 2002 byla schválena rezoluce jednání o přistoupení Chorvatska do EU. Formální žádost byla podána 21. února 2003 v Athénách a 18. února 2004 přiznal summit Evropské unie v Bruselu Chorvatsku statut kandidátské země. Zájem Chorvatska o členství v EU se ještě zvýšil poté, co bylo 1. května 2004 přijato do unie deset nových členů, mezi nimi také Maďarsko a Slovinsko, které sousedí s Chorvatskem. Přístupové rozhovory s Chorvatskem byly zahájeny 17. března 2005 pod podmínkou, že bude záhřebská vláda spolupracovat s mezinárodním soudním tribunálem, což nebylo pro Chorvatsko snadné, tato podmínka totiž konkrétně znamenala vydání generála A. Gotoviny. A. Gotovina byl však většinou chorvatské veřejnosti stále považován za národního hrdinu, vláda tedy opakovaně tvrdila, že nemá žádné zprávy o jeho pobytu. Haagský tribunál výmluvám chorvatské vlády nevěřil a v březnu 2005 se ministři zahraničí EU rozhodli odložit počátek přístupových rozhovorů.⁹⁹ Bylo také rozhodnuto o tom, že bude vytvořena pracovní skupina, která posoudí míru dodržování podmínky spolupráce Chorvatska se soudním tribunálem. Zanedlouho byl A. Gotovina zatčen španělskou policií, okolnosti jeho dopadení však nejsou doposud známé, jeho zatčení však odstranilo překážku, která bránila Chorvatsku v možnosti vstupu do EU. Přístupové rozhovory byly zahájeny v říjnu 2005.¹⁰⁰ Do EU vstoupilo Chorvatsko jako 28. členský stát dne 1. července 2013.¹⁰¹

⁹⁷ RYCHLÍK, Jan a PERENČEVIĆ, Milan. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. s. 399-400.

⁹⁸ Albánie a Chorvatsko odevzdaly dokumenty, NATO má nyní 28 členů - iDNES.cz. *IDnes* [online]. 1. 4. 2009, [cit. 2014-02-20]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/albanie-a-chorvatsko-odevzdaly-dokumenty-nato-ma-nyni-28-clenu-pup-/zahranicni.aspx?c=A090401_174350_zahranicni_ip1

⁹⁹ RYCHLÍK, Jan a PERENČEVIĆ, Milan. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. s. 401.

¹⁰⁰ Tamtéž. s. 402.

¹⁰¹ *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky: Chorvatsko* [online]. [cit. 2014-02-20]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/chorvatsko/politika/zahranicne_politicka_orientace.

2.4 BOSNA A HERCEGOVINA

Daytonská mírová dohoda v Bosně a Hercegovině byla oficiálně podepsána 14. října 1995 a znamenala definitivní ukončení konfliktu v Bosně a Hercegovině.¹⁰² Daytonská dohoda byla příkladem politiky jako umění kompromisu. Tato dohoda ponechala všem zúčastněným stranám pocit, že nikdo z nich není vítězem, ani poraženým. Tato dohoda předložila dvě alternativy následného vývoje Bosny a Hercegoviny. První možnou alternativou bylo, že Bosna a Hercegovina projde přechodným obdobím, kdy na konci dojde stejně k jejímu rozpadu, možnost dalších bojů by nebyla vyloučena. Druhou možností bylo trvalé udržení míru za pomoci vnějších vojenských a ekonomických nástrojů, jednotlivé národy by postupem času byly schopny vedle sebe bez problému žít. Bosňáci trvali na druhé možnosti, Chorvaté a Srbové by upřednostnili možnost první. Vnitřní poměry byly pro budoucnost země tím nejdůležitějším. Dalo-li se před konfliktem hovořit o Bosně a Hercegovině jako o etnicky nedělitelné, v této fázi to již neplatilo. Bosna a Hercegovina již nebyla smíšenou zemí, ale spíše státem rozděleným na jednotlivé etnické oblasti.¹⁰³

Nejtěžším bodem rozhovorů bylo tedy rozdělení území Bosny a Hercegoviny mezi bosňácko - chorvatskou federaci a Republiku Srbskou. USA trvaly na principu rozdělení 51:49 %. Situace se však proměnila v otázkách držení teritoria, došlo tedy k odlišnostem od původního návrhu.¹⁰⁴ Například Chorvatům a Bosňákům zůstaly srbské oblasti v jihozápadní Bosně. Pro Bosňáky byla tato oblast důležitá z hlediska toho, že zajistila pozemní propojení biháčské enklávy s bosňáckými regiony ve střední Bosně. Význam měla také pro Chorvatsko, které si tím chtělo zajistit „cordon sanitaire“ podél dalmatské hranice. Tímto rozhodnutím byl však znatelně vychýlen dohodnutý poměr dělení území ve prospěch federace a Srbové za to museli obdržet jisté kompenzace. Srbům byla tedy navrácena města Mrkonjič Grad a Šipovo na západě Bosny a některé části pohoří Ozren v severní Bosně. Nejkritičtější bodem jednání byl však problém koridoru u Brčka, který zajišťoval Srbům v bosenské Krajině jediné spojení se Srbskem a srbskou východní Bosnou. Srbové požadovali rozšíření koridoru, Chorvaté a Bosňáci byli proti. Tento problém mohl poškodit celá dosavadní jednání, a proto byl

¹⁰² ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAŘURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 105.

¹⁰³ BAAR, Vladimír. *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?*. Vyd. 2. Šenov u Ostravy: Tilia, 2002. s. 215.

¹⁰⁴ HLADKÝ, Ladislav. Bosna a Hercegovina. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 641.

předložen americkým ministrem zahraničí W. Christopherem celý dokument třem prezidentům s tím, že je na nich, jak se dohodnou, jestli válka skončí či ne. Bosňákům také naznačil, že by svými snahami zmařit jednání mohli přijít o politické sympatie USA. Prezidenti nakonec kompromisní řešení našli, koridor u Brčka měl být rozšířen, o konečném výsledku měla však rozhodnout mezinárodní arbitráž. Dne 21. listopadu 1995 oznámil B. Clinton, že byl návrh mírové smlouvy prezidenty Srbska, Chorvatska a Bosny a Hercegoviny v Daytonu podepsán.

Podstatou Daytonské dohody bylo, že Bosna a Hercegovina zůstane z mezinárodního hlediska jako jednotný stát se stávajícími hranicemi, vnitřně bude však rozdělena na dva subjekty. Prvním bude bosňácko-chorvatská federace, která bude zabírat 51 % území, druhým bude Republika Srbská s 49 % území. Byla také schválena nová ústava, která rozdělila ústřední moc v Bosně a Hercegovině do rukou tříčlenného předsednictva, v němž měl mít každý národ jednoho zástupce, moc bude dále reprezentována dvoukomorovým parlamentem, kdy dvě třetiny zástupců bude tvořit federace, republikovou vládou, ústavním soudem a ústřední bankou. Oba subjekty budou mít kromě společných také vlastní předsednictva a parlamenty. Hlavním městem Bosny a Hercegoviny mělo zůstat Sarajevo, spravovat ho měla bosňácko-chorvatská federace.

Mírové síly OSN měly být nahrazeny mnohonárodnostními silami pod vedením NATO (IFOR). Vojáci z jednotky IFOR měli právo zatknout kteréhokoli válečného zločince, neměli však přímou povinnost po nich pátrat. Daytonská dohoda také garantovala obyvatelům Bosny a Hercegoviny svobodný pohyb po celém území republiky.¹⁰⁵

Rok 1996-1997 znamenal pro Bosnu a Hercegovinu praktickou realizaci Daytonské dohody. Vojenské aspekty byly naplněny rychle, vzhledem k tomu, že všechny bojující strany v Bosně a Hercegovině byly již vyčerpány, plnění dalších aspektů bylo však obtížnější. Etnické čistky probíhaly v jednotlivých částech dál, tentokrát však již bez použití zbraní. Vláda v Sarajevu nesplnila své závazky a nezajistila pořádek a klid na předměstí metropole, kam se po odchodu Srbů okamžitě stěhovali původní obyvatelé, bosňáčtí vyhnanci z východní Bosny a Sandžaku. Srbové, kteří na předměstí zůstali, byli vystavováni útokům nacionálních kriminálních gangů.

První zkouškou možnosti návratu k předválečným poměrům byly volby konané v roce 1996 v Mostaru. Měla zde být zvolena městská rada. Volby však potvrdily, že Mostar zůstal

¹⁰⁵ HLADKÝ, Ladislav. Bosna a Hercegovina. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 642.

národnostně rozdělen, Chorvati totiž striktně odmítli, že by v čele radnice mohl stát Bosňák. Ustoupili teprve tehdy, když jim EU pohrozila zastavením ekonomické pomoci na poválečnou rekonstrukci Mostaru, možnosti pohybu mezi západní a východní částí Mostaru zůstaly i po volbách velmi omezené.

Západní diplomaté, také v průběhu roku 1996 působili na jednotlivé strany Bosny a Hercegoviny, aby umožnily vydávání osob, které označil haagský tribunál za válečné zločince. Byl vznesen požadavek, aby byly tyto osoby zcela vyloučeny z veřejného a politického života. Jednalo se především o prezidenta Republiky srbské R. Karadžiče a velitele armády RS R. Mladiče. R. Karadžič však ještě několik měsíců po Daytonu vykonával funkci prezidenta s prakticky neomezenými pravomocemi. Ve své funkci setrval především z pragmatických důvodů, západ si uvědomoval, že R. Karadžič měl stále velkou podporu srbské části obyvatel, bylo tedy vhodné nechat ho ještě chvíli vládnout, aby nedošlo k zastavení prosazování mírového plánu. Skupina kolem R. Karadžiče si tento fakt uvědomovala, dalo by se říct, že toho také zneužívala. Až přímý zásah USA, který varoval před zastavením hospodářské pomoci v Republice srbské, přiměl vedení Republiky srbské podepsat dokument o oficiálním odchodu R. Karadžiče ze všech funkcí.¹⁰⁶

Trvalý mír v Bosně a Hercegovině nebylo možné zaručit pouze ústavní dohodou, spíše ale silnou vojenskou mocí z vnějšku, která bude nekompromisně prosazovat všechny dohodnuté zásady. Podpis Daytonské dohody a její následné dodržování představovalo ukončení nejkrvavějšího konfliktu v Evropě po skončení druhé světové války. Tato válka po sobě zanechala 200 tisíc mrtvých, zpusťovala většinu měst a také zanechala v obyvatelích Bosny nedůvěru, strach a nenávisť.¹⁰⁷

První poválečné volby do orgánů Republiky Bosna a Hercegovina a také do parlamentů feredace a RS se konaly 14. září 1996 pod dohledem zástupců OBSE. Občané měli formálně zaručeno volit v místě svého původního bydliště, přesto se daytonskou linii odvážilo překročit jen málo z nich. V tříčlenném předsednictvu Bosny a Hercegoviny zasedli za Bosňáky A. Izetbegovič, za Chorvaty K. Zubak a za Srby M. Krajišnik.

V průběhu letních měsíců roku 1997 propukly boje uvnitř vedení RS. R. Karadžič a jeho skupina z SDS se dostali do sporu se stávající prezidentkou RS B. Plavšičovou. Prezidentka patřila v roce 1990 k zakladatelům strany a po celou dobu války stála na straně

¹⁰⁶ HLADKÝ, Ladislav. Bosna a Hercegovina. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 645.

¹⁰⁷ Tamtéž. s. 643.

srbských nacionalistů, po svém zvolení však začala uplatňovat umírněnější politiku. Pochopila, že jedinou cestou z bídy způsobené válkou je spolupráce se světem a ne udržování nacionální nenávisti. Z celkové sumy zahraničních příspěvků totiž do RS putovala jen zanedbatelná část, tři čtvrtiny lidí v RS byli nezaměstnaní a velká část Srbů se zapojila do překupnických a pašeráckých gangů.

Současná Bosna a Hercegovina stojí i po letech na pomyslné křižovatce. Každý pokus o definitivní rozdělení Bosny a Hercegoviny by musel vést k obnovení bojů. Překonat nepřízeň období lze jen za předpokladu, že zde budou ještě několik let přítomny mezinárodní vojenské složky. Důležité také je, aby vnější svět neztratil zájem o intenzivní politickou a hospodářskou obnovu, protože pouze prosperující Bosna má šanci stát se přijatelnou pro jednotlivé zdejší národy. Prosperující Bosna a Hercegovina by také měla šanci udržet svoji teritoriální integritu a mohla by přispět ke stabilizaci situace na Balkáně.¹⁰⁸

2.5 MAKEDONIE

K vyhlášení samostatné Makedonie bylo vedení této země donuceno vnějšími okolnostmi. Na podzim roku 1991, po další eskalaci konfliktu v Chorvatsku, bylo jasné, že existence federace už není dále udržitelné. Makedonie stála před rozhodnutím, zda setrvá ve federaci se Srbskem a Černou Horou, eventuálně také s Bosnou a Hercegovinou v okleštěné Jugoslávii, což by bylo výhodnější z hlediska možností překonat očekávané vnitřní a mezinárodní komplikace. Zároveň však hrozila celá řada nebezpečí, Makedonie by byla na srbské straně zatažena do války v Chorvatsku proti své vůli, stejně jako v bosenském konfliktu. Navíc by ve svazku se Srbskem nebyla pro Srbsko rovnocenným partnerem, srbská reprezentace by Makedonii redukovala kompetence, pravděpodobně by také popřela svébytnost makedonského národa.¹⁰⁹

Žádost o mezinárodní uznání posuzovala speciální komise, kterou vytvořila EU, ta 14. ledna 1992 konstatovala, jak již bylo zmíněno, že ze všech jugoslávských republik pouze Makedonie a Slovinsko splňuje požadavek pro mezinárodní uznání. Kvůli Řecku byla však žádost Makedonie o suverenitu zamítnuta. Vláda v Athénách zdůvodňovala svůj postoj

¹⁰⁸ HLADKÝ, Ladislav. Bosna a Hercegovina. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 646-648.

¹⁰⁹ PELIKÁN, Jan. Makedonie. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 649.

nesouhlasem k oficiálnímu názvu Makedonie. S odkazem na název jedné ze svých provincií namítala, že si Makedonie přivlastnila název, který patří řecké státně historické tradice. Řecko mělo námitky také proti symbolu na státní vlajce, který vyobrazoval tzv. Verginské slunce, nalezeným v Alexandrově hrobce.¹¹⁰ Tyto námitky byly však spíše záminkou, ve skutečnosti se Řecko obávalo důsledků vzniku samostatné Makedonie pro vnitřní vývoj v Řecku. Řecko se bálo, že by vznik samostatného suverénního státu povzbudil emancipační snahy makedonské minority v Řecku. Řecká vláda také poukázala na nárůst aktivity makedonských nacionalistů po roce 1991 a jejich plány na vytvoření Velké Makedonie, které by zahrnovalo právě řeckou část. Řecká vláda dala jasně najevo, že uzná samostatnost Makedonie pouze v případě, když změní svůj název a prohlásí, že nemá vůči Řecku žádné územní nároky a neuznává makedonskou menšinu v Řecku.

Makedonie měla komplikované vztahy se všemi sousedními zeměmi, což vycházelo z historické tradice a ze složitosti etnické situace v jihozápadní části Balkánu. Nejvstřícnější postoj k samostatnosti Makedonie zaujalo Bulharsko, které již 15. ledna 1992 uznalo nezávislost Republiky Makedonie. Přístup Bulharska však nebyl oproštěn od egoismu. Po vypuknutí krize v SFRJ ožily v hlavním městě Bulharska programy na připojení Makedonie k bulharskému státu, které vycházely z představy, že Makedonci jsou součástí bulharského národa.

Nejméně problematické vztahy měla Makedonie se Srbskem a Černou Horou, určité problémy se zde vyskytovaly, přesto nebyly tak výbušné jako s ostatními sousedy. Hlavním z důvodů, proč nebyl odchod Makedonie ze SFRJ provázen ozbrojeným konfliktem bylo to, že srbská komunita neprojevila separační tendence, na rozdíl od Srbů v Chorvatsku a Bosně. Mnozí Srbové žili ve smíšených manželstvích s Makedonci roztroušeni po celém území země. Hladce proběhl také odsun vojáků jugoslávské armády z Makedonie. V únoru 1992 byl podepsán protokol o odsunu jednotek z území Makedonie, zároveň bylo dohodnuto, že Makedonci přestanou vykonávat službu v jugoslávské armádě. Odsun byl ukončen o tři týdny dříve, než bylo plánováno.¹¹¹ Vztah mezi oběma zeměmi nenarušily ani sankce uvalené na SRJ, po jejich vyhlášení se mezinárodní postavení Makedonie zkomplikovalo. Na jedné straně bojovala Makedonie za odstranění mezinárodní izolace a přizpůsobovala zahraniční politiku velmocím, na straně druhé neměla zájem na zhoršení vztahů se SRJ, se kterou ji

¹¹⁰ *Mezinárodní politika*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, xxxv, č. 9. ISSN 0543-7962. s. 11.

¹¹¹ PELIKÁN, Jan. Makedonie. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s.650-652.

spojovala obava ze separatistických skupin albánských menšin. Makedonie neměla také v plánu přerušit obchodní styky se Srbskem, které by mohly vést k prohloubení ekonomických problémů, které způsobila řecká blokáda. Po vyhlášení sankcí v květnu 1992 byla Makedonie nucena manévrovat, veřejně se připojila k mezinárodnímu společenství a ohlásila, že přerušila ekonomické vazby na SRJ, ve skutečnosti však obchod mezi nimi nepolevil, naopak se jeho objem zvýšil. Dodávky zboží byly pro Makedonii velmi výhodné, mohli prodávat za exkluzivní ceny. Sankce tedy pomohly makedonskému hospodářství, které přecházelo ze socialistické na tržní ekonomiku, a situaci komplikovala řecká blokáda, jak již bylo uvedeno. Zároveň však Makedonie varovala, že sankce na SRJ přináší Makedonii velké ztráty a obrátila se na západní země s prosbou o hospodářskou pomoc. Zároveň na západní země naléhala, aby se snažili zmírnit ekonomický tlak Řecka. Země evropského společenství se zalekly možné ekonomické krize v Makedonii a poskytly jí finanční pomoc ve výši 100 milionů ECU. Od druhé poloviny roku 1992 také západní země přehodnotily svůj postoj k makedonsko-řeckému sporu.

Makedonii také paradoxně pomohlo odhalení toho, že většina zboží je do Srbska transportována přes její území. Makedonská vláda reagovala na obvinění námitkou, že ke kontrole hranic se SRJ nemá dostatečné vojenské a finanční prostředky, navrhl tedy, aby byly kolem jejich hranice se SRJ rozmístěny jednotky OSN, které dohlédnou na dodržování embarga uvaleného na Srbsko. Tato žádost byla ze strany Makedonie iniciována ze strachu před růstem nebezpečí ze strany albánské komunity v Makedonii.¹¹²

Makedonské etnikum tvořilo v Makedonii necelé dvě třetiny populace, přesto ji ústava charakterizovala jako nacionální stát makedonského národa. Více než čtvrtinu obyvatel tvořila albánská komunita, většina z nich žila v souvislém pásu na severu a západu země, podél hranic s Kosovem a Albánií. Postavení albánské minority nebylo v Makedonii snad nikdy harmonické. Albánci měli ztížený přístup k některým zaměstnáním, jen málo z nich se dostalo do politiky a veřejného života, v zemi také neexistoval dostatečný počet albánských středních škol, na vysokých škol se vyskytovalo jen malé množství albánských studentů, v závěru 80. let také komunisté v Makedonii využili kampaně S. Miloševiče v Kosovu a přijalo některá rozhodnutí, která diskriminovala Albánce.

¹¹² PELIKÁN, Jan. Makedonie. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 652.

Makedonské vedení předpokládalo, že očekávaný konflikt v Kosovu, který by se s největší pravděpodobností rozšířil i do Makedonie, by samo nedokázalo zvládnout. To byl hlavní důvod, proč si Makedonie nepřála rozpad federace. Rozmístění jednotek OSN v roce 1993 bylo tedy úspěchem makedonské vlády. Vojska OSN měly formálně dohlížet na dodržování embarga, z hlediska zájmů Makedonie měly odstrašit všechna separatistická hnutí albánské komunity.

Ve dnech 11. a 12. ledna 1992 bylo makedonskými Albánci zorganizováno nelegální referendum o autonomii oblastí, kde žije převážně albánské etnikum. Referenda se zúčastnilo 90 % Albánců a myšlenku autonomie většina z nich podpořila. Realizace úspěšná nebyla, počátkem dubna 1992 byla vyhlášena Autonomní republika Ilýrie, tento pokus o nelegální paralelní stát nevyvolal u albánské komunity větší odezvu, na rozdíl od Kosova.

Počátkem roku 1991 byl prezidentem zvolen K. Gligorova, který po druhé světové válce patřil k nejvlivnějším komunistům makedonského původu. První prezident Republiky Makedonie vystupoval jako integrující osobnost, získal si totiž důvěru většiny makedonských občanů, ale také respekt u příslušníků albánské komunity, uměl také obratně manévrovat ve vnitropolitických vztazích a umně mírnil mnohé rozpory. Vysokou prestiží se mohl pyšnit také v zahraničí.¹¹³

V květnu roku 1993 byla v souvislosti s vydáním nových bankovek provedena denominace měny, byl tak zmírněn inflační růst, zároveň byl zahájen proces postupné privatizace státních podniků, který otevíral možnost oživení ekonomiky.

V zahraniční politice vystupovala makedonská vláda nekonfliktně a sporné otázky řešila kompromisy. V okrajových otázkách byla ochotna o všem jednat, v zásadních otázkách však Makedonie jednoznačně hájila národní zájmy. Díky této politice se jí brzy podařilo vymanit z mezinárodní izolace a začlenit se do mezinárodního společenství. Hned po vyhlášení samostatnosti Makedonie ji uznalo jako suverénní stát Bulharsko, Turecko, Chorvatsko a Slovinsko, tyto státy sledovaly však především své vlastní zájmy. Prvním významnějším úspěchem na mezinárodním poli bylo uznání Makedonie Ruskem v srpnu 1992. Rusko uznalo nejen suverenitu, ale akceptovalo také název Makedonská republika. V průběhu let 1992-1993 se název státu stal předmětem mnoha jednání. Vzhledem k postoji Řecka byly navrhovány názvy jako Slavomakedonie, Republika Skopje, Nová Makedonie a podobně, ani jeden však nepřinesl shodu mezi Makedonií a Řeckem.

¹¹³ PELIKÁN, Jan. Makedonie. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s.653-655.

Na jaře roku 1993 byla mezinárodní izolace Makedonie prolomena, Rada bezpečnosti OSN několik týdnů projednávala žádost Makedonie, až nakonec její žádosti o vstup do OSN schválila a doporučila její přijetí. Problematiku názvu vyřešilo OSN po svém, navrholo, aby byla pro jejich potřeby Makedonie prozatím nazývána jako Bývalá jugoslávská Republika Makedonie. Do rozšíření sporu o vlajku, neměla být makedonská vlajka na půdě OSN vyvěšována. Vláda Skopje zprvu tento návrh OSN odmítla, později jej však přijala i přes protesty nacionalistů a 18. dubna 1993 byla Makedonie přijata do OSN. Vstup do OSN otevřel Makedonii možnost přístupu do dalších mezinárodních organizací. Během roku 1993 uznaly Makedonii téměř všechny evropské státy a některé státy zámořské, mnoho z nich navázalo s Makedonií také vztahy diplomatické, většina z nich používala pro Makedonii stejné označení jako OSN.

Na podzim roku 1995 došlo také ke zlepšení vztahů Makedonie a Řecka, obě země se dohodly na uvolnění napětí díky americkému zprostředkování. Makedonie pozměnila svoji státní vlajku a prohlásila, že oficiálně uznává stávající státní hranice, Řecko odvolalo ekonomickou blokádu a uznala makedonský stát jako Bývalou jugoslávskou republiku Makedonii. Uvolnění napětí neznamenovalo vyřešení všech problémů, znamenalo však lepší budoucnost ve vztahu obou zemí.¹¹⁴

Vnitropolitická stabilita Makedonie byla závislá především na soužití dvou etnik. Neformální vztahy Makedonců a Albánců se ani po vzniku samostatného vztahu nezlepšily. Kvůli nedobré sociální situaci, kterou pocítovala především albánská komunita, se vztahy mezi etniky spíše vyostřily. V první polovině roku 1997 se řada problémů vyhrtila a objevily se závažné ekonomické problémy. Zrušení mezinárodních sankcí proti SRJ omezilo makedonské příjmy, které do státní pokladny a soukromých firem plynuly ilegálně. Nepřetržitě se zvyšovala nezaměstnanost, opožděně se vyplácely důchody a sociální dávky. Stejně tak došlo ve stejném roce k otevřeným konfliktům mezi albánskou a makedonskou komunitou. Na nátlak západních zemí zřídila makedonská vláda Pedagogický institut ve Skopji, kde mělo vyučování probíhat v albánštině. Toto usnesení vyvolalo vlnu nevole u makedonské většiny, makedonští nacionalisté vyšli do ulic a protestovali proti tomuto vstřícnému kroku vůči albánské minoritě. V ústavě bylo totiž ukotveno, že etnické menšiny mohou být ve vlastním jazyce vzdělávány pouze v základním a středním školství.

¹¹⁴ PELIKÁN, Jan. Makedonie. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s.656-657.

Proti vládě však neprotestovali pouze makedonští demonstranti, do ulic vyšli také příslušníci albánské komunity, kteří protestovali proti rozhodnutí vlády o zákazu vyvěšování albánské vlajky na veřejných místech. Po brutálním potlačení demonstrací policií se situace uklidnila, národnostní napětí však nesláblo. Makedonie, které se podařilo vyhnout ozbrojenému konfliktu, který by provázal rozpad SFRJ, se v roce 1997 stala jednou z potenciálně nejnebezpečnějších oblastí napětí v Evropě.¹¹⁵

Během roku 1998 sílilo napětí v sousedním Kosovu, proti srbské vládě vystoupila Kosovská osvobozenecská armáda, která otevřeně hovořila o potřebě samostatného Kosova a sjednocení Albánců, což značně ovlivnilo také Albánce v Makedonii, kteří se radikalizovali. K nacionalistickému výbuchu však došlo i ze strany Makedonců. Dne 24. března 1999 vypukla v Kosovu válka mezi Kosovskou osvobozenecskou armádou a srbskými silami, do války se vložilo NATO a zahájilo bombardování Jugoslávie, jak bylo již zmíněno. Situace v Kosovu ovlivnila také Makedonii, kam proudili uprchlíci. Válka v Kosovu postavila makedonskou vládu do složité situace, na jednu stranu chtěla být solidární vůči EU a NATO, uvědomovala si však, že bude muset uprchlíky živit, což znamená hrozbu destabilizace země. Všem bylo jasné, že jestli se kosovští Albánci odtrhnou od Srbska s podporou mezinárodního společenství, vznikne precedens, na jehož základě se budou chtít odtrhnout také makedonští Albánci, sympatie Makedonie stály tedy pochopitelně spíše na straně Srbů. Sympatie Makedonie k USA a západu polevily, protože obyvatelé se domnívali, že západ straní Albáncům, důvodem měly být historické předsudky ke slovanskému obyvatelstvu. Dne 9. června 1999 se v Makedonii jednalo o příměří mezi NATO a jugoslávskou armádou, které zde bylo podepsáno. Toto příměří bylo prezentováno zvnějšku jako vítězství nad S. Miloševićem, pro Makedonii moc dobré vyhlídky však nepřineslo. Podpis příměří znamenal v podstatě to, že se Kosovo stalo albánskou oblastí, extremisté zde zahájili etnické čistky Srbů, Romů a dalších menšin.¹¹⁶ V roce 2000 se válka k Makedonii přiblížila, nečinnost jednotek KFOR jen povzbudila albánské extremisty v Makedonii. Západní politici doporučili makedonskému vedení zlepšit postavení Albánců, jejich postavení zde nebylo optimální, na balkánské podmínky však spíše běžné. Američané přenášeli model západní občanské společnosti do prostoru Balkánu, kde však nemohl nikdy fungovat. Myšlenka

¹¹⁵ PELIKÁN, Jan. Makedonie. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 658-660.

¹¹⁶ RYCHLÍK, Jan a KOUBA, Miroslav. *Dějiny Makedonie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. s.264-266.

spojení Kosova a západu Makedonie, tím pádem také rozdělení Makedonie na dva celky, byla stále reálnější. Tato idea byla pro makedonskou vládu nepřijatelná, znamenala by v podstatě popření existence makedonského národního státu. V Makedonii současně vznikla ilegální Národní osvobozenecká armáda, která tvrdila, že nemá nic společného s Kosovskou osvobozeneckou armádou, opak byl pravdou. Tato teroristická organizace byla podporována ze strany kosovsko-makedonských hranic dodávkou zbraní z Kosova a její činnost začala teroristickými útoky na policejní stanice, jakýkoli zásah policie byl prezentován jako teror proti albánské menšině. Během května a června 2001 probíhala v Makedonii drobná válka. Do oblasti západní Makedonie pronikali představitelé Národní osvobozenecké armády, kteří zde vytvořili nové základny, západní Makedonie se vymanila z kontroly makedonské vlády. Koncem května se boje přiblížily k hlavnímu městu, byla obsazena vesnice Aračinovo a makedonští ministři žádali, aby do bojů zasáhla armáda, albánské strany to odmítly a zprostředkovatelské funkce se ujalo NATO, jeho řešení však neuspokojilo makedonské obyvatelstvo, protože vzbouřenci byli naloženi do nákladních automobilů, odvezeni do oblastí pod kontrolou Národní osvobozenecké armády a tam byli propuštěni a byly jim také navráceny zabavené zbraně. Po tomto zásahu bylo NATO obviněno, že straní Albáncům, demonstranti požádali o vydání zbraní a začali vytvářet ozbrojené formace, které měly sloužit jako ochrana před albánskou komunitou. Makedonské obyvatelstvo opustilo albánské oblasti, Albánci byli vyhnáni z makedonských oblastí, zanedlouho byly vytvořeny dvě uzavřené oblasti.¹¹⁷

Pro Makedonii byla výhodná změna mezinárodní situace. Po odstoupení S. Miloševiče se Srbsko snažilo vylepšit vztahy s USA a západem a tyto mocnosti ztratily zájem na podpoře Národní osvobozenecké armády. Jen díky tomuto vděčila Makedonie za to, že zůstala jednotným státem a válku se podařilo potlačit. Dne 5. července 2001 bylo uzavřeno příměří, které bylo pojato jako dohoda o provedení ústavních změn. Hned první článek ústavy hovořil o nedotknutelnosti hranic a jednoty Republiky Makedonie, byla zde ukotvena také nepřípustnost užití síly. Další články se týkaly Národní osvobozenecké armády, která musela složit zbraně a také práv menšin. Tato dohoda zahájila vstup vojsk NATO do Makedonie, která měla dohlížet na odevzdání zbraní ze strany albánských povstalců. Jednotky NATO se však u místních obyvatel netěšily velké důvěře. U Makedonců po zkušenostech se situací v Kosovu byla zakotvena představa, že západ podporuje Albánce. Panovaly také obavy

¹¹⁷ RYCHLÍK, Jan a KOUBA, Miroslav. *Dějiny Makedonie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. s. 267-268.

z opětovného výbuchu konfliktu po odchodu jednotek NATO. Pro Makedonii byl paradoxně příznivý dopad teroristického útoku z 11. září 2001, kdy se změnil postoj Spojených států vůči všem teroristickým skupinám, což přispělo k negativnímu postoji vůči albánským separatistům a ke zpřísnění kontroly kosovsko- makedonských hranic.¹¹⁸

Dne 12. března 2003 se dohodla EU s NATO na stažení vojsk z oblasti Makedonie, o bezpečnost by dále dbala pouze EU. Po roce 2003 je situace v zemi relativně stabilní, nelze však v budoucnu vyloučit možnost dalších konfliktů. Dvě odlišné entity vedle sebe koexistují na jednom území, jejich vztahy však nijak nepokročily.¹¹⁹

Makedonie je členskou zemí OSN, od 1. 4. 2003 je také členem WTO. Překážkou vstupu Makedonie do EU je nevyřešený spor s Řeckem. Makedonie byla zařazena do skupiny zemí doporučených na vízovou liberalizaci.¹²⁰

¹¹⁸ RYCHLÍK, Jan a KOUBA, Miroslav. *Dějiny Makedonie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. s. 269-271.

¹¹⁹ Tamtéž. s. 271.

¹²⁰ *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky: Makedonie* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/makedonie_fyrom/politika/zahranicne_politicka_orientace.html.

3 KOMPARACE JEDNOTLIVÝCH STÁTŮ BÝVALÉ JUGOSLÁVIE

Tato kapitola se zaměřuje na komparaci složek, které jsou nástupnickým státům jistým způsobem společné. Pozornost bude zaměřena na podobnost politických systémů po rozpadu Jugoslávie. Nástupnické země budou porovnány také z hlediska ekonomické vyspělosti. Problematikou, se kterou se potýkají všechny státy bývalé Jugoslávie, je organizovaný zločin a korupce. V důsledku válečného konfliktu došlo též k poškození životního prostředí, v naší práci se tedy zaměříme také na environmentální bezpečnost, která má významný vliv na zdravotní stav obyvatel západního Balkánu.

3.1 POLITICKÉ SYSTÉMY

3.1.1 SLOVINSKO

Politická reprezentace ve Slovinsku začala připravovat původně v roce 1989 přechod ke konfederaci. Byly přijaty dodatky ke slovinské ústavě, které umožnily vypsání demokratických voleb, došlo tedy k tomu, že byl delegátský systém nahrazen přímými volbami do parlamentu. Další dodatky k ústavě pak byly přijaty o rok později a z názvu republiky odstranily slovo „socialistická“. V dubnu roku 1990 proběhly ve Slovinsku první volby, ve kterých zvítězila opozice. V červenci téhož roku byla schválena Deklarace o suverenitě Slovinska, podle níž měly svazové zákony platit pouze v případě, že nejsou v rozporu s ústavou Slovinska. V podstatě tedy došlo k jednostrannému vyhlášení konfederace. S konfederací však zbylé republiky kromě Chorvatska nesouhlasily, ve Slovinsku bylo tedy vyhlášeno referendum o samostatnosti, ve kterém se 88,5 % obyvatel vyjádřilo pro osamostatnění a Slovinsko dne 25. června 1991 vyhlásilo samostatnost. Dověšením procesu osamostatnění bylo přijetí nové ústavy vytvořené dle západoevropského modelu.¹²¹

V roce 1992 se stal předsedou vlády poslední slovinský delegát J. Drnovšek, který se krátce předtím stal předsedou nejvlivnější strany Liberální demokracie Slovinska (LDS). Vliv této strany trval až do roku 2004. Prvním prezidentem Slovinska se stal M. Kučan, kandidát

¹²¹ CABADA, Ladislav. Slovinsko: Mezi tradicionalismem a postmodernou. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 238-239.

postkomunistické levice.¹²² Prezident je představitelem výkonné moci, v ústavě je uvedeno, že je prezident hlavou státu a vrchním velitelem ozbrojených sil. Prezident je volen přímo dle dvoukolového většinového volebního systému, podmínkou je slovinské občanství a věk 18 let.¹²³ Další složkou výkonné moci je vláda, která je složena z předsedy a ministrů. Přestože se slovinská ústava snažila odpoutat od teorie jednoty moci, která byla charakteristická pro Jugoslávii, byla i ve Slovinsku vláda závislá na parlamentu.

Zákonodárná moc je ve Slovinsku reprezentována parlamentem, který je složen ze dvou komor, Státního sboru a Státní rady. Součástí Státního sboru jsou také menšina maďarská a italská, mají zde jednoho svého zástupce. Dle ústavy jsou poslanci představiteli všeho lidu, jejich rozhodování nelze vynutit jakýmkoli nátlakem. Státní sbor má 90 členů a předsednictvo je voleno absolutní většinou hlasů, skládá se z předsedy a místopředsedy. Druhou komoru parlamentu tvoří Státní rada, která má být představitelkou sociálních, hospodářských, profesních a lokálních zájmů. Členství ve Státní radě je čestné, její členové tedy nedostávají za výkon této funkce mzdu. Zákony ve Slovinsku mohou být navrženy vládou, poslanci, Státní radou či pěti tisíci voliči. V procesu přijímání zákonů je tedy v rámci slovinské ústavy zakotvena možnost přímé účasti občanů, jde o právo tzv. lidové iniciativy. Nejedná se však o jedinou možnost přímé účasti občanů v rámci přijímání zákonů, jelikož je ve slovinské ústavě zakotvena také participace občanů formou referenda. Nejčastější formou referenda, která je využívána, je tzv. poradní referendum, které lze uplatnit také lokálně, na menším území. Návrh zákona je pak přijat většinou zúčastněných a výsledek tohoto referenda je pro Státní sbor vázaný.¹²⁴

Ústavu, zákony a lidská práva a svobody chrání Ústavní soud, jehož členové jsou na návrh prezidenta voleni Státním sborem a je tvořen devíti členy. Pravomocemi Ústavního soudu je například rozhodování o souladu zákonů a ústavy, mezinárodními smlouvami a mezinárodním právem, rozhoduje také například o sporech Státního sboru s prezidentem či vládou, zabývá se také protiústavní činností politických stran.¹²⁵

¹²² ŠARATÍN, Pavel. Slovinsko. In: KUBÁT, Michal a kol. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 386.

¹²³ CABADA, Ladislav. Slovinsko: Mezi tradicionalismem a postmodernou. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 253.

¹²⁴ Tamtéž. s. 241-246.

¹²⁵ ŠARATÍN, Pavel. Slovinsko. In: KUBÁT, Michal a kol. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 391.

Slovinská ústava také zavedla funkci ochránce lidských práv, jehož hlavním úkolem je ochrana lidských práv a svobod občana vůči státním orgánům. Tato funkce je srovnatelná s funkcí ombudsmana.¹²⁶

Stranický systém, který fungoval ve Slovinsku až do roku 1945, lze charakterizovat jako tripolární, byl totiž reprezentován směrem liberálním, katolicko-konzervativním a sociálně-demokratickým. Projugoslávsky směřující stranou byla Jihoslovanská demokratická strana, která představovala liberální směr. Komunistická strana Jugoslávie představovala směr sociálně-demokratický. Po roce 1945 byly politické strany nahrazeny společenskopolitickými organizacemi, k obnovení stranického systému došlo až ve druhé polovině 80. let 20. století.¹²⁷

3.1.2 CHORVATSKO

Demokratizační proces byl v Chorvatsku zahájen v rámci Svazu komunistů Chorvatska (SKH) na konci 80. let 20. století. Demokratizaci značně ovlivňovala nacionalistická hnutí, což způsobilo eskalaci napětí mezi Chorvaty a chorvatskými Srby. Klíčový byl rok 1989, kdy se SKH na sjezdu vzdal mocenského monopolu a otevřel tak cestu k možnosti svobodných voleb. V roce 1990 byly přijaty dodatky k ústavě, které umožnily konání svobodných voleb a pluralitu politických stran.¹²⁸ Téhož roku byl také změněn název republiky, který vypustil slovo socialistická, došlo také k návratu k historickým symbolům Chorvatska. Dne 22. prosince 1990 byla přijata nová ústava, která prohlásila chorvatský stát za demokratickou republiku a národní stát chorvatského národa.

Po volbách v roce 1990 byl SKH přejmenován na Sociálně demokratickou stranu Chorvatska (SDP), byl také zvolen nový předseda I. Račan. Opozicí SDP se pak stalo Chorvatské demokratické společenství (HDZ), které vzniklo v roce 1989, oficiálně bylo však registrováno o rok později. Předsedou HDZ byl F. Tudjman a v jejím programovém plánu se objevovaly sociální a ekonomické reformy, především pak nacionalistické myšlenky. Na straně chorvatských Srbů byla nejdůležitější stranou Srbská demokratická strana (SDS),

¹²⁶ CABADA, Ladislav. Slovinsko: Mezi tradicionalismem a postmodernou. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 248.

¹²⁷ Tamtéž. s. 254.

¹²⁸ HOLOUŠEK, Vít. Chorvatsko. In: KUBÁT, Michal a kol. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 137.

jejímž hlavním programovým cílem byla snaha vytvořit z Chorvatska federaci, která by zaručila chorvatským Srbům jejich dosavadní práva. Jednoznačným vítězem voleb se v květnu roku 1990 stala HDZ.

Dne 25. června 1991 byla oficiálně přijata Deklarace o vyhlášení samostatnosti Chorvatské republiky. Jako první uznalo Německo Chorvatsko jako suverénní nezávislý stát.

Srbská menšina nesouhlasila se změnami ústavy, z prosince 1990 a vyhlásila Srbskou autonomní oblast Krajinu. Napětí mezi oběma národy eskalovalo, již od léta roku 1990 probíhala v Krajině občanská válka, která se však připojením Krajiny k Srbsku změnila ve válku Chorvatska se Srbskem.¹²⁹ Během války zcela ovládal politickou a ekonomickou oblast státu F. Tudjman a jeho HDZ. F. Tudjman byla osobností velmi populární, v roce 1997 to také potvrdily prezidentské volby, které vyhrál. V roce 1999 však F. Tudjman zemřel a pozice HDZ byla oslabena, vzrůstala preference opozice. Lednové volby v roce 2000 vyhrála demokratická opozice, prezidentem byl zvolen S. Mesič. V Chorvatsku došlo k výrazným změnám politického systému a tento stát směřoval ke klasické parlamentní demokracii.¹³⁰

Ústava z roku 1990 je platná v podobě novely z roku 2001 dodnes. V této ústavě je chorvatský politický systém označen jako parlamentní demokracie, v letech 1991-1999 byla naopak moc soustředěna v rukou F. Tudjmana, který se snažil uplatňovat režim osobní moci. Politický systém Chorvatska byl v 90. letech 20. století označován jako poloprezidentský s autoritářskými prvky, teprve od roku 2000 došlo ke směřování Chorvatska k parlamentní demokracii.

Výkonná moc je v Chorvatsku reprezentována prezidentem a vládou. Prezident zastupuje zemi ve vnitřní a mezinárodní politice, je volen na pět let a nemůže být zvolen více než dvakrát po sobě. Byly také odstraněny dřívější vazby prezidenta na určitou politickou stranu, každý nově zvolený prezident musí vystoupit z politické strany. Co se týče vlády, ta nabyla na důležitosti až v roce 2000, jak již bylo zmíněno, v letech 1991-1990 byla vláda závislá na rozhodnutí F. Tudjmana. Vláda je složena z předsedy a místopředsedů, resortních ministrů a ministrů bez portfeje. Předseda vlády nemá jiné pravomoci než ostatní členové, zastupuje však vládu v jednáních s jinými exekutivními a legislativními orgány. Vláda je zodpovědná parlamentu. Zákonodárná moc je reprezentována parlamentem, ten byl v letech

¹²⁹ HOLOUŠEK, Vít. Chorvatsko: Mezi pokušením autoritarismu a evropskou integrací. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s.263-264.

¹³⁰ HOLOUŠEK, Vít. Chorvatsko. In: KUBÁT, Michal a kol. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 139.

1990-2001 dvoukomorový, byl tvořen Poslaneckou sněmovnou a Župní sněmovnou, novelou ústavy z 28. března 2001 byla zrušena Župní sněmovna a parlament je tedy nadále jednokomorový. Parlament je volen na čtyři roky a má od 100-160 členů. Parlament v Chorvatsku přijímá ústavu a ústavní změny, schvaluje zákony a státní rozpočet. Zákonodárnou iniciativu mají v Chorvatsku poslanci, poslanecké kluby a také vláda.

Stejně jako ve Slovinsku je součástí chorvatské ústavy referendum, které může být vypsané parlamentem či prezidentem, není přesně stanoveno, jakých se má referendum týkat otázek. Výsledek referenda je závazný a musí být uplatněn. Je však nutné podotknout, že přestože je referendum součástí chorvatské ústavy, není v tomto státě v podstatě využíváno.¹³¹

Vývoj stranického systému v Chorvatsku je možné rozdělit do několika etap. V letech 1989-1990 docházelo ke zrodu pluralitního systému politických stran, docházelo tedy k přechodu od komunistického režimu. Jak již bylo zmíněno, v letech 1990-1999 stála v popředí Chorvatska HDZ, která sestavovala jednobarevné vlády, veškeré strany v Chorvatsku se vymezovaly vztahem k režimu F. Tudjmana. Teprve v roce 2000 došlo k rozvoji soutěže mezi politickými stranami.¹³²

3.1.3 SRBSKO

Srbsko je nástupnickým státem, který nejvíce navazoval na historii Jugoslávie vedené J. B. Titem. Hlavní představitel Srbska po rozpadu federace, S. Milošević, měl v plánu zachovat celistvou Jugoslávii, ve které by měli Srbové dominantní postavení, šlo tedy o jakousi představu autoritářského útvaru. Po odchodu Slovinska, Chorvatska, Makedonie a Bosny a Hercegoviny z federace bylo jasné, že jsou Milošovičovy představy nerealizovatelné. Upustil tedy od prosazování komunistické ideologie a svoji politiku směřoval nacionalisticky. Na Titovu tradici navázal útvar nazvaný Svazová republika Jugoslávie, který vznikl v roce 1992, patřilo do něj Srbsko a Černá Hora.

Srbsko hrálo také důležitou roli v rámci etnických konfliktů, ekonomicky a politicky podporovalo své bosenské a chorvatské Srby, díky čemuž upadlo následně Srbsko do

¹³¹ HOLOUŠEK, Vít. Chorvatsko: Mezi pokušením autoritarismu a evropskou integrací. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 265-269.

¹³² HOLOUŠEK, Vít. Chorvatsko. In: KUBÁT, Michal a kol. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 150.

ekonomické krize, která byla ještě prohloubena sankcemi, které byly na Srbsko uvaleny. Srbsko a Černá Hora se také staly cílem uprchlíků, kterých zde bylo nejvíc z celé Evropy.¹³³

Svazová republika Jugoslávie byla oficiálně založena 27. dubna 1992, kdy byla zároveň přijata nová ústava. Jako bylo již zmíněno, tento státní útvar se považoval za jediného nástupce bývalé Jugoslávie, přitom stará ani nová ústava nebyla dodržována a moc byla soustředěna do rukou S. Miloševiče. S. Milošević postavil svoji politiku na myšlence Velkého Srbska a také na principu konfliktních konceptů, které bychom mohli vyložit tak, že vnějším nepřítelem byl každý, kdo usiloval o stejná území, vnitřním nepřítelem byl každý, kdo zpochybňoval moc S. Miloševiče. Z této koncepce je tedy patrné, že o budování demokracie v politice Srbska nelze hovořit. Oficiálním jazykem byla srbochorvatština (až do roku 2006).¹³⁴ Politika S. Miloševiče měla spojence především v Jugoslávské levici, kterou vedla M. Markovičová, manželka S. Miloševiče.

Během válek byl vytvořen nacionalisticko-autoritářský model politického systému, který kombinoval srbskou národní mytologii a postsocialistickou ekonomiku, která byla zatížena mezinárodními embargy. Tyto aspekty ovlivnily především to, že srbskou ekonomiku ovládly nelegální kriminální skupiny, které byly napojené na politickou elitu země. Uvnitř země také docházelo k častým národnostním rozporům. Černohorský prezident M. Djukanovič se od roku 1997 pokusil uplatňovat politiku, která by Černou Horu do jisté míry od Srbska oddělila, Černá Hora totiž doplácela na sankce uvalené na Srbsko. Tyto snahy černohorského prezidenta vítalo mezinárodní společenství pozitivně, jelikož černohorské aktivity oslabovaly pozici S. Miloševiče. Po pádu jeho politiky však mezinárodní společenství změnilo svá stanoviska a angažovalo se v udržení Černé Hory ve Svazové republice Jugoslávii. V únoru 2002 byla podepsána za přítomnosti EU dohoda o stabilizaci vztahů a Svazová republika Jugoslávie byla přejmenována na Srbsko a Černou Horu. Tento útvar kombinoval prvky federace a konfederace, významná politická rozhodnutí byla přijímána oběma republikami. Černá Hora se touto dohodou také zavázala nepokračovat v procesu oddělování od Srbska.

¹³³ CABADA, Ladislav. Srbsko: K demokracii bez vyrovnání s minulostí?. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 302.

¹³⁴ CABADA, Ladislav. Jugoslávie (Srbsko a Černá Hora). In: KUBÁT, Michal a kol. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 159.

V roce 2006 rozhodli však Černohorci v referendu o nezávislosti svého státu a Srbsko i Černá Hora se stali suverénními státy. Problematickou oblastí bylo také Kosovo, které bylo nakonec od Srbska také odděleno.¹³⁵

Svazová republika Jugoslávie, později Srbsko a Černá Hora nebylo nikdy stabilním státním útvarem. Pozdější nejasnost hranic Srbska, problémy po pádu S. Miloševiče a přežívající nacionalisticko-autoritářské prvky ohrožovaly stabilitu Srbska v jeho základech. Do formování politického systému také zasáhl atentát vykonaný na Z. Djindjiče, srbského premiéra, který byl zastřelen v roce 2003. Následkem této události byly vypsány předčasné parlamentní volby, v nichž zvítězila Srbská radikální strana. Ostatní politické strany vytvořily koalici, v jejímž čele stanul V. Koštunica, který se snažil vytvořit v Srbsku demokratický politický systém. Jeho hlavním cílem bylo přivést Srbsko do EU a NATO, přestože tento politik v 90. letech 20. století podporoval srbské vojenské jednotky v Kosovu a Bosně a Hercegovině. V. Koštunica měl také nejasnou pozici ve vztahu vydávání válečných zločinců mezinárodnímu tribunálu. Ve spolupráci s mezinárodním společenstvím vystupoval jako demokratický politik, v očích srbské veřejnosti deklaroval nacionalistické postoje. Ve volbách v roce 2007 zvítězila opět Srbská radikální strana, koaliční vláda byla však vytvořena Demokratickou stranou Srbska-Nové Srbsko, kterou vedl premiér V. Koštunica a Demokratickou stranou vedenou prezidentem B. Tadičem.

Srbská ústava byla přijata v roce 2006 a lze ji vnímat jako demokratickou. Srbský politický systém je charakterizován jako parlamentní, přesto je v něm ponechán významný prostor pro výkonnou moc. Ta je v Srbsku reprezentována vládou a prezidentem. Přestože je Srbsko parlamentním systémem, dominantní postavení není přisuzováno vládě, nýbrž přímo volenému prezidentovi, který je vnímán jako výraz jednoty srbské republiky. Prezident je volen na pět let a může jím být zvolen každý srbský občan starší 18 let. Hranice pasivního volebního práva je dědictvím Jugoslávie. Vláda je v Srbsku složena z předsedy, jednoho a více místopředsedů a ministrů. Moc zákonodárná je v Srbsku reprezentována Národním shromážděním, které přijímá ústavu, rozhoduje v otázce hranic Srbska, vyhláší referendum, přijímá zákony, řeší také problematiku mezinárodních smluv, válek a podobně. Národní shromáždění volí vládu a kontroluje její činnost. V Srbsku je nezávislým státním orgánem

¹³⁵ CABADA, Ladislav. Srbsko: K demokracii bez vyrovnání s minulostí?. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 304-305.

ombudsman, který jako v ostatních nástupnických státech dohlíží na dodržování lidských práv a svobod.¹³⁶

Volební systém v Srbsku bychom mohli charakterizovat jako velmi liberální, především z hlediska věkové hranice pasivního volebního práva. Prezident je volen přímou volbou nadpoloviční většiny. Stranický systém se v Srbsku vytvářel od roku 1990, stejně jako ve většině nástupnických států. Nejvlivnější stranou byla Socialistická strana Srbska, kterou vedl S. Milošević a stála v popředí politické scény až do jeho pádu. Jak již bylo v naší práci zmíněno, velkou oporou jí byla strana vedená Miloševićovou manželkou- Jugoslávská levice.¹³⁷ Do dnešního dne nelze v Srbsku hovořit o standartním rozdělování politických stran na pravicové a levicové.

3.1.4 ČERNÁ HORA

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, Černá Hora byla po rozpadu Titovy Jugoslávie součástí Svazové republiky Jugoslávie. Nejvlivnější stranou v Černé Hoře byla Demokratická strana socialistů (DPS), která vznikla postupnou přeměnou černohorské pobočky Svazu komunistů Jugoslávie. Ve druhé polovině 90. letech 20. století však došlo k rozkolu uvnitř strany, ta se rozpadla na dvě části, první z nich byla vedená M. Bulatovičem, který chtěl vést stranu loajálně k Bělehradu. Druhou část strany vedl M. Djukanovič, který se distancoval od politiky S. Miloševiče a chtěl vést stranu prozápadně.¹³⁸

V roce 1997 vyhrál prezidentské volby M. Djukanovič, který se snažil vést Černou Horu mimo vliv Srbska a vymanit ji tak z mezinárodní izolace, do které se právě kvůli srbsku dostala. V letech 1998-1999 byla existence federace spíše formální záležitostí, Černá Hora byla v podstatě již suverénním státem. V roce 2000 Černá Hora přestala přispívat do rozpočtu federace, černohorská vláda převzala veškeré pravomoci a federální volby v roce 2000 většina obyvatel Černé Hory bojkotovala. Jak již bylo zmíněno, v roce 2002 byla Svazová republika Jugoslávie přejmenována na Srbsko a Černou Horu, v roce 2006 došlo k vyhlášení samostatnosti Černé Hory.

¹³⁶ CABADA, Ladislav. Srbsko: K demokracii bez vyrovnání s minulostí?. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 311-312.

¹³⁷ Tamtéž. s. 316.

¹³⁸ ŠANC, David. Černá Hora: Nezávislost jako pozitivní image. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 334.

V následujícím roce byla přijata černohorská ústava. Výkonná moc je v Černé Hoře reprezentována prezidentem a vládou. Prezident je volen přímo a volby vyhlašuje předseda parlamentu, je volen standartně na 5 let.¹³⁹ Vláda je složena z premiéra, vicepremiéra a ministrů, v její kompetenci je především výkon vnitřní a zahraniční politiky státu. Premiér je volen parlamentem na návrh prezidenta, parlament dále hlasuje také o složení vlády a jejím programu.

Moc zákonodárná leží v rukou jednokomorového parlamentu, jehož členové jsou voleni přímou volbou na funkční období 4 let. Parlament přijímá ústavu, zákony, vyslovuje důvěru vládě, schvaluje státní rozpočet atd. Parlament je volen proporčním volebním systémem.¹⁴⁰

3.1.5 BOSNA A HERCEGOVINA

Situace v Bosně a Hercegovině byla po všech stránkách složitá, také formování politického systému nebylo jednoduchou záležitostí, jelikož docházelo k prosazování tří odlišných názorů jednotlivých etnik uvnitř státu. Muslimové byli uznáni jako národ v roce 1968, jednalo se o období komunistické Jugoslávie, kdy společně žili Srbové, Chorvati a Muslimové bez větších problémů, mohli bychom říct, že v Bosně a Hercegovině fungovaly principy multikulturní společnosti podporované myšlenkou jednoty a bratrství. Po pádu Titova režimu přišla vlna nacionalismu, která vyústila touhou jednotlivých národů po ustanovení jednotlivých států. Tyto tendence se projevíly také v Bosně a Hercegovině a vyústily v etnický konflikt, jak již bylo v práci zmíněno. K prvnímu nárůstu napětí došlo po prvních svobodných volbách v roce 1990, pro které bylo využito dvoukolového většinového volebního systému, který byl později označen za příčinu úspěchu nacionalistických stran. Nacionalistické strany poukazovaly na neslučitelnost národnostních požadavků a způsobily dezintegraci společnosti.

Nejvýraznějšími nacionalisticky orientovanými stranami v Bosně a Hercegovině byla Strana demokratické akce (SDA), jejímž předsedou byl A. Izetbegovič, dále pak Srbská demokratická strana (SDS), vedená R. Karadžičem a také Chorvatské demokratické

¹³⁹ ŠANC, David. Černá Hora: Nezávislost jako pozitivní image. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 327-329.

¹⁴⁰ Tamtéž. s. 331-332.

společenství (HDZ), v čele s V. Puljičem. Srbská a chorvatská strana byla úzce napojená na nacionalistické strany v Sbrku a Chorvatsku.

Ve volbách v roce 1990 vyhrála SDA, která nebyla schopna vládnout samostatně, byla tedy vytvořena koalice SDA, SDS a HDZ. A. Izetbegovič se stal předsedou Prezidia Bosny a Hercegoviny. V rámci koalice však docházelo k častým rozporům a Srbové v roce 1991 vystoupili z parlamentu a vytvořili Srbskou autonomní oblast Krajina. S. Milošević vystupoval jako mluvčí bosenských Srbů, což přineslo další vlnu rozporů.

V roce 1992 byla Bosna a Hercegovina mezinárodně uznána jako nástupnický stát bývalé Jugoslávie. První polovina 90. let 20. století znamenala pro Bosnu a Hercegovinu etnický konflikt, docházelo k etnickým čistkám, přemístování obyvatel a vytváření koncentračních táborů. Dne 5. října 1995 byla uzavřena dohoda o všeobecném příměří, která zahrnovala potřebu svobodných voleb, rozdělení území mezi Muslimsko-Chorvatskou federaci a Republiku srbskou a především potřebu vytvoření výkonných a zákonodárných orgánů Bosny a Hercegoviny.¹⁴¹

Dne 14. prosince 1995 byla podepsána Daytonská dohoda, která je dodnes nejdůležitějším dokumentem Bosny a Hercegoviny. Daytonská dohoda stanovila rozdělení území Bosny a Hercegoviny na Bosňácko-chorvatskou federaci a Republiku srbskou, území je dle dohody rozděleno v poměru 51:49 %.¹⁴² Dohoda dále zahrnuje přítomnost jednotek IFOR, které dohlíží na mírovou situaci v zemi. V další části Daytonské dohody je upraven průběh prvních poválečných voleb, pro které byla vytvořena Prozatímní volební komise. V rámci dohody je také zakotvena ústava, která vymezuje činnost centrálních orgánů země, do jejichž kompetencí spadá zahraniční a měnová politika, zahraniční obchod a také azylová politika. Zastoupení v centrálních orgánech je odvozeno od etnického složení země.

V září roku 1996 se konaly volby, které potvrdily společenskou nejednotnost Bosny a Hercegoviny. Ve volbách opět zvítězily nacionalistické strany, jejich úspěch se opakoval také za dva roky, v Bosně a Hercegovině byla zkráceno funkční období vlády na pouhé dva roky. Vítězství nacionalistických stran bylo prolomeno až v roce 2000, ve volbách zvítězila Sociálně demokratická strana (SDP) a byla vytvořena koaliční vláda, kterou tvořila Aliance

¹⁴¹ HRICOVÁ, Helena. Bosna a Hercegovina: Země neslučitelných nacionalismů?. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 282-283.

¹⁴² HLADKÝ, Ladislav. Bosna a Hercegovina. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 642.

pro změny. Během vlády SDP došlo k několika ekonomickým změnám, které však nebyly úspěšné a v roce 2002 vedly k dalšímu vítězství nacionalistických stran.

Měli bychom také zmínit jedinečnost regionu Brčko, které je samosprávnou oblastí pod dohledem supervizora, jehož hlavním cílem je obnova předválečného multietnického charakteru.

V rámci politického systému v Bosně a Hercegovině je uplatňován princip konsociační demokracie, který vychází z Daytonských dohod, ta bývá mnohdy označována za vynucený mír, který je možné udržet pouze za přítomnosti mezinárodních jednotek. Je však nutné si uvědomit, že bez ní by systém v Bosně a Hercegovině nemohl fungovat. Součástí Daytonské dohody je tedy i ústava, která zahrnuje pravidlo, že občané entit jsou občané Bosny a Hercegoviny. Ústava také vymezuje, že činnost mezi centrálními orgány a entitami je koordinována prezidiem, dále pak říká, že vládní pravomoci, které nejsou vyjádřeny v ústavě, vykonávají entity.

Výkonná moc je v Bosně a Hercegovině soustředěna do rukou Prezidia a Rady ministrů. Prezidium je tvořeno třemi členy, Bosňákem, Chorvatem a Srbem a jsou voleni na čtyři roky. Jeden z členů, který získal ve volbách nejvyšší počet hlasů, je pak předsedou prezidia, dále platí princip rotace. V kompetencích Prezidia je odpovědnost za zahraniční politiku země, velí ozbrojeným silám, které nesmí použít jednotlivé entity proti sobě.¹⁴³

Zákonodárná moc je v rukou Parlamentního shromáždění, které je rozděleno na Sněmovnu lidu a Sněmovnu reprezentantů. Sněmovna lidu je ze dvou třetin tvořena zástupci Bosňácko-chorvatské federace, třetí třetinu pak tvoří Republika srbská. Stejný princip je uplatňován ve Sněmovně reprezentantů. Každá z komor má předsedu a zástupce předsedu, tyto funkce jsou vždy rozděleny mezi Bosňáka, Srba a Chorvata a i zde je uplatněn princip rotace¹⁴⁴, v předsednické funkci se vždy po třech měsících představitelé těchto tří etnik vymění. Zákony schvalují vždy obě komory.

V rámci Bosňácko-chorvatské federace existuje vlastní ústava, která definuje pravomoci, které přísluší federálním orgánům a kantonům. V čele federace stojí prezident a viceprezidenti, kteří zastupují vždy všechny tři národy, jsou voleni na čtyři roky. Prezident odpovídá za jmenování vlády, soudců, podepisuje a ztvrzuje mezinárodní smlouvy,

¹⁴³ HRICOVÁ, Helena. Bosna a Hercegovina: Země neslučitelných nacionalismů?. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 284-286.

¹⁴⁴ CABADA, Ladislav. Bosna a Hercegovina. In: KUBÁT, Michal a kol. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 65.

viceprezidenti dohlíží na činnost prezidenta a spolupodepisují zákony přijaté parlamentem. Další složkou výkonné moci federace je vláda, složená z předsedy a šestnácti ministrů. Ústava vymezuje procentuální zastoupení národů ve vládě, předseda má vždy dva zástupce, kteří jsou příslušníky jiného národa.¹⁴⁵ Zákonodárná moc je ve federaci reprezentována parlamentem složeným ze Sněmovny lidu a Sněmovny reprezentantů. V rámci Federace působí také soud pro lidská práva, který je složen ze čtyř členů, tři členové jsou z již zmíněných národů, čtvrtý člen je představitelem ostatních národností federace. Soud pro lidská práva se zabývá porušováním lidských práv a svobod vykonaných od 1. ledna 1991. Federálním parlamentem jsou také jmenováni tři ombudsmeni, každý z jednoho národa a jejich úkolem je dohled nad dodržováním lidských práv a svobod.

Podobně jako ve federaci vymezuje ústava dělbu moci mezi tři národy v Republice srbské. Například pozici premiéra, předsedu Národního shromáždění, předsedu Rady lidu, předsedu Nejvyššího soudu, předsedu Ústavního soudu a funkci republikového prokurátora nesmí obsadit více jak dva příslušníci jednoho národa. Výkonná moc je v rámci Republiky srbské soustředěna do rukou prezidenta a vlády. Prezident a dva viceprezidenti jsou stejně jako ve federaci voleni na čtyři roky. Vláda je složena z předsedy, jeho zástupců a šestnácti ministrů, národnostní složení je stejné jako u federace. Moc zákonodárná je vložena do rukou Národního hromadění a Rady lidu. Národní shromáždění schvaluje zákony, rozpočet, rozhoduje o doplnění ústavy, dále také volí delegáty do Sněmovny lidu Parlamentního shromáždění Bosny a Hercegoviny. V rámci Republiky srbské působí také Senát, který je poradním orgánem, má 55 členů, které jmenuje prezident.¹⁴⁶

Politický systém Bosny a Hercegoviny je složitý, fungují zde centrální orgány a zároveň orgány jednotlivých entit. Z dědictví bývalé Jugoslávie zde byl zachován systém rotace, který zajišťuje rovnost národů ve výkonu významných politických funkcí. Bosna a Hercegovina je i nadále považována za stát, který neprošel demokratizačním procesem.¹⁴⁷

¹⁴⁵ HRICOVÁ, Helena. Bosna a Hercegovina: Země neslučitelných nacionalismů?. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 287-289.

¹⁴⁶ Tamtéž. s. 294.

¹⁴⁷ CABADA, Ladislav. Bosna a Hercegovina. In: KUBÁT, Michal a kol. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 73.

3.1.6 MAKEDONIE

Republika Makedonie užívá oficiálního názvu FYROM, ústavním názvem nemůže být nazývána kvůli sporu s Řeckem, o kterém jsme se již v naší práci zmínili. Makedonie se osamostatnila na základě referenda konaného v roce 1991, ve kterém se 95 % obyvatel vyjádřilo pro nezávislost Makedonie. Pro politický vývoj v Makedonii byl podstatný vztah mezi většinou makedonského obyvatelstva a albánské menšiny.

Republika Makedonie se od počátku svého vzniku potýkala s chudobou zapříčiněnou blokadou ze strany Řecka, embargem EU proti státům bývalé Jugoslávie a také nepřítomností zahraničních investic. Politická situace se také zhoršovala vlivem kosovské krize, která měla vliv na vlnu albánských uprchlíků, kteří migrovali z Kosova do Makedonie. Národně osvobozenecá armáda tvořená etnickými Albánci zapůsobila na vztahy mezi makedonskou většinou a menšinou Albánců. Národně osvobozenecá armáda bojovala proti makedonským bezpečnostním silám, tyto boje byly ukončeny Ochridskou dohodou, která garantovala práva etnických menšin. Na základě této dohody došlo například k zavedení dvojjazyčnosti a to všude tam, kde tímto druhým jazykem hovoří více jak 20 % obyvatel. Přijetí dohody vedlo také ke zlepšení bezpečnostní situace v zemi.¹⁴⁸

Ústava byla v Makedonii přijata v roce 1991, byla však dále upravována, v roce 1998 a pak také v roce 2001 přijetím Ochridských dohod. Tato ústava byla asi tou nejshovívavější v otázce menšinové politiky ze všech zemí balkánského regionu, přesto byla formulována spíše etnocentricky.¹⁴⁹

Výkonná moc je reprezentována prezidentem a vládou. Prezident je volen na pět let, přímou volbou, přesto jsou jeho pravomoci dost omezené, pasivní volební právo je 40 let a nutností je trvalý pobyt v Makedonii.¹⁵⁰ V počátku budování politického systému směřovala Makedonie k poloprezidentskému systému, přestože to bylo v rozporu s ústavou. Postupně však došlo k emancipaci vlády. Vláda je tedy v současnosti hlavní nositelkou moci, je volena

¹⁴⁸ ROSŮLEK, Přemysl. Makedonie: Po demontáži národního státu Makedonců. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 338-340.

¹⁴⁹ Tamtéž. s. 342.

¹⁵⁰ CABADA, Ladislav. Makedonie. In: KUBÁT, Michal a kol. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 244.

parlamentem, kterému je také odpovědná, mezi její hlavní kompetence patří navrhování zákonů, rozpočtu, jmenuje velvyslance atd.¹⁵¹

Zákonodárnou moc má v rukou parlament Republiky Makedonie, je složen ze 120-140 poslanců, kteří jsou voleni na čtyři roky.¹⁵²

Do roku 1990 platil v Makedonii systém jedné strany, dominantní postavení měl Svaz komunistů Makedonie, pluralismus byl uplatněn až po rozpadu Jugoslávie. V rámci Makedonie je možné rozdělovat politické strany klasicky na pravici a levici, ale také na strany makedonské a albánské. Stejně jako u ostatních nástupnických států, také v Makedonii můžeme nalézt prvky nacionalismu, které byly reprezentovány především Vnitromakedonskou revoluční organizací- Demokratickou stranou makedonské jednoty (VMRO-DPMNE), tato strana byla silně protialbánsky orientovaná. V roce 1990 vznikla také albánská strana nazvaná Strana demokratické prosperity (PDP).¹⁵³ Kromě roku 1990 byla v Makedonii tvořena vláda vždy koalicí stran, v makedonské republice není tedy možné hovořit o jednoznačné dominanci jedné strany.

V rámci Makedonie je také velmi vlivnou institucí Makedonská pravoslavná církev, která měla prioritní postavení v náboženském životě, což garantovala makedonská ústava. Politický vývoj v Makedonii ovlivnily také mezinárodní organizace, které v makedonské republice asistují od jejího odchodu z federace.¹⁵⁴

3.1.7 KOSOVO

Na přelomu 80. a 90. let 20. století došlo v Kosovu k formování pluralitního stranického systému. Dominantní pozici mezi stranami pak zaujímá Demokratický svaz Kosova (LDK). Rozpadem jugoslávské federace došlo k oslabení vlivu S. Miloševiče v Kosovu, což přispělo k vizi osamostatnění Kosova. Zákony přijímané srbským parlamentem byly protialbánské, mnoho Albánců bylo propuštěno ze státního sektoru, zanikly albánské

¹⁵¹ ROSŮLEK, Přemysl. Makedonie: Po demontáži národního státu Makedonců. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 342.

¹⁵² CABADA, Ladislav. Makedonie. In: KUBÁT, Michal a kol. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 242.

¹⁵³ ROSŮLEK, Přemysl. Makedonie: Po demontáži národního státu Makedonců. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 349.

¹⁵⁴ ROSŮLEK, Přemysl. Makedonie: Po demontáži národního státu Makedonců. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 353.

rozhlasové stanice apod. Albánští delegáti se tajně sešli 7. září 1990 v Kačaniku, kde byla přijata ústava nezávislé Republiky Kosovo, což Srbsko považovalo za trestný čin. Od přijetí ústavy však kosovští Albánci ignorovali veškerá nařízení vydaná na srbské straně.

V roce 1992 proběhly také nezákonné volby, na jejichž základě vzniklo republikové shromáždění a vláda. V parlamentu zvítězil LDK, prezidentem byl zvolen I. Rugova. V polovině 90. let 20. století došlo k vyhocení situace, jejímž důvodem byla nespokojenost kosovských Albánců z hlediska zdravotnictví a školství. Došlo k několika útokům, ke kterým se přihlásila Kosovská osvobozenecká armáda (UCK), v roce 1997 pak vyhlásila Srbsku válku. UCK způsobila také rozkol uvnitř LDK, jedna její část se od jejích aktivit distancovala, druhá ji podporovala. Srbské jednotky se UCK postavily, kosovské obyvatelstvo bylo nuceno opouštět své domovy. Situaci se snažilo řešit mezinárodní společenství, jedním z návrhů byla autonomie Kosova, s čímž však Srbsko nesouhlasilo. V březnu roku 1999 došlo k ofenzivě srbských jednotek a UCK byla v podstatě zničena. Z důvodů odmítnutí návrhu mezinárodního společenství zahájilo NATO bombardování Jugoslávie.

Dne 10. června 1999 ukončilo NATO bombardování a potvrdilo odchod jugoslávských jednotek z území Kosova. Téhož dne byla vyhlášena Prozatímní správní mise OSN (UNMIK). Vojenský dozor byl prováděn prostřednictvím mise NATO (KFOR), Kosovo zůstalo srbskou provincií, UNMIK dohlížela na stabilizaci Kosova a vytváření samosprávných institucí. Byla vytvořena Kosovská prozatímní rada, která měla dočasně nahradit parlament.¹⁵⁵ V prosinci roku 1999 vznikla Společná struktura pro provizorní správu Kosova (JIAS), která vznikla dohodou UNMIK s představiteli albánských politických stran. Ta měla spolupracovat na správě Kosova až do dalších voleb. JIAS zahrnovala již zmíněnou Kosovskou prozatímní radu a Dočasnou administrativní radu, ta byla jakýmsi výkonným orgánem JIAS.

V roce 2000 se konaly první poválečné volby a volilo se do okresních zastupitelstev, zvítězil LDK. Na druhém místě skončila Demokratická strana Kosova (PDK), která se hlásila k odkazu UCK. Ve třech okresech Srbové bojkotovaly volby. V březnu 2001 se sešla pracovní skupina, která měla vypracovat prozatímní ústavní rámec, který by rozdělil pravomoci mezi UNMIK a prozatímní samosprávné instituce. Volby do kosovského parlamentu se konaly v listopadu téhož roku, opět zvítězil LDK, druhá skončila PDK.

¹⁵⁵ ŠANC, David. Kosovo 1999-2008: Experimentální prostor mezinárodního společenství. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 363-364.

O měsíc později byl zvolen předseda Shromáždění. Prezidentem byl zvolen až v roce 2002 I. Rugov.

V roce 2004 proběhly další parlamentní volby, které kosovští Srbové bojkotovali, opět zvítězila LDK. Volby v roce 2007 vyhrála poprvé PDK, i tyto volby kosovští Srbové bojkotovali.

Vzhledem k tomu, že je Kosovo protektorátem OSN, v klíčových záležitostech rozhoduje nejvyšší reprezentant UNMIK. Výkonná moc je v Kosovu reprezentována prezidentem a vládou. Prezident má především funkci reprezentativní, je volen na tři roky, a přestože je formální hlavou státu, větší pravomoci nemá. Prezident navrhuje kandidáta na předsedu vlády. Vrcholným orgánem výkonné moci je pak vláda, která je složena z ministerského předsedy a ministrů, minimálně dva z nich musí být jiné národnosti, než je většina členů Shromáždění.

Zákonodárná moc je reprezentována již zmíněným Shromážděním, které má 120 přímo volených členů a mandát získávají na tři roky. V rámci Shromáždění fungují výbory, jejichž náplní práce je projednávání návrhů zákonů.¹⁵⁶ Volby do Shromáždění jsou založeny na poročním volebním systému

Před rokem 2008 byl nejdůležitější kosovskou otázkou jeho konečný status. Kosovští Albánci požadovali samostatnost, kosovští Srbové ji však odmítli. Dlouho se nedařilo najít variantu, která by situaci v Kosovu vyřešila. Dne 17. února 2008 byla přijata deklarace nezávislosti Kosova, došlo tedy k jednostrannému oddělení Kosova od Srbska, tento krok byl v podstatě podpořen Spojenými státy. Tento akt byl Srbskem, Ruskem a Čínou označen za ilegální, většina států však Kosovo uznala. V dubnu 2008 byla přijata nová ústava, jejíž autoři se údajně inspirovali ústavou USA. Kosovo je charakterizováno jako parlamentní demokracie garantující práva menšin, úředním jazykem je albánština i srbština.¹⁵⁷

3.1.8 KOMPARACE

Po rozpadu Jugoslávie se musely všechny nástupnické státy vyrovnat s mnoha překážkami. Jednou z nich bylo také formování vlastního politického systému. Když

¹⁵⁶ ŠANC, David. Kosovo 1999-2008: Experimentální prostor mezinárodního společenství. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 365-368.

¹⁵⁷ ŠANC, David. Kosovo 1999-2008: Experimentální prostor mezinárodního společenství. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 375.

srovnáme budování politických systémů všech nástupnických zemí, je možné najít v nich jisté podobnosti.

Když srovnáme výsledky prvních svobodných voleb, lze shrnout, že ve volbách téměř ve všech nástupnických státech zvítězila vždy jedna dominantní strana. Mohli bychom předpokládat, že toto dědictví jedné strany pochází právě z dob Jugoslávie, kde byl dominantní stranou Svaz komunistů Jugoslávie, politický pluralismus nebyl uplatňován. Ve Slovinsku dominovala až do roku 2004 Liberální demokracie Slovinska (LDS). V Chorvatsku zvítězilo ve volbách Chorvatské demokratické společenství (HDZ) vedené F. Tudjmanem, který se pokusil uplatnit režim osobní moci, síla strany začala slábnout až před rokem 1999, kdy HDZ směřovala svoji politiku na řešení ekonomických problémů země. Reformy však nebyly úspěšné a nestabilní politická situace odradila zahraniční investory, kteří by mohli chorvatskou ekonomiku pozvednout. Stabilita politického systému tedy také do značné míry ovlivňovala ekonomickou situaci země.¹⁵⁸ Podobná situace nastala také v Srbsku, kde se S. Milošević snažil soustředit veškerou moc do svých rukou, což se mu také po delší čas dařilo. V Srbsku tedy stála v popředí strana S. Miloševiče Socialistická strana Srbska (SPS). Černá Hora byla součástí Svazové republiky Jugoslávie, i zde byl tedy vliv S. Miloševiče značný. Nejúspěšnější stranou v Černé Hoře byla Demokratická strana socialistů (DPS), která vznikla přeměnou černoohorské pobočky Svazů komunistů Jugoslávie. V rámci DPS došlo v 90. letech 20. století k rozepřím, část strany přestala podporovat prosrbské směřování, výrazně omezila vztahy s S. Miloševičem a směřovala své politické vazby spíše na západ. Nejsložitější situace v budování politického systému nastala v Bosně a Hercegovině, která byla rozdělena na dvě entity. Na jejím území žily tři národy a každý z nich měl jednu dominantní stranu, která bránila jeho zájmy. Bosňácké zájmy reprezentovala Strana demokratické akce (SDA), kterou vedl A. Izetbegović. Zájmy bosenských Srbů chránila Srbská demokratická strana (SDS), v čele s R. Karadžičem. Tato strana byla napojena na stranu S. Miloševiče, který jejím prostřednictvím promlouval za bosenské Srby. Chorvatské zájmy reprezentovalo Chorvatské demokratické společenství (HDZ), v čele s V. Puljičem, které bylo taktéž napojené na stejnojmennou stranu v Chorvatsku. V Makedonii byla situace trochu odlišná od ostatních nástupnických států. Kromě roku 1990 byla vláda tvořena vždy koalicí stran, žádná z nich nebyla totiž schopna vládnout sama, bez podpory ostatních.

¹⁵⁸ CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy: komparace politických systémů*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2008. s. 274.

V Kosovu dominovaly především dvě politické strany Demokratický svaz Kosova (LDK) a Demokratická strana Kosova (PDK). LDK ve volbách vítězila až do roku 2007.

Dalším prvkem, který byl většinou nástupnických států společný, byl vzrůstající vliv nacionalismu. Smrtí J. B. Tita a pádem komunistické ideologie došlo ke zhroutilí základů Jugoslávie. Každá z etnických skupin se snažila hledat v historii ospravedlnění identity a nároku na ustavení vlastního státu.¹⁵⁹ Především pak chorvatské HDZ a srbská SPS měla postavený politický program na prvcích nacionalismu. S. Milošević prosazoval myšlenku Velkého Srbska, které předcházela myšlenka na zachování Jugoslávie, kde by klíčovou roli hráli právě Srbové. Chorvatská ústava pak definovala chorvatské Srby jako menšinu, konstitutivním národem mohli být pouze Chorvaté. Snaha Černé Hory oddělit se od Srbska a vytvořit tak vlastní suverénní stát, který by nepodléhal mezinárodní izolaci a sankcím uvaleným na Srbsko, nebyla podmíněná nacionalistickými tendencemi jako spíše snahou zlepšit vlastní hospodářskou situaci. Stranický systém v Bosně a Hercegovině lze definovat jako multipartistický s velkým počtem politických stran, které nejsou schopny vytvořit vládní kabinet, každé etnikum má dodnes v Bosně a Hercegovině silnou politickou stranu, která vyjadřuje nacionalistické požadavky.¹⁶⁰ Menší míra nacionalismu se objevovala pouze v Makedonii a Slovinsku.¹⁶¹

Ve srovnání politických systémů bychom měli také zmínit, že v rámci nástupnických států se liší orientace politiky na některou ze světových velmocí, najdeme však nástupnické země, kterým je toto směřování společné. Například Slovinsko a Chorvatsko se orientuje spíše na německy mluvící země a Vatikán, kořeny bychom mohli hledat v historii. Směřování této země ovlivňuje také shodná víra, v obou zemích dominuje katolická víra. Oproti tomu Srbsko a Černá Hora orientují svoji politiku na Rusko, což taktéž vyplývá z historické tradice a z příslušnosti k pravoslavné církvi. Po vstupu Rumunska a Bulharska do EU, ztratilo Rusko na tyto státy vliv a začalo se orientovat na zbylé balkánské státy, konkrétně na Černou Horu a Srbsko. Rusko má v těchto státech značné ekonomické podíly, v Černé Hoře koupilo asi 40 % pobřeží a také část průmyslu, Srbsko prodalo své čerpací stanice ruskému GASPROMU. Srbský prezident dokonce prohlásil, že jediná krajina, kterou milují více než Rusko je Srbsko,

¹⁵⁹ Tamtéž. s. 282.

¹⁶⁰ CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy: komparace politických systémů*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2008. s. 296.

¹⁶¹ CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy: komparace politických systémů*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2008. s. 302.

což svědčí o značné přízni Srbska k této velmoci. Na druhou stranu Srbsku stále více záleží na vstupu do EU, kde chce plnit funkci ruského koutku. Srbská politika tedy směřuje dvojitým směrem a otázkou je, která z nich převáží.

Většina nástupnických států je charakterizována jako parlamentní demokracie, čemuž také odpovídají politické instituce.

3.2 EKONOMIKA

Etnické konflikty zanechaly ve všech nástupnických státech po rozpadu Jugoslávie značné důsledky, které se projevily především v oblasti ekonomiky. Došlo ke zmrazení ekonomického růstu, prudce poklesla životní úroveň obyvatel a to především z důvodu zvyšující se míry nezaměstnanosti, inflačních trendů a celkového rozvratu národních ekonomik. Teprve po ukončení konfliktu v Kosovu v roce 1999 je možné zaznamenat první projevy ekonomického oživení.¹⁶²

Balkánské konflikty společně s mezinárodními sankcemi uvalenými na SRJ vytvořily v zemích bývalé Jugoslávie dobré podmínky pro rozvoj organizovaného zločinu, který se stal součástí všech úrovní státní správy. Ani konec těchto konfliktů nepřinesl v oblasti organizovaného zločinu zlepšení, jelikož prioritou mezinárodních jednotek nebylo zamezit aktivity organizovaného zločinu. Kromě ilegálního importu zboží denní potřeby obchodovaly státy s narkotiky, zbraněmi i lidmi.¹⁶³ Na organizovaný zločin v balkánském regionu se blíže zaměříme v následující kapitole. V jihovýchodní Evropě byla více než polovina pracujícího obyvatelstva zapojena do nelegálních obchodů. Podstatná část příjmu obyvatel pochází z šedé ekonomiky. Nelegální aktivity tvoří často vedlejší příjem obyvatel.¹⁶⁴

Do zemí západního Balkánu směřovala zahraniční finanční pomoc, jejímž cílem bylo nastartovat vývoj ekonomiky pozitivním směrem. Předpokladem ekonomického rozvoje a řešení zásadních ekonomických problémů bylo několik významných bodů, bylo nutné plnit požadavky asociačních a integračních procesů ve vztahu k EU, vytvořit a upevnit právní prostředí zemí, podporovat a chránit soukromé podnikání a investice, vytvořit perspektivy pro

¹⁶² ŠTOURAČOVÁ, Jitka. Vybrané problémy ekonomického vývoje zemí západního Balkánu. *Rmv.cz* [online]. 2005 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: <http://www.rmv.cz/cz/detail-clanku/vybrane-problemy-ekonomickeho-vyvoje-zemi-zapadniho-balkanu/#.UyCLEOmPKUk>

¹⁶³ STOJAROVÁ, Věra. Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 228.

¹⁶⁴ Tamtéž. s. 229

mladou generaci, aby nedocházelo k migraci do zahraničí a v neposlední řadě také efektivně bojovat s organizovaným zločinem, kriminalitou a korupcí.¹⁶⁵

Zejména v oblasti zahraničního obchodu se nepodařilo balkánskému regionu obnovit zahraničně obchodní vztahy z dob Jugoslávie. Tempo dovozu je rychlejší než tempo vývozu, jelikož většina zboží není schopna vyhovět kvalitativním požadavkům evropského trhu.

V rámci balkánského regionu se jeví jako velmi problematický proces privatizace velkých státních podniků. Privatizace často naráží na neprůhledné vlastnictví a neexistenci právních norem, jedná se o složitý a zdlouhavý proces, který je mnohdy negativně ovlivněn neochotou situaci urychlit.

Ze všech nástupnických států mělo právě Slovinsko nejlepší výchozí pozici ze všech zemí bývalé Jugoslávie, podíl Slovinska na celkovém hrubém domácím produktu (HDP) činil 16 %.¹⁶⁶ Z hlediska ekonomiky bylo Slovinsko velmi vyspělé, přesto se na počátku osamostatnění potýkalo se zhoršením makroekonomických ukazatelů. V roce 1991 bylo tempo růstu HDP -8,9 %, inflace pak dosahovala 117,7 %.¹⁶⁷ Důvodem zhoršení makroekonomických ukazatelů byla především ztráta velkého vnitřního trhu, pokles výroby, pokles poptávky na domácím trhu a přechod na tržní ekonomiku, byl zahájen proces privatizace a liberalizace cen. Slovinsko se se samostatností vypořádalo nejlépe, především díky etnické homogenitě a nezapojení se do válečných konfliktů. V letech 2009-2010 byla slovinská ekonomika výrazně zasažena globální hospodářskou krizí a došlo ke zpomalení ekonomiky. Evropská komise Slovinsku vytýká především neuspokojivou situaci v sektoru bankovníctví. Došlo také ke zpomalení tempa růstu vývozu, stejně jako v Chorvatsku nejsou slovinské výrobky schopné obstát na zahraničních trzích.¹⁶⁸

¹⁶⁵ ŠTOURAČOVÁ, Jitka. Vybrané problémy ekonomického vývoje zemí západního Balkánu. *Rmv.cz* [online]. 2005 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: <http://www.rmv.cz/cz/detail-clanku/vybrane-problemy-ekonomickeho-vyvoje-zemi-zapadniho-balkanu/#.UyCLEOmPKUk>

¹⁶⁶ Agenda 2000 – Commission Opinion on Slovenia's Application for Membership of the European Union, Brusel, 1997. s. 22.

¹⁶⁷ Agenda 2000 – Commission Opinion on Slovenia's Application for Membership of the European Union, Brusel, 1997. s. 122-123.

¹⁶⁸ Slovinsko: Ekonomická charakteristika země. *BusinessInfo.cz* [online]. 1997 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/slovinsko-ekonomicka-charakteristika-zeme-19171.html>

Druhou nejvyspělejší republikou po Slovinsku bylo Chorvatsko, které mělo potenciál stát se spolu se Slovinskem členem EU v roce 2004, nestalo se tak především z důvodu nespolupráce s Mezinárodním soudním tribunálem, kterému bude věnována pozornost později. Konflikt v Chorvatsku způsobil poškození infrastruktury a přerušil také cestovní ruch. Též v Chorvatsku došlo ke zhoršení makroekonomických ukazatelů, v roce 1993 dosahovalo tempo růstu HDP -8%¹⁶⁹, inflace 1516 %¹⁷⁰. Chorvatsko také ztratilo velký vnitřní trh, navíc se na zhoršení ekonomiky podepsaly také problémy politické. V posledních letech se Chorvatsko potýká s vysokou mírou nezaměstnanosti, nízkou konkurenceschopností a strukturálními problémy. Problémem je nedokončená privatizace státních podniků a turistického sektoru. Zdůraznili bychom především problém konkurenceschopnosti, Chorvatsko totiž postrádá výrobky, které by byly schopné obstát na náročných zahraničních trzích.¹⁷¹

Srbsko bylo centrem SFRJ, situace v Srbsku byla o poznání horší než ve výše zmíněných státech. Na Srbsko zapůsobil rozpad velkého trhu ještě markantněji, Srbsko mělo jen málo možností odbytu. Srbsko se také potýkalo s problémy, které byly důsledkem mezinárodní izolace a uvalených sankcí. Velkým problémem byla v Srbsku též nezaměstnanost. Základními makroekonomickými problémy je dále také poměrně vysoká roční míra inflace, trvající deficit obchodní bilance a nízké zahraniční investice. Velmi zdoluhavý je také proces privatizace, který mnohdy skončí neúspěchem. V roce 2012 se ekonomika v Srbsku vyvíjela spíše negativně, jedním z pozitiv byl však vývoj zahraničního obchodu.¹⁷²

Bosna a Hercegovina byla z hlediska národnostního, náboženského a politického státem velmi nejednotným. Skládala se ze dvou entit, Republiky srbské a Federace Bosny a Hercegoviny. Bosna a Hercegovina byla válkou poznamenána nejvíce, životní úroveň

¹⁶⁹ Economy Watch: Croatia GDP Growth (Constant Prices, National Currency) Statistics [online]. [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://www.economywatch.com/economic-statistics/Croatia/GDP_Growth_Constant_Prices_National_Currency/

¹⁷⁰ Economy Watch: Croatia Inflation (Average Consumer Price Change) Statistics [online]. [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://www.economywatch.com/economic-statistics/Croatia/Infation_Average_Consumer_Price_Change_Percentage/

¹⁷¹ Chorvatsko: Ekonomická charakteristika země. *BusinessInfo.cz* [online]. 1997 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/chorvatsko-ekonomicka-charakteristika-zeme-18861.html>

¹⁷² Srbsko: Ekonomická charakteristika země. *BusinessInfo.cz* [online]. 1997 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/srbsko-ekonomicka-charakteristika-zeme-18540.html>

obyvatel byla velmi nízká, země se také potýkala s velkou mírou nezaměstnanosti. V letech 2002-2004 byla inflace v Bosně a Hercegovině téměř nulová, v roce 2006 se vyšplhala na 6 %. Domácí poptávku v zemi, tedy i HDP oslabuje pokles domácí spotřeby, pokles tempa investic, díky čemuž v posledních letech velmi narůstá nezaměstnanost. Bosna a Hercegovina má relativně otevřenou ekonomiku, jejíž HDP do značné míry závisí na vývozu. Významnými obchodními partnery Bosny a Hercegoviny jsou Chorvatsko, Slovinsko, Itálie, Srbsko, Německo a Rakousko, u kterých se očekává oslabení negativních ekonomických trendů. Jejich vývoj tedy do značné míry ovlivní také vývoj ekonomiky v Bosně a Hercegovině. V roce 2014 se očekává růst HDP ve zmíněných zemích, pozitivní vývoj v místech odbytu je základním předpokladem pro hospodářskou prosperitu Bosny a Hercegoviny.¹⁷³

Makedonie se po osamostatnění potýkala s celou řadou ekonomických problémů. Hlavním odbytištěm Makedonie byl trh v bývalé Jugoslávii. V Chorvatsku a Bosně a Hercegovině právě probíhala válka a Makedonie měla zákaz dovážet do SRJ, jelikož byla členem OSN. Zákaz OSN však Makedonie neustále porušovala a firmy, které vyvážely do SRJ ekonomicky prosperovaly. Makedonskou ekonomiku negativně ovlivňuje nezaměstnanost a šedý trh. Negativní dopad na ekonomiku měl také řecko-makedonský spor a soužití Makedonců s Albánci v rámci jednoho státu. Dlouhodobá globální krize zpomalila v roce 2012 světovou ekonomiku, v Makedonii došlo ke zpoždění plateb, k čemuž se Makedonie veřejně přiznala, došlo však k poškození důvěryhodnosti, kterou si musí Makedonie postupně opět vybudovat. Makedonie je jednou z nejchudších zemí v Evropě.¹⁷⁴

V roce 1997 začala Černá Hora postupně budovat vlastní ekonomiku, doposud byla zcela závislá na srbském trhu. Došlo zde k vybudování celního a daňového systému a také k zavedení vlastní měny. V letech 2005-2008 byl průběrný růst HDP 6-10 %, v roce 2012 kleslo HDP o 0,5 %, v prvním čtvrtletí roku 2013 dosáhla Černá Hora reálného růstu HDP o 4,3 %. Klesá počet přímých zahraničních investic a je zde slabá aktivita bank. Vnitřní zadluženost brání rozvoji podnikání, z celkem 56 000 firem, je 15 000 z nich zablokováno.¹⁷⁵

Jednou z nejchudších zemí v Evropě je Kosovo, má největší míru nezaměstnanosti. Kosovo je závislé na zahraniční rozvojové pomoci, která je cca 7 % HDP. V roce 1999 byl

¹⁷³ Bosna a Hercegovina: Ekonomická charakteristika země. *BusinessInfo.cz* [online]. 1997 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/bosna-a-hercegovina-ekonomicka-charakteristika-19282.html>

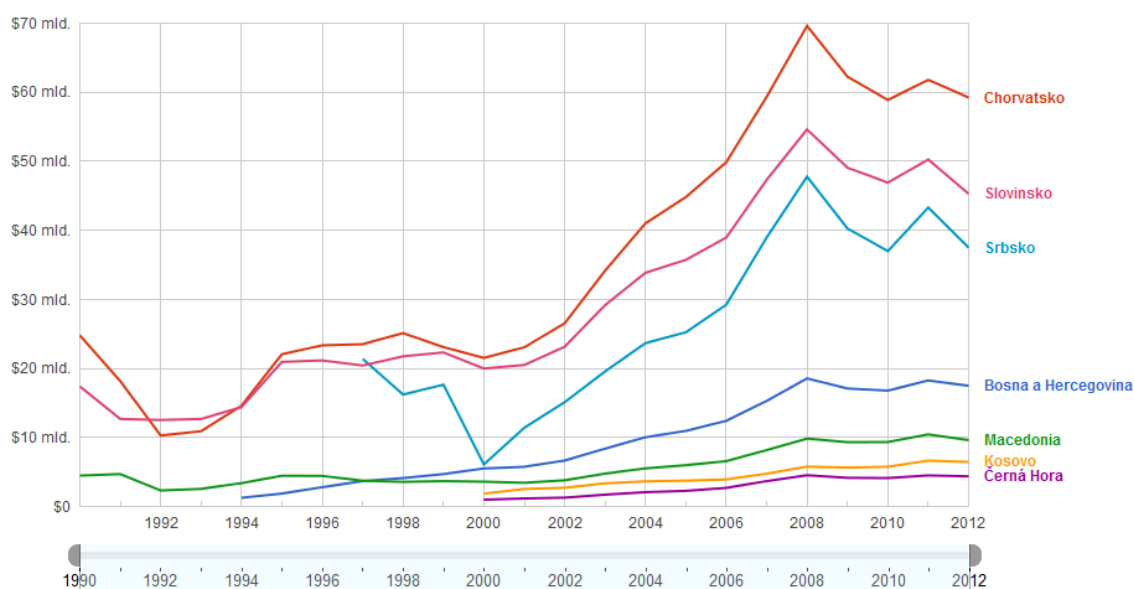
¹⁷⁴ Makedonie: Ekonomická charakteristika země. *BusinessInfo.cz* [online]. 1997 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/makedonie-fyrom-ekonomicka-charakteristika-zeme-17546.html>

¹⁷⁵ Černá Hora: Ekonomická charakteristika země. *BusinessInfo.cz* [online]. 1997 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/cerna-hora-ekonomicka-charakteristika-zeme-18795.html>

ekonomický růst relativně dobrý, vzhledem k investicím do poválečné obnovy země. Kosovo si jako jedna z mála zemí udržela pozitivní hodnoty v období globální krize a to především z toho důvodu, že kosovská ekonomika je jen málo provázaná se světovými trhy, vývoz se podílí na tvorbě HDP jen minimálně. Kromě roku 2009 však dynamicky roste objem zahraničního obchodu, kdy export činil v roce 2011 313,1 mil. EUR a import 2479,6 mil. EUR.¹⁷⁶

3.2.1 KOMPARACE NÁSTUPNICKÝCH ZEMÍ Z HLEDISKA HDP

V rámci srovnávání budeme vycházet z následujícího grafu, ve kterém je znázorněn vývoj hrubého domácího produktu (HDP v mld USD) v jednotlivých nástupnických státech bývalé Jugoslávie. Zdrojem údajů pro vytvoření grafu byla světová banka.

Obrázek 1¹⁷⁷

¹⁷⁶ Kosovo: Ekonomická charakteristika země. *BusinessInfo.cz* [online]. 1997 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/cerna-hora-ekonomicka-charakteristika-zeme-18795.html>

¹⁷⁷ Dostupný z: https://www.google.cz/publicdata/explore?ds=d5bncppjof8f9_&ctype=l&strail=false&bcs=d&nselm=h&met_y=unemployment&scale_y=lin&ind_y=false&rdim=country&idim=country:SVN:BIH:MNE:HRV:KSV:MKD:SRB&ifdim=country&tstart=637282800000&tend=1331593200000&hl=cs&dl=cs&ind=false&q=hdp+slovinsko#!&ctype=l&strail=false&bcs=d&nselm=h&met_y=ny_gdp_mktp_cd&scale_y=lin&ind_y=false&rdim=country&idim=country:SVN:BIH:MNE:HRV:KSV:MKD:SRB&ifdim=country&tstart=637282800000&tend=1331593200000&hl=cs&dl=cs&ind=false

HDP stanovuje výkonnost ekonomiky, je vyjádřen v peněžních jednotkách. Jedná se o sumu celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území. Je základním národohospodářským ukazatelem pro měření výkonnosti celé ekonomiky.

V rámci porovnání HDP je nejúspěšnějším státem Chorvatsko. Od roku 1990 HDP klesal, v roce 1992 měl však vzestupnou tendenci až do roku 2008. Od roku 2008-2010 došlo k prudkému poklesu, poté došlo k mírnému zlepšení a od roku 2011 HDP opět spíše klesá. Nejnižší hodnoty dosáhlo HDP v Chorvatsku v roce 2002 (10,2795 mld USD), nejvyšší pak v roce 2008 (69,5953 mld USD).

Jak vyplývá z grafu, na druhé místo bychom umístili Slovinsko, jehož HDP od roku 1990 klesal, v letech 1991-1994 bylo HDP ve Slovinsku v podstatě konstantní, ke zlepšení došlo právě v roce 1994. K většímu nárůstu HDP došlo v roce 2002. Stejně jako u Chorvatska, také Slovinsko dosáhlo v roce 2008 nejvyšší hodnoty HDP (54,606 mld USD), nejhůře na tom bylo Slovinsko v roce 1991 (12,6735 mld USD). Lze předpokládat, že pokles HDP byl způsoben osamostatněním Slovinska.

Třetí nejlepší výkon ekonomiky lze přisoudit Srbsku, údaje pro srovnání máme však až od roku 1997. Nejnižší hodnoty HDP dosáhlo Srbsko v roce 2000 (5,506 mld USD), nejvyšší stejně jako předchozí státy v roce 2008 (47,7606 mld USD). Od roku 2008 byla tendence růstu HDP spíše sestupná, k drobnému nárůstu došlo v letech 2010-2011, od té doby HDP klesá.

HDP v Bosně a Hercegovině má od roku 1994 vzestupný charakter. Nejvyšší hodnoty dosáhla Bosna a Hercegovina taktéž v roce 2008 (18,5433 mld USD), podobné hodnoty dosahoval HDP v roce 2011, od tohoto roku HDP opět mírně klesá.

K poklesu HDP v Makedonii docházelo od roku 1991, již v následujícím roce došlo k mírnému zlepšení, od té doby byla hodnota HDP bez větších změn. HDP začal vzrůstat v roce 2000, nejvyšší hodnoty dosáhl v roce 2011 (10,4391 mld USD), od tohoto roku je tendence spíše sestupná.

V rámci makroekonomického ukazatele HDP jsou na tom nejhůře ze všech nástupnických států Kosovo a Černá Hora. HDP v Kosovu od roku 2000 stále mírně stoupá. Nejvyšší hodnoty dosáhlo v roce 2011 (6,6367 mld USD).

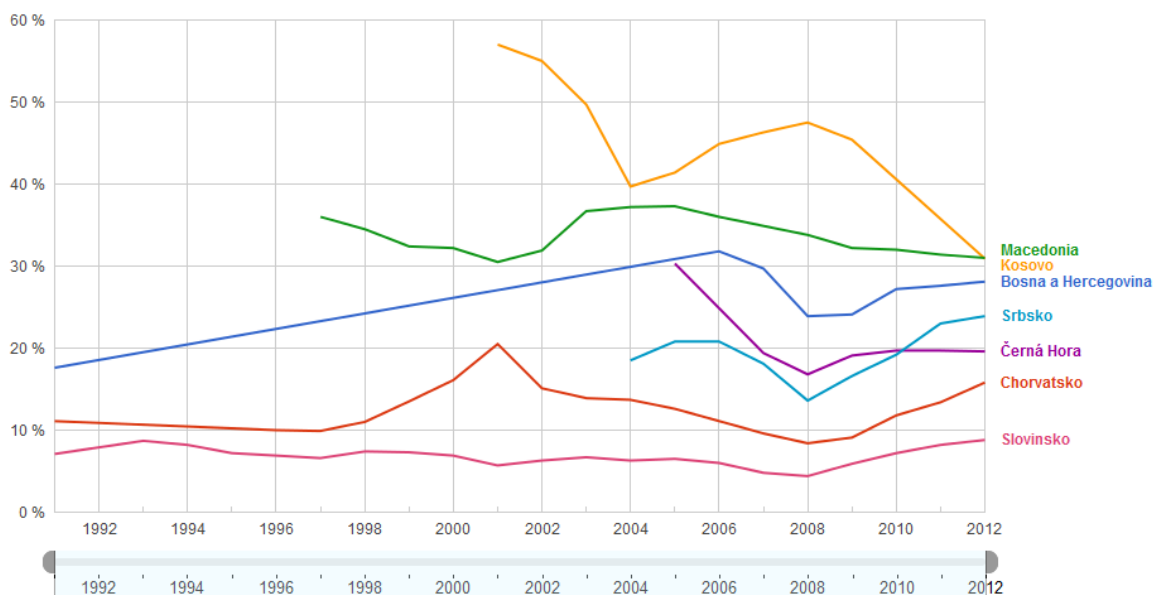
Situace v Černé Hoře je ještě horší než v Kosovu, přestože je tendence růstu HDP vzestupná, nejvyšší hodnoty dosáhl v roce 2008 (4,5197 mld USD), od té doby je téměř na stejné úrovni.

Na konci roku 1991 byl HDP ve Slovinsku vyšší než v Chorvatsku, Chorvatsko však opět Slovinsko překonalo v roce 1994. V letech 1990-1997 byla hodnota HDP vyšší

v Makedonii než v Bosně a Hercegovině. Jak tedy vyplývá z grafu, chorvatská ekonomika je ze všech nástupnických zemí nejvýkonnější, úspěch Chorvatska plyne především z cestovního ruchu. Nejhůře si v porovnání s ostatními zeměmi stojí Černá Hora.

3.2.2 KOMPARACE NÁSTUPNICKÝCH ZEMÍ Z HLEDISKA NEZAMĚSTNANOSTI

Dalším makroekonomickým ukazatelem, jehož prostřednictvím budou nástupnické země komparovány, je nezaměstnanost, jelikož je jedním z největších problémů balkánského regionu.

Obrázek 2¹⁷⁸

178

Dostupný

z:

https://www.google.cz/publicdata/explore?ds=d5bnppjof8f9_&ctype=l&strail=false&bcs=d&nslm=h&met_y=unemployment&scale_y=lin&ind_y=false&rdim=country&idim=country:SVN:BIH:MNE:HRV:KSV:MKD:SRB&ifdim=country&tstart=63728280000&tend=1331593200000&hl=cs&dl=cs&ind=false&q=hdp+slovinsko#!ctype=l&strail=false&bcs=d&nslm=h&met_y=unemployment&scale_y=lin&ind_y=false&rdim=country&idim=country:SVN:BIH:MNE:HRV:KSV:MKD:SRB&ifdim=country&tstart=63728280000&tend=1331593200000&hl=cs&dl=cs&ind=false

Z hlediska nezaměstnanosti je situace nejlepší ve Slovinsku. Jak vyplývá z grafu, hodnota nezaměstnanosti ve Slovinsku nepřesáhla 10 %. Největší nezaměstnanost postihla Slovinsko v roce 2012 (8,8 %), podobná situace byla také v roce 1993 (8,7 %). Nejlepší situace ve Slovinsku co do nezaměstnanosti byla v roce 2008 (4,4 %).

Na druhém místě je Chorvatsko, které se s největší nezaměstnaností potýkalo v roce 2001 (20,5 %), od tohoto roku nezaměstnanost klesala, od roku 2008 má vzestupnou tendenci. V roce 2012 činila nezaměstnanost 15,8 %.

V současnosti je na třetím místě Černá Hora, kde byla v roce 2012 nezaměstnanost 19,6 %, nejnižší hodnota nezaměstnanosti byla v roce 2008 (16,8 %). Ve stejném roce byla však ještě nižší hodnota nezaměstnanosti v Srbsku (13,6 %), v tomto roce bylo tedy Srbsko co do nezaměstnanosti v příznivější situaci než Černá Hora.

Od roku 1991 se v Bosně a Hercegovině nezaměstnanost zvyšovala, svého vrcholu dosáhla v roce 2006 (31,8%), od tohoto roku spíše klesala, v roce 2010 však opět nezaměstnanost v Bosně a Hercegovině vzrůstá. Nejnižší hodnoty dosáhla v roce 1991 (17,6 %). K roku 2012 byla nezaměstnanost v Bosně a Hercegovině 28,1 %.

Co do nezaměstnanosti je na tom Makedonie ze zemí západního Balkánu hned po Kosovu nejhůř. Nezaměstnanost v Makedonii k roku 2012 dosahuje 31 %. V nejhorší situaci se však Makedonie ocitla v roce 2005, kdy nezaměstnanost činila 37,3 %. Jak vyplývá z grafu, od roku 2005 se nezaměstnanost v zemi snižuje.

Jak již bylo zmíněno, v nejhorší situaci se nachází Kosovo. Nejvyšší nezaměstnanost byla v zemi v roce 2001 (57 %), v roce 2004 klesla nezaměstnanost na 39,7 %. V roce 2008 opět vystoupala na 47,5 %, od té doby nezaměstnanost klesá a v roce 2012 je nezaměstnanost v Kosovu srovnatelná se situací v Makedonii.

Nejvíce nezaměstnaných lidí v balkánském regionu se nachází v Makedonii a Kosovu. Nejlepší situace je v Chorvatsku, přesto je nezaměstnanost jedním z nejtěživějších problémů této oblasti.

3.3 ORGANIZOVANÝ ZLOČIN

3.3.1 ORGANIZOVANÝ ZLOČIN V CHORVATSKU

Chorvatsko nebylo zasaženo mezinárodními sankcemi jako ostatní nástupnické státy, kriminalita je zde tedy na nižší úrovni než v zemích, které se musely vyrovnat s uvalením

embarga. Organizovaný zločin zde nedosáhl takové úrovně jako v jiných zemích, kriminální skupiny však poválečné krize využívaly a celkový trend byl spíše vzestupného charakteru.¹⁷⁹

Předpokládá se, že na území Chorvatska působí méně než 10 skupin, které jsou zapojeny do mezinárodních kriminálních aktivit. Co se týče národnostního složení, jsou zde Chorvati, Albánci, Srbové, Bosňáci, Černohorci, ale také Italové.¹⁸⁰ Většina skupin je napojena na sítě ve střední Evropě a postsovětských státech. Skupiny organizovaného zločinu se zaměřují především na obchod s narkotiky, pocházejícími z Asie, není totiž známo, že by se na území Chorvatska vyskytovaly laboratoře na výrobu drog, ty dále putují do zemí západní Evropy.¹⁸¹

Vyskytuje se zde také obchod s ženami a dětmi, které jsou zneužívány k prostituci, původci jsou především lidé z bývalých sovětských a jugoslávských zemí, cílovou zemí je Itálie.¹⁸²

Zpráva OSN a OBSE hovoří o poklesu nelegální migrace v Chorvatsku, kdy došlo k přijetí migračních opatření chorvatskou vládou a zpřísnění migračních režimů v Bosně a Hercegovině a Srbsku.

V Chorvatsku je také rozšířený obchod se zbraněmi. Zatímco v obchodu se ženami je Chorvatsko pouze zemí tranzitní, co se týče obchodování se zbraněmi je zemí nejen tranzitu, ale také původu.

Velmi rozšířené jsou také kriminální skupiny obchodující s odcizenými automobily. Automobily se kradou v západní Evropě a rozprodávány jsou právě v Chorvatsku. Obchoduje se také s cigaretami chorvatského původu, které jsou dále distribuovány do zemí jihovýchodní Evropy a dalších zemí v EU. Pašovány jsou dále pohonné hmoty a v posledních letech se rozmáhají také internetové podvody.

¹⁷⁹ European Commission, External Relations Directorate General, Croatia: *Country Strategy Paper 2002 – 2006 for the CARDS Programme*. p. 27 [online]. 8. 4. 2004. [cit. 10. 3. 2014]. Dostupné z http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/croatia/csp/02_06.pdf

¹⁸⁰ SAVONA, Ernesto U., CURTOL, Federica. *The Contribution of Data Exchange Systems to the Fight against Organised Crime in the SEE Countries*. [online]. listopad, 2004 [cit. 10. 3. 2014]. s. 132. Dostupné z <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/untc/unpan019080.pdf>

¹⁸¹ STOJAROVÁ, Věra. *Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 214.

¹⁸² *Country Reports on Human Rights Practices*. state.gov. [online]. 25. 2. 2004, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2003/27831.htm>

Organizovaný zločin se také úzce dotýká záhřebské vlády. Nejznámějšími zločinci, kteří spolupracovali s vládou, byli M. Naletilič a V. Martinovič, kteří se starali o zapojení chorvatského ministerstva obrany do ilegálních obchodů se zbraněmi. Po smrti F. Tudjmana došlo také k výraznému zlepšení v oblasti korupce.¹⁸³ Dle výzkumu Transparency International stojí Chorvatsko ze zemí západního Balkánu na nejlepší pozici.¹⁸⁴

3.3.2 ORGANIZOVANÝ ZLOČIN V BOSNĚ A HERZEGOVINĚ

Bosna a Hercegovina se nejvíce potýká s problematikou korupce a právě organizovaným zločinem. Když srovnáme Bosnu a Hercegovinu s Chorvatskem, je zatížena touto problematikou mnohem výrazněji. Ze zemí západního Balkánu je na tom však hned po Chorvatsku nejlépe.¹⁸⁵ Korupce a kriminální aktivity jsou typické pro všechny vrstvy obyvatel a jejich původ můžeme nalézt především v době války, první náznaky bychom ovšem mohli zařadit již do předválečného období.

Během války byla utvořena organizovaná síť tvořena politiky, policisty, polovojenskými jednotkami a kriminálními skupinami.¹⁸⁶ Většina kriminálních skupin byla založena na etnickém principu a působila především v oblasti většinových obyvatel příslušného etnika. Přestože většina konfliktů na Balkáně byla etnického původu, v rámci organizovaného zločinu nečinila etnicita větší problémy. Příslušníci různých etnických skupin spolu spolupracovali bez ohledu na svůj původ.

Skončení války paradoxně vedlo k rozvoji činnosti organizovaných kriminálních skupin. Konec války usnadnil jejich aktivity, jelikož boj s organizovaným zločinem nepředstavoval hlavní zájem jednotek IFOR, ty se soustředily především na udržení klidu v rizikových oblastech a na dopadení válečných zločinců. Nezáměr mezinárodních jednotek vedl k ještě pevnějšímu ukotvení organizovaného zločinu, nejen na regionální úrovni. Po

¹⁸³ STOJAROVÁ, Věra. Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 214-215.

¹⁸⁴ *Corruption Perceptions index 2013*. transparency.org. [online]. 2013, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z <http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/>

¹⁸⁵ Srov. *Corruption Perceptions index 2013*. transparency.org. [online]. 2013, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z <http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/>

¹⁸⁶ *SDP: Novi dokaz o sprezi vrha SDA s kriminalnim grupama*. rtvbn.com. [online]. 2012-2014, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z <http://www.rtvbn.com/news/sdp-novi-dokaz-o-sprezi-vrha-sda-s-kriminalnim-grupama/>

skončení války došlo také ke snaze obnovit tzv. balkánskou trasu, po které před válkou směřovaly drogy do západní Evropy. V Bosně a Hercegovině působily skupiny chorvatské, srbské, kosovsko-albánské a také bosňácké ze Sandžaku. Centra těchto skupin byla směřována do velkých měst, organizovaný zločin byl tedy soustředěn do Sarajeva, Mostaru a podobně.¹⁸⁷

Samotní obyvatelé Bosny a Hercegoviny označili korupci za druhý nejzávažnější problém jejich země, kriminalitu zařadili do první pětice problematických témat, jak vyplývá z výzkumu Transparency International.¹⁸⁸

Boj s organizovaným zločinem je v Bosně a Hercegovině velice problematický a to především z důvodu absence ministerstva vnitra, kterému by podléhaly všechny etnické skupiny. Policejní systém působí také spíše lokálně a vzájemně v podstatě nespolupracuje. Část viny je připisována také působení místních soudů, žalobci mnohdy vznášejí obvinění bez doložitelných důkazů, soudy tedy končí spíše stažením obvinění, v lepším případě nízkým trestem. Část viny bychom mohli připisovat také mezinárodnímu společenství, které sice pomáhá místním orgánům při potírání organizovaného zločinu, aktivní boj proti výskytu kriminálních skupin však přenechalo místním orgánům.¹⁸⁹

3.3.3 ORGANIZOVANÝ ZLOČIN V SRBSKU A ČERNÉ HOŘE

V roce 1992 byly proti Jugoslávii uvaleny sankce za zapojení SRJ do bosenského konfliktu. Mezinárodní embargo vydané Radou bezpečnosti přispělo k vytvoření korupčního prostředí a také srbské mafie.¹⁹⁰ Stejně jako ve výše zmíněných zemích i v Srbsku spolupracoval státní aparát s mafiánskými spolky, navzájem ze svých činností profitovali a organizovaný zločin se stále rozvíjel.

¹⁸⁷ STOJAROVÁ, Věra. Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 216-217.

¹⁸⁸ *Corruption Perceptions index 2013*. transparency.org. [online]. 2013, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z <http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/>

¹⁸⁹ STOJAROVÁ, Věra. Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 218.

¹⁹⁰ *Presentation of Corruption Perception Index of Transparency International for 2012*. transparentnost.org.rs. [online]. 5. 12. 2012, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z http://www.transparentnost.org.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=255%3Akonferencija-za-tampu&catid=14%3Avesti&lang=en

Na území Srbska a Černé Hory působí kolem padesáti kriminálních skupin, toto číslo není však zcela přesné.¹⁹¹ V 80. letech 20. století bylo významným centrem kriminality okolí města Bujanovce a vesnic na pomezí Srbska a Kosova, jedná se o oblast osídlenou především albánskou komunitou. Zboží z těchto míst putovalo přes Kosovo a Makedonii dále na západ. Albánská mafie působila také v Kosovu, kde spravovala tzv. Balkánskou cestu, kudy byly pašovány cigarety, alkohol, postupem času nabyl na významu také obchod s drogami a lidmi.¹⁹² Po vypuknutí války v Chorvatsku a Bosně a Hercegovině byla Balkánská cesta přerušena, zboží bylo tedy pašováno přes Makedonii, do albánského přístavního města Drač a odtud pak dále putovalo do Itálie.

K vysoké kriminalitě přispívají především veteráni z války v Chorvatsku a Bosně a Hercegovině, kteří se věnují nájemným vraždám, únosům, pašování.¹⁹³ Na území Srbska dochází také k praní špinavých peněz a výrobě nelegálních softwarů. Právě možnost praní špinavých peněz a vysoké zisky z kriminálních aktivit zvyšují obavy mezinárodního společenství, že zisk z nelegálních činností bude vložen do teroristických aktivit.¹⁹⁴

3.3.4 ORGANIZOVANÝ ZLOČIN V MAKEDONII

Na území Makedonie působí méně než deset zločineckých skupin, obchodují na transnacionální úrovni s mnoha evropskými státy (např. Albánie, Bulharsko, Chorvatsko, Srbsko, Slovensko apod.). Nejčastěji makedonské skupiny obchodují se Srbskem a Albánií, jedná se především o obchod s drogami. Makedonští Albánci jsou výhradními dovozci drog do Švýcarska, distribuují však drogy také do Rakouska, Německa a také do České republiky.

¹⁹¹ Srov. BLIC. *U Srbiji ima 60 kriminalnih grupa*. b92.net. [online]. 19. 7. 2011, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2011&mm=07&dd=19&nav_id=526418; NIKOLIĆ, BILJANA. *Od Bara do Pljevalja: U Crnoj Gori aktivno 28 kriminalnih klanova*. vijestli.me. [online]. 1. 4. 2013, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z <http://www.vijesti.me/vijesti/od-bara-pljevalja-u-crnoj-gori-aktivno-28-kriminalnih-klanova-clanak-121009>

¹⁹² STOJKOVIĆ, J., RISTOVIĆ, M. *Veliki Trnovac: Carstvo heroína u "zabranjenom selu"*. naslovi.net. [online]. 25. 10. 2013, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z <http://www.naslovi.net/2013-10-25/vecernje-novosti/veliki-trnovac-carstvo-heroína-u-zabranjenom-selu/7542789>

¹⁹³ ČOLOVIĆ, Ivan. *Kriminalci kao ratni junaci*. pescanik.net. [online]. 17. 1. 2000, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z <http://pescanik.net/2000/01/kriminalci-kao-ratni-junaci/>

¹⁹⁴ STOJAROVÁ, Věra. *Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 219-221)

Do Makedonie jsou dováženy drogy z jihovýchodní Asie, dále pak z jižní Ameriky, dovážený heroin a kokain jsou určeny pro západní trh.

Závažným problémem, se kterým je Makedonie nucena se potýkat, je obchod s lidmi. Kromě místních prostitutek je zde nabízeno 1500-2500 žen ze zahraničí. Na vině může být mezinárodní společenství v tom smyslu, že jsou zde umístěny mise světových organizací, se kterými souvisí zvýšená poptávka movitých klientů po prostituci. Zneužívané ženy putují z Albánie na evropský trh se sexuálním průmyslem.¹⁹⁵

Stejně jako ve všech nástupnických státech, pašují se také v Albánii odcizená vozidla, cigarety, tabák. I zde jsou do černého obchodu zapojeny státní složky. Co do korupce je Makedonie před Albánií, Srbskem, Bosnou a Hercegovinou a Kosovem, jak vyplývá ze zprávy Transparency International.¹⁹⁶

3.3.5 ORGANIZOVANÝ ZLOČIN V KOSOVU

Kosovo je mnohdy označováno novináři za zemi, kde se v podstatě nikdo nemusí obávat nějakého trestu za ilegální činnost. Existenci organizovaných kriminálních skupin usnadňuje fakt, že kosovský právní systém není zcela rozvinutý. Jak již bylo zmíněno, albánská mafie ovládala Balkánskou cestu již od 80. let 20. století, docházelo ke značnému transferu peněz, které byly určeny na podporu kosovského státu.

Kosovská osvobozenecká armáda byla přeměněna na politické, policejní a vojenské kosovské složky, ty však nemohly pojmout všechny její bývalé příslušníky. Většina z nich, vzhledem k dlouhodobému konfliktu, vyhledala skupiny organizovaného zločinu, přispěla k tomu také vysoká nezaměstnanost a také nepropracovanost právního řádu. Zločinecké skupiny zde vážně narušují snahy o budování multikulturalismu a stability, jsou propojovány kriminální a teroristické aktivity.¹⁹⁷

Do 90. let 20. století působili kosovští Albánci jako poslové, kteří převáželi zboží turecké mafie přes Balkán. Albánci si však postupně vybudovali vlastní síť organizovaného

¹⁹⁵ Tamtéž. s. 221-223.

¹⁹⁶ *Transparency International: Macedonia has reduced corruption.* kurir.mk. [online]. 2014, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z <http://kurir.mk/en/2013/12/03/transparency-international-macedonia-has-reduced-corruption/>

¹⁹⁷ STOJAROVÁ, Věra. *Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 220-221.

zločinu, emigrovali totiž do zemí západní Evropy a vybudovali tak dokonalou strukturu, že kontrolu nad Balkánskou cestou převzali od Turků.¹⁹⁸

3.3.6 KOMPARACE

Balkánský organizovaný zločin představuje v současnosti jednu z největších hrozeb pro celou západní Evropu. Organizovaný zločin zapustil v tomto regionu hluboké kořeny, jelikož válečné prostředí vytvořilo ideální příležitost pro včlenění zločineckých skupin do státního aparátu a vznik jejich vzájemné symbiózy. Embargo, které bylo uvaleno na Svazovou republiku Jugoslávii (SRJ), stejně jako řecká blokáda Republiky Makedonie přispěly k rozvoji organizovaného zločinu v balkánském regionu. Evropská unie požaduje, aby nástupnické země zahájily boj proti organizovanému zločinu, protože právě ten je jednou z největších překážek vstupu zemí západního Balkánu do EU.

Během války v Chorvatsku a Bosně a Hercegovině byla zničena velká část průmyslu, nástupnické státy bývalé Jugoslávie byly ekonomicky a hospodářsky vyčerpané, právě díky válce a mezinárodní izolaci byly odkázány na alternativní zdroje příjmu. Mezinárodní sankce byly uvaleny především na Srbsko a Černou Horu, Chorvatsko bylo spolupráci otevřené a hledalo ztracené domácí a zahraniční trhy.

V zemích bývalé Jugoslávie se organizovaný zločin zaměřoval především na obchod s lukrativním a žádaným zbožím, cigaretami, které vzhledem k počtu konzumentů znamenaly jisté příjmy, dále se pašovaly pohonné hmoty, zbraně a od 2. poloviny 90. let 20. století se rozmáhal také obchod s drogami, které většinou do balkánského regionu přicházely z Asie a jižní Ameriky.¹⁹⁹

Některé země sloužily pouze jako země tranzitní, později se však staly zeměmi původními. Každý z nástupnických států se potýká s četnou korupcí, která je součástí státního aparátu. Dle analýzy Transparency International je korupcí nejméně zatíženo Slovinsko, které v rámci celosvětového výzkumu na 43. pozici, Chorvatsko je na 57. místě, Makedonie se dělí s Černou Horou o 67. místo. Srbsko a Bosna a Hercegovina je na stejné úrovni, na 72. pozici.

¹⁹⁸ *Context of '1996-1999: Albanian Mafia and KLA Take Control of Balkan Heroin Trafficking Route'*. historycommons.org. [online]. 2002, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z http://www.historycommons.org/context.jsp?item=western_support_for_islamic_militancy_2115

¹⁹⁹ MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 30.

Nejhůře se v rámci zkoumání korupce umístilo Kosovo (111) a Albánie (116).²⁰⁰ Problematické je napojení kriminálních skupin na skupiny politické, které jsou součástí sítě organizovaného zločinu.

V podstatě až do roku 2001 neexistovala policejní spolupráce mezi nástupnickými státy bývalé Jugoslávie, oproti tomu spolupráce organizovaných zločineckých skupin fungovala dokonale, bez ohledu na hranice států a etnických rozdílů. V tomto ohledu nebyly tedy zásadní rozdíly mezi Srby, Chorvaty či Bosňáky, do organizovaného zločinu byly zapojeny všechny vrstvy společnosti, rekrutovaly se ze všech složek obyvatelstva, a byly napojovány na mezinárodní sítě zločinu. Například Balkánská drogová cesta nebyla konfliktem nijak omezena, mnohdy její provozovatelé dokonce propojili či rozšířili oblasti svého ilegálního podnikání.²⁰¹

Teprve v roce 2008 byla zahájena intenzivní spolupráce policie a justice, hlavními iniciátory bylo Srbsko a Chorvatsko. Formálně spolupracuje také Černá Hora, v praxi se však téměř nezapojuje. V Bosně a Hercegovině chybí k boji s organizovaným zločinem především politická vůle, patrný vliv lze připisovat také komplikovanému vnitřnímu uspořádání země. Kosovská policie se do spolupráce s ostatními státy nezapojuje vůbec. V oblasti válečných zločinů spolupracuje Srbsko s misí EU EULEX, která má v Kosovu dbát na rozvoj demokracie, udržení stability země a v neposlední řadě také bojovat s organizovaným zločinem. Mezi Srbskem a Chorvatskem dochází k neustálé výměně informací tajných služeb a policie, týkajících se organizovaných kriminálních skupin.²⁰²

3.4 ENVIRONMENTÁLNÍ BEZPEČNOST

3.4.1 ENVIRONMENTÁLNÍ HROZBY V CHORVATSKU

Chorvatská ústava, přijatá v prosinci 1990 zahrnovala závazek ochrany životního prostředí, zaručuje také právo občanů na zdravé životní prostředí. V roce 1994 byl přijat zákon o ochraně životního prostředí, současně se však jedná o nedostatku donucovacích

²⁰⁰ Srov. *Corruption Perceptions index 2013*. transparency.org. [online]. 2013, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z <http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/>

²⁰¹ *Mezinárodní politika*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1995, XIX, č. 10. ISSN 05437962. s.3.

²⁰² MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 33.

prostředků k dodržování tohoto zákona a potřebě vypracování nových dodatků k tomuto zákonu.²⁰³

Chorvatsko spolupracuje s Evropskou environmentální agenturou, podílí se na aktivitách OSN v tomto regionu. V rámci regionu je nejdůležitější potvrzení dohod, které se týkají hraničních přírodních zdrojů, znečištění vody, vzduchu a půdy.²⁰⁴

Stejně jako u ostatních oblastí, které srovnáváme, také environmentální hrozby vznikly vlivem války, ta se odrazila především na kvalitě ovzduší. Ovzduší bylo poškozeno především zničením továrenských komplexů s chemickou výrobou, díky čemuž se dostaly toxické látky do ovzduší. Během války byla také používána vojenská vozidla ve špatném technickém stavu, došlo k rozsáhlému vypalování lesních porostů, nedostatečně byly zabezpečeny také sklady s municí, její následná likvidace byla dalším z negativních vlivů na životní prostředí Chorvatska.

Destrukce průmyslových provozů neměla negativní vliv pouze na ovzduší, došlo také ke kontaminaci půdy. V oblasti měst, poškozených válkou, je půda znečištěna těžkými kovy, toxickými látkami, pesticidy a také chemických odpadem. Válečný konflikt se podepsal také na kvalitě vody, došlo také k poškození flory a fauny v přírodních rezervacích.

Na zničení průmyslových komplexů bychom mohli najít také jisté pozitivum. Továrenské systémy byly budovány na základě zastaralých systémů, které svým odpadem znečišťovaly vodní toky. V současném budování nových továren je více dbáno na ochranu životního prostředí, továrny se více zabývají následnou úpravou vody.²⁰⁵

Odhaduje se také, že bylo během války zaminováno území o rozloze 4500 km². Od roku 1991 bylo následkem vybuchlé miny zraněno či usmrceno na 1000 lidí. V současnosti je zaminováno asi 613,6 km², celkový počet min na území Chorvatska je odhadován na 70 000.²⁰⁶

²⁰³ STOJAROVÁ, Věra. Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 232.

²⁰⁴ *Environment in South East Europe*. europa.eu. [online]. 1. 5. 2009, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z <http://ec.europa.eu/enlargement/archives/seerecon/infrastructure/sectors/environment/ri/mep.htm>

²⁰⁵ STOJAROVÁ, Věra. Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 234.

²⁰⁶ *Minska situacija*. hcr.hr [online]. 23. 8. 2013, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z <http://www.hcr.hr/hr/minSituac.asp>

Od roku 1990 kleslo znečištění ovzduší v Chorvatsku vlivem ekonomických reforem. Hlavním těžištěm znečištění vzduchu je spalování tuhých paliv a také vytíženost dopravního sektoru. Průmyslová centra jsou umístěna do okolí Záhřebu, Rijeky a Splitu. Chorvatsko identifikovalo 24 zdrojů, které produkují emise, jedná se především o elektrárny, rafinerie, cementárny, petrochemické závody, plynárny a v neposlední řadě také chemický a metalurgický průmysl.²⁰⁷

3.4.2 ENVIRONMENTÁLNÍ HROZBY V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ

Jak bylo již zmíněno, fungování právního systému v Bosně a Hercegovině se potýká s četnými problémy. V ústavě přijaté v roce 1995 se nevyskytuje žádné ustanovení, které by zajišťovalo ochranu životního prostředí. Otázka ochrany životního prostředí tedy spadá do kompetencí jednotlivých etnik. Ústava Federace Bosny a Hercegoviny uvádí to, že federace a územní jednotky jsou za životní prostředí zodpovědné, oproti tomu Ústava republiky srbské uvádí, že má každá právo na zdravé životní prostředí. Všechny snahy o zlepšování životního prostředí byly velmi neefektivní, a proto byla v roce 2002 zřízena Národní koordinační komise pro životní prostředí a trvale udržitelný rozvoj, pod záštitou OSN. Na státní úrovni neexistují úřady, které by kontrolovaly zásady ochrany životního prostředí, v rámci entit je kontrolou pověřen vždy jeden pracovník ministerstva zemědělství.²⁰⁸

Válka, která zde proběhla, dala vzniknout významným škodám a četným narušením z hlediska ekologických systémů. Lidé mnohdy ve snaze přežít ničili místní floru a faunu v oblastech, které byly zasaženy válkou nejvíce. Během humanitární pomoci, byly navezeny na území Bosny a Hercegoviny tuny léků, které po skončení války zapříčinily problémy s odpadem. Skládky odpadu se většinou nacházely v blízkosti obcí a vodních zdrojů, které byly znečištěny a vážně tak ohrozily zdraví místních obyvatel.²⁰⁹

²⁰⁷ MOMČILOVIĆ, Đ. *Akcijski plan za smanjivanje razina koncentracija lebdećih čestica pm na području frada siska*. [online]. prosinac, 2013 [cit. 10. 3. 2014] Dostupný z http://www.sisak.hr/uploads/documents/2013/Akcijski_plan.pdf

²⁰⁸ STOJAROVÁ, Věra. *Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 235.

²⁰⁹ Tamtéž. s. 237.

Závažným problémem životního prostředí v Bosně a Hercegovině jsou též následky použití munice s ochuzeným uranem. Kontaminovány byly tři lokality, dvě se nachází v oblasti Hadziči a jedna v Han Pijesaku.²¹⁰ Byl zde identifikován první případ kontaminace podzemních vod ochuzeným uranem, jak dokazuje zpráva United Nations Environment Programme. Zpráva také uvádí, že ochuzený uran nepředstavuje pro člověka velké riziko, jestliže nedojde k přímému kontaktu s touto látkou.²¹¹

Stejně jako v Chorvatsku, i v Bosně a Hercegovině je jedním z nejzávažnějších problémů existence minových polí. Minová pole se nachází v oblasti někdejších frontových linií. Bosna a Hercegovina je zemí, kde je rozmístěn největší počet min v celé Evropě. V průběhu let 1996-2004 bylo následkem exploze zraněno na 1500 osob, usmrceno bylo 4868 osob. Oblasti s výskytem min nemohou být zemědělsky obdělávány, brání tedy obnově zemědělské produkce a také rozvoji turistiky.²¹²

Nedostatečná kontrola ochrany životního prostředí ohrožuje zdravotní stav obyvatel Bosny a Hercegoviny. V roce 1998 byl zaznamenán výskyt 28 epidemií, většina z nich byla přenesena vodou a prostřednictvím potravin. Na celkovém zdravotním stavu se podepsala také válka, která způsobila obyvatelům nejen fyzická zranění, ale též psychické ujmy ve formě posttraumatických stavů. Těmito poruchami trpí především děti, které zažily válku.²¹³

3.4.3 ENVIRONMENTÁLNÍ HROZBY V SRBSKU A ČERNÉ HOŘE

Základní zákon o základních principech ochrany životního prostředí, byl přijat v roce 1998. V roce 2000 přistoupilo Srbsko a Černá Hora k Paktu stability a zapojily se tak do Regionálního environmentálního programu obnovy. Na území Srbska a Černé Hory působí na 200-250 ekologických organizací. Životní prostředí v Srbsku a Černé Hoře utrpělo především

²¹⁰ *Depleted Uranium Contaminates Bosnia-Herzegovina*. ens-newswire.com. [online]. 25. 3. 2003, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z <http://www.ens-newswire.com/ens/mar2003/2003-03-25-04.html>

²¹¹ STOJAROVÁ, Věra. *Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 237.

²¹² KAMBER, Ajdin. *Bosnian Countryside Scarred with Landmines*. iwpr.net. [online]. 28. 10. 2013, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z <http://iwpr.net/report-news/bosnian-countryside-scarred-landmines>

²¹³ STOJAROVÁ, Věra. *Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 238.

zapojením Srbska do válečných konfliktů na Balkáně, leteckým bombardováním v kosovské otázce a také mezinárodními sankcemi, které byly na Srbsko uvaleny.²¹⁴

Regionální bezpečnostní hrozby pro lidské zdraví představují především průmyslové komplexy, které znečišťují okolní půdu a vodu. Z hygienických výzkumů vyplývá, že voda je ze 43,9 % mikrobiologicky kontaminovaná.²¹⁵ Ochrana životního prostředí nepatří v Srbsku k hlavním prioritám, mnoho firem se zaměřuje spíše na zisk než na otázku ochrany životního prostředí.

Hrozbou pro životní prostředí je zde také radioaktivní odpad, který pochází z výzkumných laboratoří. Nebezpečný odpad je zde skladován společně s městským a nemocničním odpadem, hrozí zde také nebezpečí šíření infekcí a epidemií. K navýšení odpadu přispělo také bombardování v roce 1999, které zničilo mosty a budovy, cílem bombardování se staly především chemické továrny a rafinérie, jejichž zničení představovalo pro životní prostředí velké riziko.

Stejně jako v Bosně a Hercegovině, také v Srbsku proběhl výzkum kontaminace půdy ochuzeným uranem, který se do půdy dostal při bombardování NATO.²¹⁶ Výzkum prokázal, že půda je kontaminovaná pouze v okruhu dvou metrů kolem místa zásahu střelami, které obsahovaly ochuzený uran. Velké riziko představovala manipulace místních obyvatel se střelami, určitým rizikem byla také koroze těchto střel, která by vedla ke zvýšení radioaktivity v povrchové půdě.²¹⁷

3.4.4 ENVIRONMENTÁLNÍ HROZBY V MAKEDONII

V rámci makedonské ústavy z roku 1991 je zakotven článek, který stanovuje, že má každý nárok na zdravé životní prostředí, stejně jako je každý povinen ho chránit. V roce 1996 přijala Makedonie Národní environmentální akční plán, v roce 1999 byl přijat Národní akční

²¹⁴ Tamtéž. s. 238-239.

²¹⁵ VAGNER, Frider. *Smrtonosna prašina - zabranjeni film o osiromašenom uranijumu*. bastabalkana.com. [online]. 2012, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z <http://www.bastabalkana.com/2012/03/radioaktivna-prasina-i-kontaminacija-u-srbiji-film-o-osiromasenom-uranijumu-smrtonosna-prasina/>

²¹⁶ *Current Issues - Depleted Uranium Weapons in teh Balkans*. wise-uranium.org. [online]. 15. 8. 2011, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z <http://www.wise-uranium.org/dissbk.html>

²¹⁷ STOJAROVÁ, Věra. *Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 240-242.

plán pro zdraví a životní prostředí. V roce 2001 Makedonie podepsala Stabilizační a asociační dohodu, která musí být harmonizována s legislativou EU. Na webových stránkách ministerstva zahraničí jsou také pravidelně zveřejňovány zprávy o stavu životního prostředí.²¹⁸

Nejvýznamněji ovlivňují životní prostředí průmyslové komplexy, jedná se především o hutní provoz v Radovisu, metalurgický závod v Kičevu, továrna na zpracování železa v Jegunovce, chemický komplex ve Skopji, hutě ve Velesu, tepelná elektrárna v Bitole apod. Odpad z těchto průmyslových provozů je skladován na skládkách, které jsou odděleny od městského odpadu. Na městských skládkách je skladován též odpad nemocniční, který je infekční a tudíž pro zdraví obyvatel závadný.²¹⁹ Pouze nemocnice v hlavním městě Skopji má vlastní malou spalovnu, která likviduje toxický odpad.²²⁰

Stejně jako v ostatních nástupnických státech zatížily životní prostředí konflikty v Kosovu a Preševském údolí. Eskalace násilí v roce 2001 měla za následek poškození zdravotnických zařízení, přerušení přívodu vody a elektřiny, byl omezen také pohyb zdravotnických pracovníků, což se negativně odrazilo na zdravotním stavu místních občanů. Snížila se také dostupnost léků.²²¹

Vzhledem k poloze Makedonie a jejímu klimatu je oblast Makedonie ohrožena záplavami.²²² Přehled strategie obrany Republiky Makedonie uvádí, že v současnosti existuje nízké riziko přírodních a jiných katastrof, průmyslových havárií a epidemií. Ničení životního prostředí je ohodnoceno středním rizikem bezpečnostní intenzity.²²³

²¹⁸ Tamtéž. s. 242-243.

²¹⁹ STOJAROVÁ, Věra. Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 245.

²²⁰ FILJANSKI, P. et al. ToxicWaste Status in the Health Institutions in Skopje. In: *International symposium and exhibition on environmental contamination in central and eastern Europe*. Environmentalcontamination in Central and EasternEurope International symposium; 3rd, Environmentalcontamination in Central and EasternEurope, s. 665-666.

²²¹ STOJAROVÁ, Věra. Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 245.

²²² *Macedonia*. drace-project.org. [online].[cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z <http://drace-project.org/index.php/map/macedonia>

²²³ Tamtéž. s. 245.

3.4.5 ENVIRONMENTÁLNÍ HROZBY V KOSOVU

Problémy týkající se životního prostředí v oblasti Kosova byly v průběhu celých 90. let 20. století ignorovány místními autoritami i mezinárodním společenstvím. Pozornost byla zaměřena spíše na ochranu před dalším násilím, vytvoření multikulturní společnosti a celkové uklidnění situace.

Stejně jako ve výše zmíněných zemích, také v Kosovu představuje nakládání s odpadem jeden z největších ekologických problémů. Situace životního prostředí spojená s průmyslovou výrobou se v posledních letech spíše zlepšila. Většina podniků a závodů ukončila či omezila svůj provoz.²²⁴ Před rokem 1989 byl vyprodukován odpad z těžebního a metalurgického komplexu Trepča, který představoval velký ekologický problém z hlediska průmyslové výroby.²²⁵ V současné době je životní prostředí nejvíce znečišťováno tepelnými elektrárnami Kosova A a Kosovo B, nacházející se v Bihači. V Kosovské legislativě prozatím chybí zavedení ekologických principů v průmyslové výrobě.²²⁶

3.4.6 KOMPARACE

Environmentální bezpečnost byla zahrnuta do komparace jednotlivých nástupnických států především proto, že nedostatečná kontrola potravin a pitné vody na Balkáně může mít jistý dopad na zdravotní stav obyvatel, následně by došlo k propuknutí infekcí a epidemií, které by mohly vážným způsobem ovlivnit hospodářskou situaci těchto států. V oblasti západního Balkánu je nedostatečná kontrola potravin a pitné vody zcela běžná.

V tomto regionu se vyskytuje pouze jediná jaderná elektrárna Krško ve Slovinsku, která však nepředstavuje bezpečnostní hrozbu. Environmentální bezpečnost se zaměřuje především na kvalitu životního prostředí a zdraví obyvatel, menší význam má pak pro stát, nelze ji však opomíjet a to především proto, že válečné konflikty měly velký podíl na

²²⁴ STOJAROVÁ, Věra. Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 241.

²²⁵ RANK, J., KLEMMENSEN, B. *Environmental Management in Kosovo*. [online]. 2003/2004, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z

http://www.rucsdigitaleprojektbibliotek.dk/bitstream/1800/210/1/Environmental_management_in.pdf

²²⁶ STOJAROVÁ, Věra. Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 241.

poničení životního prostředí na západním Balkánu. Konflikty byly především příčinou znečištění vzduchu, vody a půdy toxickými látkami, pesticidy a především chemickým a farmaceutickým odpadem.²²⁷

Na území Srbska a Bosny a Hercegoviny byla potvrzena kontaminace půdy ochuzeným uranem.²²⁸ Humanitární pomoc také v místech válečných konfliktů zanechala velké množství léků, jejichž likvidace představuje složitý problém.²²⁹

Během konfliktu bylo zničeno mnoho průmyslových komplexů, jejichž likvidace prohloubila problematiku skladování odpadu. Na druhou stranu ovlivnila pozitivním způsobem životní prostředí v tom smyslu, že dříve nebyly továrny budovány s ohledem na životní prostředí a znečišťovaly okolní toky řek a kontaminovaly půdu. Zničení starých objektů a následné vybudování objektů nových přispělo k tomu, že v nových továrnách bylo dbáno na ekologické zacházení s odpady a nedochází již tedy k poškozování životního prostředí v takové míře, jako tomu bylo dříve.

Nebezpečným problémem pro obyvatelstvo je výskyt min především na území Bosny a Hercegoviny a v oblasti Kosova. Kosovo se s otázkou ochrany životního prostředí vyrovnává nejobtížněji, jelikož nemá ekologické principy jasně ukotveny v legislativě.²³⁰

²²⁷ Tamtéž. s. 251.

²²⁸ Srov. *Depleted uranium 'threatens Balkan cancer epidemic'*. [bbc.co.uk](http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/408122.stm). [online]. 30. 7. 1999, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupné z <http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/408122.stm>; *Current Issues - Depleted Uranium Weapons in teh Balkans*. [wise-uranium.org](http://www.wise-uranium.org). [online]. 15. 8. 2011, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z <http://www.wise-uranium.org/dissbk.html>

²²⁹ *Bosnia a Herzegovina:Country profile*. [europa.eu](http://www.eea.europa.eu/soer/countries/ba/soertopic_view?topic=country%20introduction). [online]. 8. 8. 2011, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z http://www.eea.europa.eu/soer/countries/ba/soertopic_view?topic=country%20introduction

²³⁰ STOJAROVÁ, Věra. *Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti* Kodaňské školy. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 252.

4 PROBLÉMY V POSTKONFLIKTNÍ REKONSTRUKCI

V této kapitole jsou popsány stále aktuální bezpečnostní hrozby v balkánském prostoru. Pozornost je také zaměřena na extremismus v zemích západního Balkánu, konkrétně je zmíněn etnicko-regionální extremismus, pravicový extremismus, islamismus a levicový extremismus, který však nepředstavuje větší hrozbu. Je zde také popsán vznik a funkce Mezinárodního soudního tribunálu, včetně nastínění jeho úspěšnosti. Jistý problém v postkonfliktní rekonstrukci představovala také integrace nástupnických států do mezinárodních organizací, vstup do EU a NATO představoval po rozpadu Jugoslávie prioritu v zahraniční politice většiny z nich.

4.1 BEZPEČNOSTNÍ SITUACE

Region západního Balkánu byl již dějištěm celé řady konfliktů, které se těšily mediálnímu a politickému zájmu. Mohli bychom říci, že potenciál některých místních konfliktů je na delší čas vyčerpán, přesto je západní Balkán nadále regionem, kterému je a bude věnována pozornost ze strany EU, která je garantem stability v této oblasti. Z historického hlediska je možné oblast Balkánu zhodnotit jako nestabilní, právě vzhledem k množství konfliktů v latentní fázi a také z hlediska ohnisek napětí, které zde stále existují.²³¹ W. Churchill o Balkánu řekl, že produkuje více historie, než je schopen strávit, což je stále platné a s největší pravděpodobností to tak zůstane.²³²

Potenciálně největšími hrozbami pro stabilitu tohoto regionu jsou tři problémy, které jsou následkem složité politické a demografické situace a nebylo možné je doposud trvale vyřešit. Mezi problematická témata patří složitá otázka Bosny a Hercegoviny, albánská otázka, s ní částečně související makedonská otázka a perspektiva dalšího vývoje.²³³

²³¹ MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 15.

²³² *Open Democracy* [online]. UK, 2013 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/lily-lynch/how-to-write-about-balkans>

²³³ MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 16.

4.1.1 BOSENSKÁ OTÁZKA

V Bosně a Hercegovině je situace velice složitá, jelikož snaha o udržení stability leží v rukou tří různých etnik, přičemž Srbové a Chorvati vzhlíží ke dvěma sousedním státům jako k zemím svého původu.

V rámci Rakouska-Uherska a poté SFRJ se dařilo udržet klid od multietnických konfliktů. Mohli bychom si však položit otázku, je-li možné udržet stabilitu a mír při naplňování demokratických principů. Bosnu a Hercegovinu není v současné době možné pokládat za suverénní stát, tato země je složena ze dvou entit a tří etnik na základě daytonských dohod z roku 1995.²³⁴ Dohoda z roku 1995 byla jakýmsi kompromisním řešením, které udrželo Bosnu a Hercegovinu jako jednotný stát, vedlo však k velmi složitému územněsprávnímu rozdělení. Jak bylo již v naší práci zmíněno, Bosna a Hercegovina se skládá s Federace Bosny a Hercegoviny, Republiky srbské a distriktu Brčko. Republika srbská je unitární entitou složenou ze sedmi regionů, Federace Bosny a Hercegoviny je složena z deseti autonomních kantonů či žup.²³⁵ Konfliktní oblastí je linie mezi Federací Bosny a Hercegoviny a Republikou srbskou, k občasným neshodám dochází také v rámci Federace mezi chorvatskou a bosňáckou reprezentací. Ke konfliktům dochází také mezi jednotlivými kantony s relativně vysokou autonomií a federální vládou.

Rizikovým faktorem je také demografický a sociální vývoj v regionu, který může mít rozličný rozdílný dopad na každé etnikum. Jednu z obav přineslo tehdy budoucí členství Chorvatska v EU. Chorvatská komunita se obávala, že členství EU způsobí odliv především mladých lidí do mateřské země. Vzhledem ke stále vyšší bosňácké natalitě by došlo k oslabení chorvatského etnika v rámci celé země.

Otázkou také zůstává další směřování země, Bosna a Hercegovina nemá totiž jasnou perspektivu právě díky vnitropolitickým a zahraničněpolitickým problémům. Jak konstatovala

²³⁴ Bosna a Hercegovina: Základní informace o teritoriu. CZECH TRADE. *BusinessInfo.cz* [online]. 1997 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/bosna-a-hercegovina-zakladni-informace-o-teritoriu-19279.html>

²³⁵ Bosna a Hercegovina: Základní informace o teritoriu. CZECH TRADE. *BusinessInfo.cz* [online]. 1997 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/bosna-a-hercegovina-zakladni-informace-o-teritoriu-19279.html>

Evropská komise, političtí vůdci se neshodují na vizi budoucího směřování země, konkrétně ani v otázce vstupu Bosny a Hercegoviny do EU.²³⁶

Bosenská otázka není otázkou pouze jednoho regionu, má také mimoteritoriální přesah a ovlivňuje dění v Sandžaku na hranici Srbska a Černé Hory. Během osmanské nadvlády tvořil Sandžak jeden vyšší územněsprávní celek s Bosnou. Důsledkem jsou tedy stále přetrvávající vazby na Bosnu a Hercegovinu, které lze prokázat tím, že po rozpadu SFRJ většina obyvatel Sandžaku definovala svoji etnickou příslušnost jako bosňáckou. Rozpad SFRJ přispěl ke snaze místních obyvatel o autonomii, případně o připojení Sandžaku k Bosně a Hercegovině.²³⁷ Po roce 1990 zde měl vliv radikální proud autonomistů vedený S. Ugljaninou, který zde založil sandžackou Stranu demokratické akce (SDA), odnož strany A. Izetbegoviče. Na počátku bosenského konfliktu vyslovili někteří radikálové svoji připravenost k otevření případné druhé fronty, která by ulehčila situaci jejich etnický a nábožensky spřízněných osob v Bosně a Hercegovině. Jiní zase plánovali po vzoru albánské komunity v Kosovu ignorovat srbskou státní správu.²³⁸ K této variantě nedošlo, byly zde však posíleny srbské bezpečnostní síly. Radikální síly byly však utlumeny a převahu převzal umírněný proud, který se sice zapojil do politické situace v Srbsku, na autonomii však trval.²³⁹

Podobně jako v Bosně a Hercegovině, tak také v Sandžaku došlo k určité reislamizaci místních obyvatel. Vzniklo zde také wahhábistické hnutí, které je asi nejviditelnějším projevem procesu postsocialistické reislamizace. V sandžacké bosňácké společnosti je vnímána jako cizorodý prvek, který je zcela vzdálen místním tradicím. Potencionální hrozbou však zůstává to, že představitelé muslimské komunity budou radikalizovat své vize, aby nepůsobili v porovnání s wahhábisty příliš povolně vůči centrálním státním autoritám.²⁴⁰

²³⁶ MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 17-19.

²³⁷ MORRISON, Kenneth. *Political and Religious Conflict in the Sandžak* [online]. 2008 [cit. 2014-03-11]. ISBN 978-1-905962-45-7.

²³⁸ MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 19.

²³⁹ Tamtéž. s. 20.

²⁴⁰ Opasnost od vehabija dolazi iz sandžacke grupe. GLAVONJIC, Zoran. *Radio Slobodna Evropa* [online]. 2011 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: http://www.slobodnaevropa.org/content/opasnost_od_vehabija_dolazi_iz_sandzacke_grupe/24402810.html

Například M. Zurkolič, současný náboženský představitel muslimů v Sandžaku je politicky i společensky velmi aktivní a jeho ambice směřují také mimo náboženskou sféru. Jeho vliv je patrný také v mediální sféře, často vystupuje v bosenských a srbských médiích. Potencionální hrozbou pro regionální stabilitu je způsob, kterým M. Zurkovič mobilizuje své stoupence. Často ve svých projevech zmiňuje kulturní a politický útlak Bosňáků v Sandžaku ze strany srbské vlády, mnohdy také předestírá nereálné vize, které by bylo možné naplnit po zisku politické autonomie.²⁴¹

4.1.2 ALBÁNSKÁ OTÁZKA

Vzhledem ke své geografické a etnické izolovanosti stálo albánské etnikum mimo hlavní proudy moderního evropského nacionalismu. Díky specifickému postavení Albánců v rámci Osmanské říše, přežívající klanové struktury a dalším sociálním faktorům došlo k tomu, že formování vlastního politického národa a prosazování vlastních zájmů na sousedních zemích bylo opožděné oproti ostatním zemím Balkánu, které postupně budovaly moderní stát. Státní hranice z dob balkánských válek nerespektovaly etnickou skladbu obyvatel a v průběhu 20. století byly v důsledku vnějších vlivů pozměněny.²⁴² Velké albánské komunity se nacházejí ve všech státech, které sousedí s Albánií a Kosovem, albánské etnikum je však rozšířeno i za hranice balkánské regionu.²⁴³

Problematika albánské komunity si v posledních desetiletích vysloužila pozornost celého světa především v Kosovu. Kosovo se stalo jakýmsi symbolem albánských emancipačních snah vůči moci stávající. Snaha o vytvoření paralelních struktur po omezení autonomie v rámci Srbska mělo vést k samostatnosti, jak již bylo v naší práci vysvětleno, dění v Kosovu si vyžádalo zásah mezinárodního společenství. Úspěšnost albánské komunity v Kosovu se stala vzorem pro separatistické snahy v dalších regionech. V sousedních

²⁴¹ MURIČ, Elma. Depo intervju/Aida Corovic: Muamer Zurkovič je seme zla, mržuje i razdora među Bošnjacima. DEPO D.O.O. *DEPO portal* [online]. 2011 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: http://www.slobodnaevropa.org/content/opasnost_od_vehabija_dolazi_iz_sandzacke_grupe/24402810.html

²⁴² MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 22.

²⁴³ VULLNETARI, Julie. *Albanian Migration and development: State of the art review* [online]. 2007 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://dare.uva.nl/document/53744>

regionech vznikaly dceřiné organizace po vzoru UCK, jednou z nich byla také Osvobozenecká armáda Preševa, Medvejda a Bujanovce (UCPMB), která se nažila tuto oblast na jihu Srbsku odtrhnout od Srbska a připojit ji ke Kosovu. Členy této osvobozenecké armády byli většinou bývalí aktivisté UCK, kteří využili nečinnosti jednotek KFOR a zřízení pětikilometrové demilitarizované zóny. UCPMB od ledna 2001 provedlo několik teroristických útoků na bezpečnostní síly Srbska a také na odpůrce z vlastních řad.²⁴⁴ Vzhledem k proměně politické situace v Srbsku NATO souhlasilo s tím, že dojde k návratu srbských bezpečnostních sil do hlavní části demilitarizované zóny. Srbské straně se tedy podařilo jednotky UCPMB v regionu potlačit a řada aktivistů se postupně přesunula do Kosova, případně se zapojila do paralelního konfliktu v Makedonii.²⁴⁵

Albánské snahy o sjednocení prostoru, ve které žijí příslušníci albánské menšiny, nejsou dodnes uspokojené, stejně jako emancipace albánských minorit v sousedních státech. Přestože Kosovo dosáhlo nezávislosti a z minority makedonských Albánců se stal státotvorný národ, stále existuje latentní napětí nejen vůči Srbsku a Makedonii, ale také vůči Řecku a Černé Hoře. Snaha o vytvoření Velké Albánie je stále nejpodstatnějším cílem národněosvobozeneckého hnutí, přestože ji můžeme považovat spíše za nereálnou.²⁴⁶

Velmi problematičtá je také životní úroveň albánské populace, která se potýká s chudobou. Mezi Albánci existuje celá řada skupin věnující se organizovanému zločinu, nerovnoměrné rozdělení příjmů z kriminálních aktivit mezi jednotlivé rodinné klany a frustrace z ekonomické krize může vyústit v radikalizaci některých skupin. Podobně tomu ostatně bylo také v albánsko-makedonském konfliktu, kdy chtěla makedonská UCK získat kontrolu nad ekonomicky výhodnými hraničními oblastmi s Kosovem.²⁴⁷

²⁴⁴ PURVIS, Andrew. A War WAiting to Happen. *Time Word* [online]. 2000 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,2056334,00.html>

²⁴⁵ MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 22-23.

²⁴⁶ What happened to Greater Albania: Nationalism is not nationality. THE ECONOMIST NEWSPAPER LIMITED. *The Economist* [online]. 2007 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://www.economist.com/node/8558447>

²⁴⁷ MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 24.

4.1.3 MAKEDONSKÁ OTÁZKA

Otázka vývoje v Makedonii je závislá především na vývoji vztahů makedonského a albánského etnika v rámci jednoho státu. Makedonie se však také potýkala s problémy s Řeckem ohledně neakceptace názvu jejich státu s odkazem na řeckou historii.²⁴⁸ Jak již bylo uvedeno, právě spor s Řeckem byl největší překážkou pro vstup Makedonie do NATO v roce 2008.

Případná změna názvu by však mohla otevřít otázku etnické identity a vyvolat nepokoje, které by mohly vést k rozpadu země či zásahu okolních zemí. Z krizového vývoje by pak profitovalo především Bulharsko, které stále tvrdí, že Makedonci jsou podskupinou bulharského národa a makedonština je pouze bulharským dialektem.²⁴⁹ Vzhledem k členství Bulharska v EU bylo také pro mnoho mladých Makedonců lepší přihlásit se k bulharské národnosti, díky čemuž by získali bulharský pas a otevřely se jim širší životní perspektivy. Co se týče albánské otázky, mohli bychom říci, že uznání ochridských dohod uvedlo mezietský konflikt do latentní podoby. Došlo však k nárůstu byrokracie a administrativy, jelikož některé pozice musely být rozšířeny tak, aby je mohli zastávat příslušníci obou etnik. Adekvátně k této situaci vzrostla také finanční náročnost na státní správu.²⁵⁰ Implementace Ochridských rámcových dohod má však stále značné nedostatky. Například neschopnost uspořádat řádné sčítání lidu, které bylo jen v roce 2011 dvakrát odloženo, ukazuje na vzájemnou nedůvěru obou etnik.²⁵¹ Podle některých expertů bude v budoucnu záležet především na tom, jak moc bude sbližování obou etnik prospěšné pro větší část populace a ne pouze pro stranické elity.

²⁴⁸ APASIEV, Dimitar. *Name dispute between Greece and Macedonia* [online]. Skopje, 2009 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: http://www.academia.edu/2592095/THE_NAME_ISSUE_-_Greece_and_Macedonia

²⁴⁹ FRIEDMAN, Victor A. 215. *Languages and Ethnicity in Balkan Politics* Macedonian, Bulgarian and Albanian. THE WOODROW WILSON INTERNATIONAL CENTER OF SCHOLARS. *Wilson Center* [online]. 2000 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://www.wilsoncenter.org/publication/215-languages-and-ethnicity-balkan-politics-macedonian-bulgarian-and-albanian>

²⁵⁰ MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 27.

²⁵¹ KAJARKOV, Risto. *Census fails in Macedonia*. *Observatorio balcani e caucaso* [online]. 2011 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://www.balcanicaucaso.org/eng/Regions-and-countries/Macedonia/Census-fails-in-Macedonia-105372>

V rámci Makedonie lze konstatovat, že bezpečnostní úroveň je zde na nejlepší úrovni za více jak posledních dvacet let. Dosažení stability typické pro řadu středoevropských a západoevropských zemí však stále brání nedořešené konflikty, zdejší latentní napětí má stále velký potenciál eskalovat do závažnějších bezpečnostních potíží, než je tomu v jiných zemích EU.²⁵²

4.2 EXTREMISMUS V OBLASTI ZÁPADNÍHO BALKÁNU

Se zohledněním historických událostí bychom mohli konstatovat, že extremismus, ať už politický či náboženský, má v oblasti západního Balkánu silné kořeny a v současnosti také silnou základnu. Vývoj extremismu na Balkáně ovlivňuje jak již zmíněná historie, tak také provázanost balkánské extremistické základny s evropskou a světovou scénou. Ve většině zemí balkánského regionu lze pozorovat ochotu bojovat proti extremismu, dochází ke zvýšeným policejním a justičním represím, k čemuž přispívá velkou měrou také mezinárodní spolupráce. Na straně druhé dochází k propojování extremistických skupin a tajných služeb či politické scény.²⁵³

V prostoru západního Balkánu je extremismus poměrně rozvinutý. Největší hrozbu představuje extremismus etnicko-regionální, pravicový a islamismus, levicový extremismus zásadní hrozby nepředstavuje. Extremistické organizace, které působí v této oblasti, udržují vztahy se zahraničními organizacemi a snaží se vytvářet také společné projekty v rámci Balkánu.²⁵⁴

Fenomén extremismu je nutné neustále sledovat, v oblasti Balkánu je to zcela nezbytné, jelikož zde stále existuje jakési skryté riziko napětí, které by mohlo vyústit v ozbrojené boje, a extremistické skupiny by jistě nezůstaly nečinné.

²⁵² MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 27.

²⁵³ MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 63.

²⁵⁴ Tamtéž. s. 72.

4.2.1 ETNICKO-REGIONÁLNÍ EXTREMISMUS

Tato forma extremismu je úzce spjata s pravicovým extremismem, kterému se budeme věnovat v následující části naší práce. S pravicovým extremismem má tento koncept společnou především snahu o vytvoření velkých států a také existenci silných národnostních menšin, tedy roztroušenost balkánských národů. Snaha o sjednocení celého národa včetně menšin za hranicemi jejich území byla společná většině balkánských národů. Lze tedy předpokládat, že docházelo k tomu, že jednotlivé koncepce na sebe vzájemně narážely, máme na mysli například koncepci Velkého Srbska, Velkého Chorvatska či Velké Albánie.

Do prostoru Balkánu zasahují také problémy velkých států, které mají centrum v jiných regionech, například v Maďarsku, Řecku či Bulharsku. Aktéry extremismu jsou mnohdy pobočky pravicových extremistických organizací, které mají centrum v jiné zemi. Reprezentanty menšin bývají exilové organizace na území národních států, žádná z nich však není mezinárodně uznanou exilovou vládou, jako příklad lze uvést vládu Republiky srbské krajiny v Bělehradě, která spolupracuje se Srbskou radikální stranou. Aktéry etnicko-regionálního extremismu jsou též paramilitární a guerillové skupiny.

Jednou z etnicko-regionálních extremistických skupiny je Albánská národní armáda (AKSh), která působí v Kosovu, Albánii a v rámci albánské menšiny v Makedonii. Jedná se o paramilitární guerillovou a teroristickou skupinu, která usiluje o vytvoření Velké Albánie, ozbrojenými útoky se projevuje především v Makedonii, kde je tlak albánské komunity značný. Dále je to Osvobozenecká armáda Camerie (UCC), která působí v rámci albánské menšiny v Řecku a usiluje o připojení oblasti Camerie k Velké Albánii. Fronta osvobození severního Epiru (MAVI) je skupina, která usiluje o sjednocení severního Epiru v rámci Řecka, v současnosti se totiž část území nachází v Albánii. Tato teroristická organizace působí v rámci řecké menšiny v Albánii a Řecko ji podporuje. V rámci srbské menšiny v Kosovu pak působí Garda svatého cara Lazara, která pochopitelně usiluje o znovupřipojení Kosova k Srbsku, má vazby na veteránské hnutí a projevuje se především ozbrojenými akcemi. K údajné ilegální organizaci Kninjas se hlásí krajinští Srbové v Chorvatsku a další rozptýlené srbské menšiny. Název této skupiny byl odvozen od hlavního města Krajiny Kninu a seriálu Ninjas. Dále bychom mohli zmínit Mládežnické hnutí 64 žup (HVIM), které zahrnuje maďarskou menšinu v Srbsku. Jedná se o pravicovou extremistickou organizaci,

kteřá je řízena z Maďarska a jejím hlavním cílem je obnova maďarských hranic z doby před Trianonskou smlouvou.²⁵⁵

4.2.2 PRAVICOVÝ EXTREMISMUS

Pravicový extremismus vychází z doby druhé světové války, během které působili četníci v Srbsku a ustašovci v Chorvatsku. Na vývoj pravicového extremismu měli vliv též balkánské války z 90. let 20. století, což lze pozorovat například v ohledu na tresty válečných zločinců souzených v Haagu.

V některých zemích západního Balkánu působí silné pravicové strany, zmínit bychom mohli například Srbskou radikální stranu působící v Chorvatsku. Působí zde také organizace, které se zaměřují na demonstrace a osvětú v rámci politické činnosti.

Pravicový extremismus je též charakteristický pro fotbalové chuligány, mnohdy jsou útoky zaměřeny proti homosexuálům. Chorvatská scéna je orientována spíše na německy mluvící země, srbská pak spíše na Rusko, což vychází z historických událostí.

Jak již bylo zmíněno, v rámci Srbska působí Srbská radikální strana (SRS), která je politickou stranou působící v srbském parlamentu. Jejím hlavním programovým cílem je snaha vytvořit koncepci Velkého Srbska. Její hlavní zakladatel V. Sešelj je souzen v Haagu. Kromě této strany působí v Srbsku také Vlastenecké hnutí Obraz, které je pravoslavnou organizací, orientující se opět na myšlenku Velkého Srbska, bojuje však také proti pochodům homosexuálů.

V rámci Chorvatska bychom uvedli dvě pravicově extremistické organizace, jedná se o Chorvatský národní front a Chorvatské nacionalisty. První z organizací má sídla také v jiných zemích mimo chorvatský stát, například v Bosně a Hercegovině, odkazuje se především na chorvatský stát z doby druhé světové války. Druhá zmíněná, skupina Chorvatští nacionalisté, navazuje na ustašovské dědictví a seskupuje mladé neonacisty včetně fotbalových chuligánů.

V Kosovu působí skupina nazvaná Sebeurčení, která působí od roku 2010 též v kosovském parlamentu. Za extremistickou je označována z toho důvodu, že je nespokojena

²⁵⁵ MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 67-68.

s umírněnou politikou OSN a mezinárodního společenství.²⁵⁶ Na území balkánského regionu působí také organizace Blood and Honour, jejíž název se nepřekládá do národních jazyků, vznikla ve Spojeném království a jedná se o pobočky mezinárodní neonacistické sítě.²⁵⁷

4.2.3 LEVICOVÝ EXTREMISMUS

Stejně jako v ostatních zemích Evropy se levicový extremismus na Balkáně projevuje ve dvou formách, v podobě komunismu a v podobě anarchismu.

V rámci komunismu je hnutí rozděleno na dědictví titoismu a dědictví leninismu, což vychází z historie. Titoistické organizace navazují na jugoslávské dědictví z doby SFRJ, která byla orientována nesovětsky, organizace orientované na leninismus naopak kritizují odklon J. B. Tita od SSSR. Obecně by se dalo říct, že komunistické hnutí na Balkáně se orientuje především na mezinárodní spolupráci a na udržení národnostních sporů v latentní podobě.

Anarchistické hnutí vychází také z určité historické tradice, nedosáhlo však takového politického vlivu jako komunistické. V současnosti je však populární především v rámci mládežnických skupin a různých subkultur. Anarchisté se snaží o rozvoj a udržení balkánské identity, pořádají například balkánský knižní anarchistický veletrh. Zaměřují se také na podporu komunity gayů a lesbiček, vedou také antifašistický boj. Mohli bychom však říci, že levicový extremismus nepředstavuje pro balkánský region závažnější bezpečnostní hrozbu.

Z levicových organizací bychom mohli zmínit například Koordinační výbor rady společných záležitostí, který působí v několika zemích a vytvořilo ho několik komunistických stran z Balkánu, jedná se o společný orgán pro vzájemnou spolupráci a byl vytvořen v roce 2010. Dále je to Slovinský komunistický odbor, jedná se o exilovou skupinu slovinských komunistů v Bělehradě s titoistickým odkazem a usiluje o znovusjednocení Jugoslávie. V Srbsku působí organizace Černý Ilja, která se přihlásila ke žhářskému útoku v roce 2009 proti řeckému velvyslanectví v Bělehradě na podporu řeckých anarchistů.²⁵⁸

²⁵⁶ MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 64-66.

²⁵⁷ *The home of Ian Stuart's Blood and Honour* [online]. 2009 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://www.bloodandhonour.com/index.html>

²⁵⁸ MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 70-72.

4.2.4 ISLAMISMUS

Přítomnost islamismu je charakteristická pro muslimskou komunitu západního Balkánu. Tradice islamismu pochází z doby, kdy byl Balkán pod nadvládou osmanských Turků. Vzhledem k muslimské komunitě zajímala bosenská válka také islámský svět. V době bosenského konfliktu v 90. letech 20. století se na podporu muslimské komunity zformovaly jednotky mudžahedínů. Islamismus v Bosně a Hercegovině podporovaly nadace ze Saudské Arábie, Iránu atd. Islamistické sítě umožnily také pašování zbraní na toto území. Řada zahraničních islámských organizací působí na území Bosny a Hercegoviny dodnes, vznikly též organizace bosenských muslimů, jejichž činnost se projevuje i v bosňácké diaspoře, silné centrum je například ve Vídni.²⁵⁹

Kromě Bosny a Hercegoviny se muslimové nachází také v Sandžaku na území Srbska. Islamistické vlivy jsou patrné též v Kosovu.

Z Bosny a Hercegoviny bychom zmínili tři organizace. První z nich je Aktivní islámská mládež (AIO), která je propojena s wahhábistickými globálními sítěmi, je aktivní především v boji proti nevěřícím.²⁶⁰ Druhou je Al Furqan, která je podezírána z vazeb na al-Káidu. Anonymní brožurka z nakladatelství Al-Furqan o křížáckém tažení v Bosně je možné získat ve většině arabských zemí. Podobně líčily také další militantní časopisy a tiskoviny ničení mešit, znásilňování muslimských žen a to vše za přítomnosti vojáků UNPROFORU, kteří společně se všemi západními zeměmi všemu přihlíželi a nezasáhli. Do Bosny přišlo navíc bojovat několik set profesionálních mudžáhidů z arabských zemí, Iránu a také veteráni z války v Afghánistánu.²⁶¹ Třetí z organizací je Cesta věřícího, což je internetová komunita bosenských mudžahedínů. V Kosovu působí organizace nazvaná Přidat se, která se snaží o posilování islamistických pozic v Kosovu.²⁶² V srbském Sandžaku působí Wahhábistická skupina, která je teroristickou organizací, odhalily ji srbské bezpečnostní orgány. Uvedli bychom zde z hlediska islamismu také al-Kaidu, která je globální

²⁵⁹ MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 68.

²⁶⁰ MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 69.

²⁶¹ KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996. s. 232.

²⁶² MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 70.

islamistickou teroristickou organizací, která má vazby na wahhábistické články v balkánském regionu.²⁶³

4.3 MEZINÁRODNÍ SOUDNÍ TRIBUNÁL

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, ICTY) byl vytvořen za účelem vyrovnání se s jugoslávskou minulostí a snahou uspořádat vztahy v tomto regionu do budoucna. Mezinárodní soudní tribunál byl ustanoven mezinárodním společenstvím a měl vyšetřit vykonané zločiny a zabránit jejich dalšímu výskytu. Mohli bychom se domnívat, že si mezinárodní společenství uvědomilo vlastní selhání při prevenci konfliktu, nezasáhlo včas, a proto se snažilo svoji laxnost napravit právě zřízením ICTY.

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii byl zřízen rezolucí Rady bezpečnosti 827. Před tribunál mohou být postaveny fyzické osoby, přičemž nebyl brán ohled na jejich postavení v politických funkcích. Stejně tak nikoho nezbavuje trestní odpovědnosti fakt, že jednal pouze na rozkaz vlády či svého nadřízeného. Stejně tak platí, věděl-li nadřízený o činech svého podřízeného a nepokusil se jim zabránit. Časová příslušnost limituje mezinárodní tribunál pouze zdola, začíná 1. lednem 1991, před tribunál se tak mohou dostat všechny zločiny spáchané po tomto datu, před tribunál se tedy například dostaly též zločiny z doby kosovské krize z roku 1999. Tribunál soudí činy, které plynou z porušení Ženevských úmluv z roku 1949, porušení zákonů a obyčejů války, soudí zločiny proti lidskosti a genocidu.

Jedním z prvních soudců byl Antonio Cassese, v letech 1993-1997 byl dokonce prezidentem tribunálu, zmínil problémy, se kterými se soudní tribunál na svém počátku potýkal. Chyběla základní infrastruktura, zaměstnanci, soudní síň, ale především precedent, který by byl mladší než 48 let, jedině Norimberský proces dosud fungoval na podobném principu. Teprve až po dvou letech byl vynesena první rozsudek, tribunálu bylo vyčítáno, že pracuje příliš pomalu. Práci tribunálu jednak bránila neschopnost dopadnout obviněné, jelikož tribunál neměl k dispozici vlastní policii, armádu, byl závislý pouze na spolupráci

²⁶³ PENA, Charles V. Al Qaeda: The Balkans Connections. THE JOHNS HOPKINS UNIVERSITY PRESS. *Project Muse* [online]. 2005 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://muse.jhu.edu/journals/med/summary/v016/16.4pena.html>

zainteresovaných států.²⁶⁴ Mnohdy však narážel na to, že státy nechtěly obviněné vydávat, vláda většinou věděla, kde se nachází, přesto byli tito váleční zločinci v mateřské zemi považováni za hrdiny a ani veřejnost nesouhlasila s jejich vydáním.

Existují čtyři způsoby, jak se mohou obvinění před tribunál dostat, jednak mohou být vydáni některou z nástupnických zemí, mohou být vydáni třetí zemí, mohou být zadrženi mezinárodními složkami a také se mohou sami vzdát. Asi polovina obviněných se vzdala sama. Většina obviněných se nacházela na území bývalé Jugoslávie, pokud se však sami nevzdali, republiky spolupracovaly jen minimálně, právě z výše zmíněného důvodu.

Při dopadení válečných zločinců měly napomáhat také mezinárodní jednotky IFOR. Jejich politika byla však spíše zaměřena na udržení klidu v rizikových oblastech, když na válečného zločince narazily, zatkly ho, nijak po obviněných však nepátraly. Domněnka, že IFOR zadržování podezřelých urychlí, nebyla správná. Důvody pro neochotu zadržovat obviněné můžeme zmínit tyto – obava z možných odvetných akcí, obava z ohrožení života podezřelého, obava ze ztráty na životech vojáků a také nepřipravenost na akce policejního charakteru.²⁶⁵

Mohli bychom říct, že mezinárodní soudní tribunál neměl žádné nástroje pro zadržování obviněných, jestliže nespupracovali státy a mezinárodní organizace, často mu však byla vytýkána jeho nízká efektivita, otázkou zůstává, zda oprávněně.

Po osamostatnění jednotlivých států začala většina z nich usilovat o členství v mezinárodních organizacích, což bylo příležitostí Evropské unie k podmiňování členství v EU právě spoluprací s mezinárodním soudním tribunálem.

V roce 1996 apelovalo mezinárodní společenství na jednotlivé strany v Bosně a Hercegovině. Požadovalo, aby byli vydáni váleční zločinci do rukou mezinárodního tribunálu, největší nátlak byl zaměřen na vydání R. Mladiče a R. Karadžiče, který setrval v prezidentské funkci i po podepsání daytonských dohod.²⁶⁶

Mezi nejznámější obviněné z let 1991-1995 patří právě již zmíněný R. Mladič, R. Karadžič, dále A. Gotovina, S. Milošević, M. Babiš a další. Listina obžalovaných

²⁶⁴ MAJERČÍK, Lubomír. ICTY a souzení válečných zločinů. *Středoevropské politické studie* [online]. 2006, VIII, 2-3 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=279>

²⁶⁵ MAJERČÍK, Lubomír. ICTY a souzení válečných zločinů. *Středoevropské politické studie* [online]. 2006, VIII, 2-3 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=279>

²⁶⁶ ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 645.

obsahovala celkem 161 osob, z čehož 29 Chorvatů, 94 Srbů, 9 Albánců, 9 Bosňáků, 2 Makedonce a 2 Černohorce. Zbytek obviněných byl neznámé národnosti.²⁶⁷

Z uvedených čísel plyne, že většina odsouzených byla srbské národnosti. Tento fakt vyvolával vlnu nevole především v Srbsku, když vezmeme v potaz, že událostí se účastnily všechny tři strany (Chorvati, Bosňáci, Srbové), nepoměr obviněných je možným důvodem k zamyšlení. Jako příklad bychom mohli uvést fakt, že N. Orič, bývalý bosensko-muslimský velitel jednotek ze Srebrenice, byl propuštěn. N. Orič byl obviněn z přímého podílu na válečných zločinech 90. let 20. století. Nebyla mu však prokázána přímá účast a byl tedy odsouzen na dva roky. Proti rozsudku se odvolal a byl propuštěn. Srbská veřejnost byla rozhodnutím mezinárodního tribunálu rozhořčena a bývalý ministr spravedlnosti V. Batič označil celou událost za porážku mezinárodního tribunálu a celého OSN, podle něj je tribunál v Haagu protisrbský, s jehož názorem se ztotožnila také veřejnost v Srbsku. Mluvčí srbského státního zastupitelství B. Vekařič k celé záležitosti dodal, že rozsudek jistě nepřispěje k budování dobrých vztahů národů žijících v balkánském regionu.²⁶⁸

S. Milošević byl zatčen 1. dubna 2001 v Bělehradě. Byl zadržen za zneužívání moci a finanční zločiny jugoslávskými úřady, nebyl tedy původně zadržen za válečné zločiny. Spojené státy daly Jugoslávii ultimátum, že musí S. Miloševiče vydat tribunálu do 31. března 2001, jinak postihnou Jugoslávii finanční sankce.²⁶⁹ S. Milošević se nakonec tribunálu dobrovolně vydal a vzhledem k tomu, že byl původním povoláním právník, sám se také před soudem hájil a stal se tak první hlavou státu souzenou před mezinárodním tribunálem za válečné zločiny. Dne 11. března 2006 byl nalezen ve své cele mrtvý.²⁷⁰

²⁶⁷ ICTY - TPIY : Key Figures. *UN ICTY* [online]. 2.3.2012 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://www.icty.org/sid/24>

²⁶⁸ Haag osvobodil muslimského velitele z Bosny, Srbové jsou rozlíceni - iDNES.cz. *IDnes* [online]. 2008 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/haag-osvobodil-muslimskeho-velitele-z-bosny-srbove-jsou-rozliveni-1fz-/zahranicni.aspx?c=A080703_150752_zahranicni_ad.

²⁶⁹ Milošević byl zatčen a sedí ve věznici - iDNES.cz. *IDnes* [online]. 1.4.2001, č. 88 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/milosevic-byl-zatcen-a-sedi-ve-veznici-dxe-/zahranicni.aspx?>

²⁷⁰ V Haagu zemřel Slobodan Milošević - iDNES.cz. *IDnes* [online]. 11.3.2006, č. 88 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/v-haagu-zemrel-slobodan-milosevic-dl6-/zahranicni.aspx?>

V červnu 2004 byl tribunálem odsouzen také M. Babič za zločiny proti lidskosti spáchané v Chorvatsku v letech 1991-1995, byl odsouzen k třinácti letům vězení a při výkonu trestu spáchal sebevraždu.²⁷¹

V roce 1997 přišel R. Karadžić, předák bosenských Srbů, o moc a vzhledem k jeho obvinění tribunálem se začal skrývat. Spekulovalo se o tom, že vláda ví, kde se R. Karadžić nachází a nechce ho vydat. Do prezidentského křesla však usedl B. Tadić, který podepsal Stabilizační a asociační dohodu s EU a snažil se vést stát proevropsky, přičemž právě zadržování válečných zločinců bylo překážkou. Dne 21. června 2008 byl R. Karadžić zatčen v Bělehradě, čímž se Srbsko přiblížilo k EU. Mluvčí NATO označil zprávu o zadržení R. Karadžiče jako „dobrou zprávu pro mezinárodní komunitu.“²⁷² Filip Tesař k celé situaci dodal, že proces s Karadžičem je důležitější než proces s S. Miloševićem.²⁷³

Po skončení války žil R. Mladić pod ochranou prezidenta S. Miloševiče, zatykač na něj byl vydán již v roce 1996, po pádu Miloševičova režimu se dlouho skrýval. Dne 21. května 2011 byl v Srbsku velitel armády bosenských Srbů zadržen. Tribunálem byl obviněn za válečné zločiny, zločiny proti lidskosti a genocidu, páchané v 90. letech 20. století.²⁷⁴

Dalším obviněným byl G. Hadžić, který byl od roku 1991 samozvaným prezidentem Republiky srbská Krajina. Byl obviněn z vraždy dvou set vukovarských civilistů, tedy z válečných zločinů, zločinů proti lidskosti a genocidy. V roce 2004 na něj byl vydán zatykač, teprve 20. července 2011 byl v Srbsku zadržen.²⁷⁵

²⁷¹ Vůdce krajinských Srbů spáchal v cele sebevraždu - iDNES.cz. [online]. 6.3.2006, č. 88 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/vudce-krajinskych-srbu-spachal-v-cele-sebevrazdu-f6h-/zahranicni.aspx>

²⁷² V Srbsku byl zatčen Radovan Karadžić - iDNES.cz. *IDnes* [online]. 21.7.2008, č. 88 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/v-srbsku-byl-zatcen-radovan-karadzic-dv3-/zahranicni.aspx?c=A080721_232948_zahranicni_ban.

²⁷³ Politolog Tesař: Karadžić je důležitější úlovek než Milošević - iDNES.cz. *IDnes* [online]. 22.7.2008, č. 88 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/politolog-tesar-karadzic-je-dulezitejsi-ulovek-nez-milosevic-p63-/zahranicni.aspx?c=A080722_164519_zahranicni_tha.

²⁷⁴ Srbové po 15 letech zatkli generála Mladiće, udal ho anonym - iDNES.cz. *IDnes* [online]. 26.5.2011, č. 88 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/srbove-po-15-letech-zatkli-general-a-mladice-udal-ho-anonym-pko-/zahranicni.aspx?c=A110526_121844_zahranicni_stf.

²⁷⁵ Srbská policie dopadla posledního válečného zločince Gorana Hadžiče - iDNES.cz. *IDnes* [online]. 20.7.2011 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/srbska-policie-dopadla-posledniho-valecneho-zlocince-gorana-hadzice-1go-/zahranicni.aspx?c=A110720_092854_zahranicni_stf.

Dne 8. prosince 2005 byl zatčen A. Gotovina na Kanárských ostrovech. Měl u sebe chorvatský pas a jako zajímavost bychom mohli uvést, že během svého útěku pobýval krátce také v České republice. Mezinárodní zatykač na něj byl vydán v roce 2001 a byl obviněn z vraždy Srbů z roku 1995.²⁷⁶

Po osamostatnění nástupnických zemí po rozpadu bývalé Jugoslávie se prioritou zahraniční politiky téměř každé z nich stalo členství v mezinárodních organizacích, především pak v Evropské unii a Severoatlantické alianci. Neplnění požadavků mezinárodního společenství a odmítavý přístup k vydávání válečných zločinců většině z nich bránil v možnosti integrace. Bylo tedy nezbytně nutné, aby došlo ke zlepšení spolupráce a jednotlivé státy se mohly stát součástí mezinárodních organizací, které jim mohly být nápomocny v budování prosperujících států. Dle 20. výroční zprávy Mezinárodního soudního tribunálu bylo vyšetřeno všech 161 obviněných osob. Dle této zprávy tkví hodnota tribunálu především v jeho spravedlnosti a nestrannosti. Zainteresované státy přislíbily i nadále spolupracovat s Mezinárodním soudním tribunálem.²⁷⁷

4.4 INTEGRACE

Integrace zemí západního Balkánu do EU a NATO probíhá v podstatě současně. Nelze říct, že jsou tyto dva procesy přímo spojeny, jejich hodnotová orientace je však zaměřena stejným směrem a to k demokratickým principům, dobrému vládnutí a právnímu státu, vzájemně se doplňují a posilují.²⁷⁸

EU reagovala na snahu upevnit demokracii, podpořit stabilitu a zajistit ekonomickou prosperitu vytvořením Stabilizačního a asociačního procesu. Šlo o proces, který měl napomáhat nástupnickým balkánským zemím vypořádat se s problémy transformace, vyrovnat se s válečnou minulostí a zajistit jejich postupnou integraci do EU. EU potvrdila perspektivu členství států západního Balkánu na summitech v Záhřebu (2000), Soluni (2003) a Sarajevu (2010). V Soluni byla přijata Soluňská agenda, která vymezila požadavky, které by

²⁷⁶ Generál Gotovina se ukryval také v Česku - iDNES.cz. *IDnes* [online]. 2005[cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/general-gotovina-se-ukryval-take-v-cesku-ffc-/zahranicni.aspx?c=A051209_161320_zahranicni_mr.

²⁷⁷ Report of the International tribunal for the Former Yugoslavie. Dostupné z: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/AnnualReports/annual_report_2013_en.pdf

²⁷⁸ MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 11.

měly státy západního Balkánu splnit v rámci integrace do EU. Mezi významné požadavky se řadí například požadavek boje s organizovaným zločinem a korupcí, který je překážkou pro demokratickou stabilitu země, fungování právního států a v neposlední řadě brání rozvoji hospodářství a společnosti.²⁷⁹

Spolupráce NATO s balkánskými zeměmi probíhá prostřednictvím programu partnerství pro mír.²⁸⁰ V současnosti se nástupnické státy nachází v různých fázích procesu integrace.

Slovinsko je členem prakticky všech významných mezinárodních institucí. V dubnu roku 1992 se stalo Slovinsko členem OSN, v roce 1993 členem MMF, v roce 1994 GATT a od roku 1999 je signatářem WTO. Dne 28. března 2004 vstoupilo Slovinsko do NATO a od 1. května roku 2004 je také členem EU. Slovinsko je etnicky homogenní stát, nedochází tedy na jeho území k žádným problematickým situacím, které by bránily jeho členství v mezinárodních organizacích.²⁸¹

Prioritami zahraniční politiky Srbska je integrace do EU, zajištění suverenity a teritoriální integrity země, posílení regionální spolupráce a budování dobrých sousedských vztahů.²⁸² K NATO se srbské vedení staví spíše odmítavě vzhledem k bombardování v roce 1999. V prosinci roku 2009 podalo Srbsko přihlášku k členství v EU.²⁸³ K 1. březnu 2012 se stalo Srbsko kandidátkou zemí EU.²⁸⁴ Během letošního roku by měly být zahájeny přístupové rozhovory, přestože Srbsko stále neuzavřelo všechny spory se sousedním Kosovem. Vyřešení posledních sporných bodů by podle slov eurokomisaře Š. Füleho mělo být procesem paralelním, který by neměl jednat o vstupu pozdržen.²⁸⁵ Černá Hora podepsala Stabilizační a asociační dohodu v říjnu roku 2007, v platnost vstoupila v roce 2010. V prosinci roku 2008

²⁷⁹ Tamtéž. s. 12.

²⁸⁰ Tamtéž. s. 11.

²⁸¹ Slovinsko. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/slovinsko/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

²⁸² Srbsko. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/srbsko/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

²⁸³ MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 13.

²⁸⁴ Enlargement. *European commission* [online]. 21.1.2014 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/serbia/index_en.htm

²⁸⁵ KAT. Srbsko v EU? Přístupové rozhovory začnou v lednu. *Česká televize* [online]. 17.12.2013 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/255145-srbsko-v-eu-pristupove-rozhovory-zacnou-v-lednu/?mobileRedirect=off>

byla podána přihláška k členství v EU.²⁸⁶ Od roku 2010 má Černá Hora status kandidátské země EU. V říjnu roku 2010 bylo Evropskou komisí stanoveno sedm prioritních oblastí, ve kterých musí Černá Hora udělat pokrok, aby došlo k zahájení přístupových rozhovorů. Jedná se například o oblast nezávislé justice či boje proti korupci a organizovanému zločinu. Pokrok Černé Hory v plnění těchto podmínek posuzuje pravidelná zpráva Evropské komise.²⁸⁷ V roce 2012 byla zahájena přístupová jednání.²⁸⁸

Chorvatsko je zemí orientovanou prozápadně, která se téměř okamžitě po osamostatnění zaměřila na členství v EU a NATO, prioritou bylo také zlepšení vztahů se sousedními státy. V roce 2001 podepsalo Chorvatsko Stabilizační a asociační dohodu, která byla prvním krokem k úspěšné integraci. Jelikož Chorvatsko dostatečně nespolupracovalo s Mezinárodním soudním tribunálem, prodloužila se ratifikace dohody do roku 2004. V únoru 2003 podalo Chorvatsko přihlášku ke vstupu do EU a v červnu následujícího roku byl Chorvatsku přiznán status kandidátské země. Pro zahájení přístupových rozhovorů byla stanovena podmínka lepší spolupráce s mezinárodním tribunálem a v říjnu 2005 byl zahájen tzv. screening. V roce 2011 byla v Bruselu podepsána přístupová smlouva a 1. července 2013 se stalo Chorvatsko plnoprávným členem EU. V dubnu roku 2008 bylo Chorvatsko pozváno na summitu v Bukurešti společně s Albánií ke vstupu do NATO. O rok později se na summitu ve Štrasburku stalo členem NATO. Chorvatská armáda je zapojena do mise ISAF v Afghánistánu a působí také v Kosovu. Chorvatsko je dále členem OSN, WTO, CEFTA, OBSE atd.²⁸⁹

Stejně jako v ostatních nástupnických zemích, tak také v Bosně a Hercegovině se stalo prioritou zahraniční politiky členství v EU, NATO a WTO. Zatímco vstup do EU je veřejností podporován, členství v NATO nemá tak jednoznačnou podporu politického spektra a veřejnosti. Členství NATO je vnímáno odlišně v rámci dvou entit, které na území Bosny a Hercegoviny existují, většina obyvatel Federace Bosny a Hercegoviny členství v NATO podporuje, v Republice srbské je většina obyvatel proti. V důsledku pomalého pokroku

²⁸⁶ Černá Hora. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/cerna_hora/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

²⁸⁷ MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 13.

²⁸⁸ Černá Hora. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/cerna_hora/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

²⁸⁹ Chorvatsko. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/chorvatsko/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

v reformách Bosna a Hercegovina za ostatními zeměmi v rámci integračního procesu zaostává.²⁹⁰ Významným mezníkem pro integraci Bosny a Hercegoviny, ale také pro integraci celého regionu západního Balkánu, se stal summit EU v Soluni v roce 2003, kde byla oficiálně prezentována politika EU vůči západobalkánskému regionu, která nabízela jasnou perspektivu členství v EU tehdy, budou-li splněny nezbytné podmínky.²⁹¹ V červnu 2008 byla podepsána Dohoda o stabilizaci a přidružení, její vstup byl však odložen z důvodu neplnění stanovených podmínek. Bosna a Hercegovina má zájem podat žádost o členství v EU, Rada Evropy však jako podmínku stanovila schválení zákona o státní pomoci, který byl již schválen, a věrohodnou snahu o naplnění rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva. Naplnění těchto podmínek vyžaduje změnu v ústavě a volebním zákonu, což nebylo zatím uskutečněno a vstup do EU se nijak nevyvíjí. EU je však v Bosně a Hercegovině aktivní ve třech misích, úřadem zvláštního představitele EU, delegací EU a vojenskými jednotkami EUFOR, které nahradily v roce 2004 jednotky SFOR. Náplní práce jednotek EUFOR je výcvik vojsk a také dohled na plnění daytonských dohod. V prosinci 2003 bylo rozhodnuto o vízové liberalizaci.²⁹² Integrace Bosny a Hercegoviny do EU by jistě přispěla ke stabilizaci situace v zemi, otázkou však zůstává, zda k integraci dojde, velmi problematický je systém rozhodování v Bosně a Hercegovině, dále také nerozvinutá ekonomika, vysoká nezaměstnanost, korupce a organizovaný zločin.²⁹³ Severoatlantická aliance opakovaně potvrdila svůj zájem o přijetí Bosny a Hercegoviny za svého řádného člena, jak již bylo zmíněno, chybí zde však podpora veřejnosti. Největším úspěchem Bosny a Hercegoviny v době od skončení války je reforma ozbrojených sil. Přestože není Bosna a Hercegovina členem NATO, její vojáci se účastní misí v Afghánistánu, Iránu a v dalších mírových operacích OSN, jehož je členem.²⁹⁴

²⁹⁰ Bosna a Hercegovina. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z:http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/bosna_a_hercegovina/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

²⁹¹ *Mezinárodní politika*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2006, xxx, č. 11. ISSN 0543-7962. s. 13.

²⁹² Bosna a Hercegovina. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z:http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/bosna_a_hercegovina/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

²⁹³ *Mezinárodní politika*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2006, xxx, č. 11. ISSN 0543-7962. s. 15.

²⁹⁴ Bosna a Hercegovina. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z:http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/bosna_a_hercegovina/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

Makedonie patřila dříve mezi nejpokročilejší uchazeče o členství v EU. V roce 2005 získala Makedonie kandidátský status a v roce 2009 doporučila Evropská komise zahájení přístupových rozhovorů ihned po ukončení sporu s Řeckem. Spíše než aby došlo ke smysluplnému řešení situace, spíše se množí nedostatky v plnění evropských standardů. V roce 2012 byl zahájen nový dialog mezi Makedonií a EU, který se zaměřil na pět oblastí, na vládu, lidská práva, svobodu tisku, reformu státní správy, volební zákon a tržní ekonomiku. Dialog byl kladně hodnocen z obou stran, přispěl totiž ke zklidnění vnitropolitické situace a mezietského napětí. Překážkou však setrval spor s Řeckem, které Makedonie v roce 2008 zažalovala u Mezinárodního soudního dvora. Makedonie byla zařazena do zemí doporučených na vízovou liberalizaci. Na summitu v roce 2008 v Bukurešti usilovala Makedonie společně s Albánií a Chorvatskem o pozvánku do NATO, jako jediná ji však neobdržela. Závěry summitu konstatovaly, že Makedonie nesplňuje požadovaná kritéria, jednalo se opět o spor s Řeckem. Jak již bylo zmíněno, Makedonie zažalovala Řecko a za pomoci soudního rozhodnutí se snažila domoci pozvánky do NATO, což bylo tvrdě zamítnuto, jelikož žádný z uchazečů nemá právo dožadovat se členství, argumentace soudním rozhodnutím je v tomto případě nepřijatelná. Od roku 2002 je Makedonie nejangažovanější zemí v misi ISAF v Afghánistánu.²⁹⁵

Stejně jako u výše zmíněných zemí je také zájmem Kosova stát se členem EU a NATO, vzhledem k tomu, že Kosovo neuznává více jak polovina členů OSN, je tato snaha velmi vzdálená. Pro Kosovo je momentálně největší prioritou získání mezinárodního uznání. Euroatlantická integrace není možná z toho důvodu, že Kosovo neuznávají všichni členové EU a NATO. Samostatnost Kosova nebyla uznána Řeckem, Rumunskem, Slovenskem, Španělskem a Kypr, tedy pěti členy EU. Od roku 2009 je členem Skupiny Světové banky a Mezinárodního měnového fondu. Od roku 2012 je členem v Evropské bance pro obnovu a rozvoj.²⁹⁶

²⁹⁵ Makedonie. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/makedonie_fyrom/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

²⁹⁶ Kosovo. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/kosovo/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

5 SOUČANÝ VÝVOJ V JEDNOTLIVÝCH STÁTECH

Tato kapitola je zaměřena na aktuální problémy v jednotlivých zemích. Budou zde zmíněny etnické nepokoje, špatná ekonomická situace a také problematika organizovaného zločinu a korupce. Prostor bude věnován také vývoji procesu integrace ve vybraných zemích.

Dne 1. července 2013 vstoupilo Chorvatsko do EU, se vstupem této země do EU se objevily také první bezpečnostní hrozby, které by mohl tento 28. člen do EU přinést. Jako problematická se jeví neuzavřenost hranic Chorvatska, nedokonalá azylová politika a také přeplněná migrační centra. Se vstupem Chorvatska do EU bylo počítáno s imigrační vlnou především z Makedonie, ale i dalších zemí západního Balkánu. Těžko se může Chorvatsko vypořádat s evropskými azylovými nařízeními, není-li se schopno vypořádat se s migranty. Chorvatská azylová centra jsou přeplněna především v důvodu nefunkčnosti azylového systému v Makedonii.²⁹⁷ Chorvatsko zavedlo po vstupu do EU také přísnější celní režim, který se například v oblasti kolem města Neum, které patří Bosně a Hercegovině a rozděluje chorvatské pobřeží na dvě části, jeví jako problematický. V této oblasti se tvoří dlouhé kolony, což je nevhodné z hlediska přepravy zboží a také turistického ruchu. Tento problém má dvě možná řešení, ani jedno z nich není však v nejbližší době pravděpodobné. Tato záležitost by mohla být vyřešena vstupem Bosny a Hercegoviny do EU, což je v nejbližší době v podstatě nereálné, nebo stavbou mostu místo dosavadních trajektů, což je nejisté z hlediska financování stavby, prostředky měl poskytnout Brusel, který však zatím váhá.²⁹⁸

Největší překážkou vstupu Chorvatska do EU byla absence spolupráce s haagským tribunálem. Většina z odsouzených představovala pro Chorvaty národní hrdiny, a přestože vláda věděla, kde se ukrývají, odmítali je vydat. Největší problém v integraci představovalo zadržování A. Gotoviny a M. Markače, v zájmu proevropské politiky byli do Haagu vydáni. Přestože byl A. Gotovina, bývalý generál, odsouzen k trestu čtyřiceti let vězení, byl tribunálem osvobozen. Prezident Srbska T. Nikolič k této záležitosti uvedl, že tímto

²⁹⁷ Chorvatsko v EU straší chabou azylovou politikou a hrozbou migrační vlny. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/chorvatsko-ma-derave-hranice-dg8-/zahranicni.aspx?c=A130701_124426_zahranicni_btw

²⁹⁸ Chorvatsko nezvládá celní agendu na vnější hranici EU. Problémy mají i trajekty. *Český rozhlas: Zprávy* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/chorvatsko-nezvlada-celni-agendu-na-vnejsi-hranici-eu-problemy-maji-i-trajekty--1232108

rozsudkem ztratil tribunál pro Srby veškerou důvěryhodnost, zároveň projevil obavu, že by mohlo dojít k otevření starých sporů, které však uvnitř obou národů existují, ač v latentní podobě.²⁹⁹ Tato skutečnost jistě nepřidá již tak velice křehkým vztahům mezi Srby a Chorvaty, zároveň bylo tribunálem odsouzeno více Srbů, než Chorvatů, zůstává tedy otázkou, do jaké míry haagský tribunál jejich vztahy ovlivní.

O tom, že vztahy mezi jednotlivými národy nejsou nikterak příznivé, svědčí i další skutečnost, kterou bychom chtěli zmínit. Obyvatelé Chorvatského Vukovaru se bouří proti vyvěšování srbských nápisů ve městě. V 90. letech 20. století byl Vukovar dobyt Srby a atmosféra války je zde stále nezapomenutá. Po vstupu Chorvatska do EU jsou však dvojjazyčné názvy povinné všude tam, kde žije více než třetina obyvatel hlásící se k menšině. Místní obyvatelé odmítají nápisy v cyrilici, konají se zde demonstrace, popisné tabule jsou rozbíjeny, nenávist vygradovala až do té míry, že místní budovy byly popsány hanlivými nápisy z doby 2. světové války.³⁰⁰ Radnice ve Vukovaru se rozhodla nepokoje vyřešit absolutním zákazem nápisů se srbskou cyrilicí, došlo ke změně statusu města na město se zvláštním významem, čímž se místní politici pokusili vyřešit ilegalitu svého nařízení z hlediska právních zásad EU.³⁰¹

Chorvatsko se také stále potýká s ekonomickými problémy, které jsou důsledky konfliktu, přestože od něj uplynulo již 15 let. Chorvatsko má velké zahraniční dluhy, které se rozhodlo řešit pronájmem dálnic, do jejichž budování byly zapůjčené částky investovány. V současnosti činí chorvatský dluh přibližně čtyři miliardy Euro.³⁰² Závažným problémem pro chorvatskou ekonomiku představují také váleční veteráni, kterým je měsíčně vyplácena renta, která značným způsobem zatěžuje státní rozpočet. Status „veterána“ má v Chorvatsku na půl milionu mužů, kterým je měsíčně vyplácena částka ve výši 800 Euro. Jedná se o jednu

²⁹⁹ Haagský soud obrátil. Chorvatský generál Gotovina si 24 let neodsedí. *IDnes.cz* [online]. 2012 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/gotovina-zprosten-0nb-zahranicni.aspx?c=A121116_095313_zahranicni_ts

³⁰⁰ Cyrilice jitrí ve Vukovaru stále nezhojené válečné rány. *ČT24* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/240659-cyrilice-jitri-ve-vukovaru-stale-nezhojene-valecne-rany/>

³⁰¹ V chorvatském Vukovaru zakázali dvojjazyčné nápisy se srbskou cyrilicí. *Lidovky.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/radnice-vukovaru-zakazala-dvojjazycne-napisy-se-srbskou-cyrilici-10a-zpravy-svet.aspx?c=A131106_191937_in_zahranici_ebr

³⁰² Chorvatsko zvažuje pronájem dálnic kvůli hrozbě zvýšení státního dluhu. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://ekonomika.idnes.cz/chorvatsko-zvysuje-pronajem-dalnic-dbt-eko_euro.aspx?c=A130705_074111_eko-doprava_cen

z největších ekonomických zátěží a Chorvatsko, které se nachází v ekonomické recesi, musí prodávat největší státní firmy. Veteráni v Chorvatsku představují velmi vlivnou skupinu, která v roce 2013 zorganizovala výše zmíněnou demonstraci proti dvojjazyčným nápisům ve Vukovaru. Veteráni v Srbsku žádnou rentu nepobírají, s čímž nejsou spokojeni. Lze předpokládat, že zavedení renty též v Srbsku by spustilo vlnu nespokojenosti válečných veteránů také v dalších zemích Balkánu.³⁰³

Jak již bylo v naší práci zmíněno, Chorvatsko se potýká se skupinami organizovaného zločinu a s korupcí. V loňském roce byl dokonce odsouzen bývalý chorvatský premiér I. Sanader k devíti letům vězení za korupci, které se měl dopouštět v letech 2003-2009. V průběhu vydání rozsudku si již odpykával desetiletý trest za jiné korupční činy. Spolu s ním byli odsouzeni další čtyři členové HDZ. V dějinách moderního Chorvatska šlo o největší korupční kauzu, je však jasné, že Chorvatsko se rozhodlo bojovat s korupcí a organizovaným zločinem v zemi.³⁰⁴

V březnu letošního roku proběhly v Srbsku předčasné parlamentní volby. Se značnou převahou zvítězila volební koalice v čele s vládní Srbskou pokrokovou stranou, lídrem strany je současný vicepremiér A. Vučić. Vítězství této strany vzbudilo obavy nejen u opozice z přílišné koncentrace moci v rukou jedné strany, což nám může připomenout období vlády strany S. Miloševiće. Od pádu Miloševićova režimu žádná strana nedosáhla tak dominantního postavení jako v současnosti Srbská pokroková strana. A. Vučić má v současnosti možnost sestavit jednobarevnou vládu, dalším pozitivním faktem může být spojení prezidenta T. Nikoliče, který býval předsedou právě zmíněné strany. Budoucí směřování bude tedy v rukou těchto dvou mužů, otázkou zůstává, zda bude Srbsko směřovat dál do Evropy nebo zaměří svoji orientaci spíše na Moskvu.³⁰⁵

³⁰³ Statisíce veteránů z války o nezávislost ruiniují chorvatský rozpočet. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/chorvatsko-srbsko-veterani-dpm-zahranicni.aspx?c=A131029_175933_zahranicni_pul

³⁰⁴ Chorvatský expremiér Sanader dostal devět let vězení za korupci. *IDnes.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/sander-trest-za-korupci-0st-zahranicni.aspx?c=A140311_112714_zahranicni_vez

³⁰⁵ Volby v Srbsku ovládl vicepremiér, opozice se bojí nového Miloševiće. *IDnes.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/predcasne-parlamentni-volby-v-srbsku-vyhrala-srbska-pokrokovost-strana-alexandara-vuci-e-gbo-zahranicni.aspx?c=A140317_150358_zahranicni_im

V lednu roku 2014 byly zahájeny přístupové rozhovory do EU, přestože Srbsko nevyřešilo všechny své spory s Kosovem. Srbsko by se mělo stát členem EU v roce 2020, vstup Srbska do EU bude však ještě schválen srbskou veřejností v referendu. Nedořešené záležitosti by pak měly být paralelním procesem přístupového jednání, nemělo by tedy dojít k zásadnímu zdržení. Díky zprostředkování EU se Srbsko a Kosovo dohodli na urovnání vztahů. Posledním známým požadavkem byl požadavek kosovského premiéra, aby Srbsko neblokovalo členství Kosova v mezinárodních organizacích.³⁰⁶

Zatímco vztahy Srbska s Kosovem se pomalu zlepšují, na jihu Srbska dochází k etnickým třenicím. Srbové se obávají, že by tamní albánská komunita mohla časem vyhlásit nezávislost a v podstatě by se opakovala záležitost podobná kosovskému problému. V oblasti Preševského údolí žije na 50-60 tisíc Albánců, lze tedy očekávat, že se bude situace v této oblasti komplikovat.³⁰⁷

Bosna a Hercegovina byla vždy zemí, kde je národnostní a náboženská situace nejsložitější. Národnostní konflikty jsou zřejmé i v současnosti, přestože válka byla ukončena již v roce 1995. Aktuálním problémem je prohlášení bosenských Srbů, že na kopci nad Sarajevem bude postaven pravoslavný kříž, který bude památkou srbských obětí války. Bosenští Muslimové jsou však rozhodnuti tomuto činu zabránit a ze srbské strany vnímají tento akt jako provokaci. Nevládní organizace se obávají, že by tato situace mohla rozpoutat novou vlnu nenávisti mezi Chorvaty, Srby a Bosňáky. Přestože se Bosna a Hercegovina snaží překonat následky války, o spolupráci mezi bosenskými Srby, Chorvaty a Bosňáky nemůže být v žádném případě řeč, naopak vznikají úvahy, že vztyčením kříže by dali Srbové jasně najevo, že válka nikdy neskončila a je pouze přerušena.³⁰⁸

³⁰⁶ EU zahájí přístupové rozhovory se Srbskem, klíčový bude spor s Kosovem. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/eu-zahaji-pristupove-rozhovory-se-srbskem-f2s-/zahranicni.aspx?c=A131217_205626_zahranicni_ert

³⁰⁷ Srbové se bojí, že přijde druhé Kosovo. Rizikem jsou Albánci na jihu. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/samostatnost-albancu-v-srbsku-dew-/zahranicni.aspx?c=A131012_140405_zahranicni_tp

³⁰⁸ Srbové chtějí vztyčit obří kříž na hoře, z které ostřelovali Sarajevo. *IDnes.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/srbsko-bosna-a-hercegovina-sarajevo-kriz-muslimove-fxb-/zahranicni.aspx?c=A140115_113032_zahranicni_aha

Dalším signálem etnických nepokojů bylo v lednu 2013 zničení památníku muslimských vojáků vandaly. Napjaté vztahy mezi Bosňáky a Chorvaty byly touto událostí ještě více narušeny. Právě v Mostaru je možné vnímat etnické neshody dodnes.³⁰⁹

Bosna a Hercegovina se také nachází ve špatné ekonomické situaci. V lednu 2014 došlo k demonstracím na severovýchodu země proti nezaměstnanosti, byl dokonce zapálen prezidentský palác, jedná se o největší nepokoje od ukončení konfliktu v roce 1995. Nezaměstnanost vznikla v důsledku privatizace státních firem, díky které na počátku 90. let 20. století zkrachovaly prosperující podniky. Veřejnost je velice nespokojena s laxním přístupem politiků k celé záležitosti.³¹⁰

Stejně jako ostatní země Balkánu, také Bosna a Hercegovina se potýká s vysokou kriminalitou a organizovaným zločinem. V roce 2013 byl zadržen prezident Federace Bosny a Hercegoviny Ž. Budmir kvůli obvinění z korupce a dalších zločinů. Jde o největší korupční kauzu v novodobých dějinách Bosny a Hercegoviny. Bývalý prezident byl podezřelý z přijímání úplatků za udělení milostí. Existují také důkazy, že byl zapojen do skupin organizovaného zločinu.³¹¹

Jak vyplývá z varování OECD, Slovinsko se nachází v bankovní krizi. Jedním z důvodů může být fakt, že Slovinsko jako jediná postkomunistická země EU odmítla zprivatizovat většinu bankovního sektoru, došlo také k chybám v řízení bank, špatné úvěrové politice. Od roku 2008 se státní dluh Slovinska více než zdvojnásobil. OECD informovalo o tom, že Slovinsko má nejhorší hospodářské vyhlídky ze všech členských zemí.³¹²

³⁰⁹ V Mostaru to opět vše. Vandalové odpálili pomník bosňáckých vojáků. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/vandalove-odpalili-pomnik-bosnackych-vojaku-v-mostaru-p16-zahranicni.aspx?c=A130114_153942_zahranicni_aha

³¹⁰ Bosna se bouří, demonstranti v Sarajevu zapálili prezidentský palác. *IDnes.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/bosenskou-tuzlou-zmitaji-nepokoje-duq-zahranicni.aspx?c=A140207_104510_zahranicni_im

³¹¹ Policie zadržela prezidenta Bosňáků a Chorvatů, viní ho z korupce. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/bosensti-policiste-zadrzeli-vudce-muslimsko-chorvatske-federace-p9e-zahranicni.aspx?c=A130426_190819_zahranicni_brd

³¹² Slovinsko čelí tvrdé bankovní krizi, varuje OECD. Podcenilo privatizaci. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://ekonomika.idnes.cz/slovinsko-celi-tvrde-bankovni-krizi-varuje-oecd-fty-eko_euro.aspx?c=A130409_120626_eko_euro_spi

Ani v Makedonii není etnická situace stabilní. V březnu roku 2013 zde došlo ke střetu Makedonců a Albánců v hlavním městě. Ministrem obrany byl zvolen bývalý velitel albánských povstalců v ozbrojeném konfliktu v roce 2001. Makedonci s jeho jmenováním nesouhlasili, Albánci se však rozhodli ho bránit a došlo k nepokojům. V Makedonii tvoří Albánci asi čtvrtinu obyvatel, lze tedy předpokládat další střety i v budoucnu.³¹³

Hlavním zájmem Černé Hory je v současnosti členství v NATO a EU. Černá Hora je připravena stát se členským státem NATO a na summitu v září tohoto roku očekává pozvánku do NATO.³¹⁴

Přestože Kosovo není státem, který uznávají všechny státy EU, kosovská vláda vydala rozhodnutí, že vytvoří vlastní armádu. V podstatě půjde o přeměnu bezpečnostních sil, které spadají pod velení mezinárodních sil NATO. Podobně bude také dosavadní ministerstvo bezpečnosti přejmenováno na ministerstvo obrany. Cílem kosovské armády bude především ochrana svrchovanosti a územní celistvosti. Armáda bude tvořena přibližně pěti tisíci vojáky.³¹⁵

V rámci postkonfliktní rekonstrukce se museli země bývalé Jugoslávie vyrovnat s budováním nových politických systémů, snahou zlepšit ekonomickou situaci, s organizovaným zločinem a kriminalitou a také s environmentální bezpečností. Stále problematická je na Balkáně otázka bezpečnostní situace, která je neustále ohrožena v Bosně a Hercegovině a Makedonii. Velké riziko představuje také extremismus. Většina balkánských států usiluje o integraci, ta je tedy dominantním prvkem jejich zahraniční politiky.

Každá z balkánských zemí se stále potýká s určitými problémy. Především Chorvatsko a Bosna a Hercegovina se nachází ve špatné ekonomické situaci. Slovinsku je předpovídan nejhorší hospodářský vývoj ze všech členských států EU. Nachází se v bankovní krizi, která

³¹³ Ve Skopji se střetli Makedonci s Albánci. Zůstaly desítky zraněných. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/nasilne-protesty-v-makedonii-djn-zahranicni.aspx?c=A130303_085633_zahranicni_brm

³¹⁴ Crna Gora spremna za NATO. *RTCG* [online]. 2014 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: <http://www.rtcg.me/vijesti/otvoreno-o-nato-u/42453/crna-gora-spremna-za-nato.html>

³¹⁵ Část EU ho stále neuznává. Kosovo ale bude mít armádu. *Týden.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/cast-eu-ho-stale-neuznava-kosovo-ale-bude-mit-armadu_300100.html#.Uycdvp-PKFE

je způsobena neochotou privatizace většiny bankovního sektoru, ke které došlo ve většině postkomunistických zemí.

Tento region se z dlouhodobého hlediska jeví jako velice nestabilní, především pak z důvodů etnických. Zatímco došlo ke zlepšení vztahů mezi Srbskem a Kosovem, v oblasti Prešovského údolí v Srbsku je situace napjatá, žije zde výrazná albánská komunita a Srbové se obávají, že by se mohla opakovat situace podobná kosovskému problému. Etnické nepokoje jsou patrné také ve Vukovaru, kde Chorvaté protestují proti dvoujazyčným nápisům, které mají být ve městě dle požadavků EU. Situace není klidná ani v Bosně a Hercegovině, kde došlo ke zničení muslimského památníku a uvažuje se také o postavení pravoslavného kříže na kopci nad Sarajevem, čehož se obávají také nevládní organizace. Všeobecně by byl tento akt považován za provokaci ze strany bosenských Srbů. Etnická situace je složitá také v Makedonii, kde dochází ke sporům mezi Makedonci a albánskou komunitou.

Problematická je také propojenost politiky s organizovaným zločinem a korupcí, přestože se většina bývalých jugoslávských států snaží toto dění potlačit, jedná se o záležitost stále aktuální, včetně boje s kriminalitou.

Cílem většiny balkánských zemí je členství v mezinárodních organizacích k jeho naplnění však vede stále dlouhá cesta plná překážek, které je nutno překonat. Chorvatsko vstoupilo do EU v roce 2013, dlouhou dobu však nesplňovalo požadavek EU o spolupráci Chorvatska s mezinárodním soudním tribunálem.

Lze předpokládat, že tento region bude i v budoucnu ohrožován řadou překážek, které bude nutno překonávat. A přestože je situace z komplexního hlediska relativně stabilní, mnoho konfliktů a neshod se nachází v latentní podobě a je otázkou času, kdy dojde k jejich propuknutí.

6 PEDAGOGICKÉ ASPEKTY

Tato kapitola bude věnována možnostem pedagogické aplikace tématu naší práci ve výuce na 2. stupni základních škol a na gymnáziích. Téma týkající se Jugoslávie lze využít v rámci zeměpisu, dějepisu, občanské výchovy, lze ho promítnout také do průřezových témat mediální a multikulturní výchovy. V této kapitole budeme vycházet z Rámcového vzdělávacího programu (RVP), platného od roku 2013.

6.1 ZAŘAZENÍ TÉMATU V RÁMCI RVP

Toto téma je možné zařadit do vzdělávací oblasti „Člověk a příroda“, konkrétně do vzdělávacího oboru „Zeměpis (Geografie)“. Tématika Jugoslávie může být vyučována v rámci vzdělávacího obsahu celku „Geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie“, kdy se žáci naučí organizovat a hodnotit geografické informace a data z různých kartografických zdrojů, naučí se také vytvářet osobní myšlenkovou mapu, která jim umožní orientovat se v konkrétních regionech. Toto téma bychom mohli zařadit také do vzdělávacího obsahu celku „Regiony světa“, kdy se žáci naučí lokalizovat na mapě světadíly a konkrétní regiony a budou schopni srovnávat jejich postavení, mohou se zamyslet nad tím, k jakým změnám v rámci balkánského regionu došlo a co bylo jejich příčinou. Balkánský region bychom mohli využít také v rámci vzdělávacího obsahu celku „Životní prostředí“, jelikož všechny nástupnické státy bývalé Jugoslávie se potýkají s problematikou znečištění životního prostředí, žáci by se mohli zamyslet nad dopady války na životní prostředí. V rámci gymnaziálního vzdělávání je geografie součástí vzdělávacího obsahu „Člověk a společnost“, společně s dějepisem a občanským a společenskovedním základem.

V rámci dějepisu, který je součástí vzdělávací oblasti „Člověk a společnost“, bychom mohli toto téma zařadit do vzdělávacího obsahu celku „Moderní doba“, kde může být zmíněna problematika porušování lidských práv, nárůst nacionalismu či autoritářské režimy. V rámci gymnaziálního vzdělávání je možné toto téma zařadit do vzdělávacího obsahu celku „Moderní doba II – Soudobé dějiny“, například v tematickém celku týkajícím se pádu komunistických režimů.

Součástí vzdělávací oblasti „Člověk a společnost“ je také vzdělávací obor „Výchova k občanství“, kde může být toto téma uplatněno v rámci vzdělávacího obsahu „Stát a právo“, konkrétně tematiky lidských práv.

V rámci gymnaziálního vzdělávání je vzdělávacím oborem „Občanský a společenskovědní základ“, jehož součástí je vzdělávací obsah „Úvod do filozofie a religionistiky“, kde by mohl být z hlediska různosti náboženských systémů, projevů náboženské a jiné nesnášenlivosti a rozdílností církví uveden příklad střetu různých náboženství v Bosně a Hercegovině na pozadí historických událostí.

Toto téma je také dobře uchopitelné v rámci průřezových témat, konkrétně „Mediální výchovy“ a „Multikulturní výchovy“. Z hlediska Mediální výchovy je možné dobře využít tematiku mediální manipulace s událostmi týkajícími se války v Chorvatsku a v Bosně a Hercegovině. Žáci se zamyslí nad tím, jak mohou média ovlivňovat pohled světa na viníky války. V rámci Multikulturní výchovy je možné využít informace o etnickém složení nástupnických států Jugoslávie, kde je soužití jednotlivých národů velmi problematické. Žáci se pokusí najít příčiny etnických konfliktů v historii a zkusí navrhnout jejich možné řešení.

6.2 PRACOVNÍ LIST - MEDIÁLNÍ VÝCHOVA

Název pracovního listu je „Jugoslávie a její sláva“. Tento pracovní list je určen pro 2. stupeň základních škol a nižší stupeň víceletých gymnázií, zaměřuje se především na kritické vnímání mediálních obsahů a odhalování mediálních stereotypů. V rámci pracovního listu jsou rozvíjeny tyto klíčové kompetence:

Kompetence k učení – žák vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení je aplikuje.

Kompetence komunikativní – žák naslouchá druhým lidem, vhodně reaguje na jejich názory, zapojuje se do diskuse, formuluje věcně svůj názor, je schopen argumentace.

Kompetence občanská – žák projevuje pozitivní postoj ke kultuře.

Pracovní list Mediální výchovy můžeme použít v rámci zeměpisu, dějepisu i občanské výchovy. Tento list je navržen na tři vyučovací hodiny, dvě vyučovací hodiny budou žáci pracovat s pracovním listem, ve třetí hodině pustí žákům vyučující film Volání duchů, který vznikl v rámci festivalu Jeden svět, pod záštitou organizace Člověk v tísni a pojednává o násilí na ženách v táboře Omarská. Vzhledem k tomu, že se jedná o Mediální výchovu, bylo

by vhodné, kdyby se výuka konala v počítačové učebně. Jestliže však není možné uskutečnit výuku v učebně s přístupem k internetu, může vyučující úkoly, které vyžadují vyhledávání na internetu, zadat žákům k domácí přípravě. V rámci plnění úkolu v pracovním listu se vystřídá jak forma výuky individuální, tak skupinová i hromadná. Individuální forma výuky bude použita především na poslední dvě části pracovního listu. Skupinová práce bude využita při rozboru zadaných textů. Hromadnou formu využijeme v rámci diskuse. Jako pomůcky nám poslouží pracovní listy a psací potřeby. Pracovní list vyžaduje také technické vybavení, dataprojektor bude použit na promítání filmu, PC s přístupem k internetu využijí žáci k vyhledávání informací.

Pracovní list je založen především na schopnosti kritického úsudku v rámci mediálních sdělení. Zaměřili jsme se také na rozvíjení schopnosti vyhledávat a třídit informace.

Pracovní list je členěn do čtyř částí, první z nich obsahuje základní teoretické poznatky, které by si měli žáci před vyplněním pracovního listu osvojit. Druhá část je založena na analýze čteného textu, kdy žáci srovnají obě ukázky a zodpoví zadané otázky. Mohou mezi sebou diskutovat. Třetí část je založena na schopnosti formulovat věcně a jasně vlastní názor, žáci ho pak sdělí svým spolužákům a může opět následovat diskuse. Poslední část je věnování schopnosti vyhledávat a třídit informace. Žáci vyhledají požadované informace na internetu, v rámci prvního úkolu si zpracují krátký referát, který následně odprezentují před svými spolužáky.

6.3 PRACOVNÍ LIST – ZEMĚPIS

Pracovní list nese název „Země bývalé Jugoslávie“. Tento pracovní list je určen pro 2. stupeň základních školy a nižší stupeň víceletých gymnázií, zaměřuje se především na otázku hranic, rozlohy a počtu obyvatel zemí bývalé Jugoslávie. V rámci pracovního listu jsou rozvíjeny tyto klíčové kompetence:

Kompetence k učení - žák vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení je aplikuje.

Kompetence komunikativní – žák naslouchá druhým lidem, vhodně reaguje na jejich názory, zapojuje se do diskuse, formuluje věcně svůj názor, je schopen argumentace.

Kompetence k řešení problémů – žák vyhledá vhodné informace k řešení problému, samostatně řeší problémy, volí vhodné způsoby jejich řešení.

Z hlediska mezipředmětových vztahů lze znalosti získané díky pracovnímu listu uplatnit také v rámci Občanské výchovy, pro plnění úkolů také využívají žáci znalosti z matematiky. Tento pracovní list je určen pro dvě vyučovací hodiny, je na samotném vyučujícím, jak si plnění úkolů rozvrhne. Pro plnění úkolů bude využito formy individuální i hromadné. Žáci budou individuálně vypracovávat zadané úkoly, hromadné formy bude využito především v rámci diskuse. Jako pomůcky nám poslouží pracovní listy, atlas a psací potřeby. Při výuce bychom využili také technického vybavení, pro plnění některých úkolů je nutný PC s přístupem k internetu. Jestliže není možné plnit zadané úkoly ve škole, je možné zadat je žákům k domácí přípravě.

Pracovní list je zaměřen především na práci s atlasem, na schopnost samostatně vyhledávat informace a následně je také využívat. Žáci budou schopni seřadit nástupnické státy z hlediska rozlohy i počtu obyvatel. Podstatná je také část věnovaná náboženstvím, která se v balkánském regionu vyskytují.

Pracovní list je členěn na čtyři části, kdy první z nich je tvořena základními teoretickými poznatky, které se shodují v obou pracovních listech. Druhá část je zaměřena na osvojování si samostatné práce s atlasem, kde žáci vyhledávají zadané informace, které musí také jistým způsobem seřadit. Třetí část pracovního listu je zaměřena na vyhledávání informací na internetu, kdy si žáci osvojí schopnost vyhledávat a třídit informace. Poslední část je tvořena úkolem, ke kterému mohou žáci využívat atlasu, internetu a je navržen k samostatné práci.

6.4 METODICKÉ POZNÁMKY

Navržené pracovní listy jsou uchopeny tak, aby byly pro žáky zábavné, poučné, ale především splnitelné. Těžiště této problematiky tkví v předpokladu, že žáci pochopí složitost národnostního složení a také náboženské rozdílnosti na území Balkánu. Žáci by si měli uvědomit, že i v současnosti je na světě místo, kde byla v nedávné historii porušována lidská práva a páčány zločiny proti lidskosti. Vyučující by měl žákům poskytnout možnost nahlédnout do problematiky etnických konfliktů, které jsou na území bývalých jugoslávských republik stále, ač skrytě, přítomny.

Významnou část vyučovací hodiny by měla tvořit diskuse, ve které se žáci pokusí zamyslet nad etnickou a náboženskou nesnášenlivostí, jejími kořeny v historii a důsledky v budoucnosti. Žáci by se měli také zamýšlet nad tím, do jaké míry média zkreslují informace a z jakého důvodu tak činí.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo popsat problematiku postkonfliktní rekonstrukce v zemích bývalé Jugoslávie. Cíl práce byl v rámci možnosti rozsahu naplněn. Pozornost je věnována historickým souvislostem, které vedly ke vzniku konfliktu v letech 1991-1995. Konflikty na Balkáně mají původ především v problematice soužití jednotlivých etnik, na území Chorvatska došlo ke konfliktu mezi Chorvaty a chorvatskými Srby, na území Bosny a Hercegoviny pak docházelo k válečným střetům mezi Bosňáky, bosenskými Srby a bosenskými Chorvaty. Především však byla pozornost zaměřena na následky těchto konfliktů a na problematiku postkonfliktní rekonstrukce v jednotlivých nástupnických státech. Zaměřili jsme se na budování politických systémů, na ekonomickou nestabilitu, ale také na bezpečnostní a enviromentální hrozby na Balkáně. V práci byla zmíněna také spolupráce jednotlivých států s Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii a snaha o začlenění do EU a NATO.

Práce je členěna do šesti kapitol. První kapitola je zaměřena především na události, které vedly k rozpadu bývalé Jugoslávie a její teoretické aspekty, je zde popsán také konflikt v Chorvatsku a Bosně a Hercegovině. Ve druhé kapitole je pozornost věnována vývoji v jednotlivých nástupnických státech bývalé Jugoslávie, byly zde popsány události, které následovaly po vyhlášení samostatnosti jednotlivých států. Třetí kapitola je věnována komparaci jednotlivých států bývalé Jugoslávie z hlediska budování politických systémů a z hlediska ekonomické situace, která byla srovnávána v rámci základních makroekonomických ukazatelů - HDP a nezaměstnanosti, která je jedním z největších ekonomických problémů balkánských států. Další problematickou záležitostí je také organizovaný zločin a korupce, do něhož jsou zapojeny také politické elity jednotlivých zemí a environmentální hrozby, které jsou následkem válečných událostí stále aktuální. Ve čtvrté kapitole jsou popsány jednotlivé problémy v postkonfliktní rekonstrukci, jedná se především o otázku bezpečnostní situace, extremismu, spolupráce s Mezinárodním trestním tribunálem a v neposlední řadě také o otázku integrace. Pátá kapitola je věnována současnému vývoji v jednotlivých státech, kde byly zmíněny aktuální problémy, se kterými se jednotlivé státy potýkají. Šestá kapitola je zaměřena na možnosti aplikace této tematiky do pedagogické praxe, která bude vycházet z práce s pracovními listy.

SEZNAM ZKRATEK

AIO – Aktivní islámská mládež
AKSh – Albánská národní armáda
AVNOJ – Antifašistický výbor národního osvobození Jugoslávie
CEFTA – Středoevropská zóna volného obchodu
DEMOS – Demokratická opozice Slovinska
DPS – Demokratická strana socialistů
ESVO – Evropské sdružení volného obchodu
EU – Evropská unie
FLRJ – Federální lidová republika Jugoslávie
FYROM – oficiální název Makedonie
GATT – všeobecná dohoda na clech a obchodu
HDP – Hrubý domácí produkt
HDZ – Chorvatská demokratická strana
HVIM – Mládežnické hnutí 64 žup
HVO – Chorvatská armáda
ICTY – Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii
IFOR – Mezinárodní vojenská mise NATO
JIAS – Kosovská prozatímní rada
JNA/JLA – Jugoslávská lidová armáda
KFOR – mezinárodní mírová operace v rámci NATO na území Kosova
KSJ – Komunistický svaz Jugoslávie
LDK – Demokratický svaz Kosova
LDS – Liberální demokracie Slovinska
MAVI – Fronta osvobození severního Empiru
MMF – Mezinárodní měnový fond
NATO – Severoatlantická aliance
NDH – Nezávislý stát Chorvatsko
OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSN – Organizace spojených národů
PDK – Demokratická strana Kosova
PDP – Strana demokratické prosperity
RS – Republika srbská

SDA – Strana demokratické akce
SDP – Sociálně demokratická strana Chorvatska
SDS – Srbská demokratická strana
SFOR – mezinárodní mírová mise v rámci NATO na území Bosny a Hercegoviny
SFRJ – Socialistická federativní republika Jugoslávie
SKH – Svaz komunistů Chorvatska
SPS – Socialistická strana Srbska
SRJ – Svazová republika Jugoslávie
SRN – Spolková republika Německo
SRS – Srbská radikální strana
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
UCC – Osvobozenecká armáda Camerie
UCK – Kosovská osvobozenecká armáda
UCPMB – Osvobozenecká armáda Preševa, Medvejda a Bujanovce
UNMIK – Prozatímní správní mise OSN
UNPROFOR – Ochranné jednotky spojených národů
USA – Spojené státy americké
USD – americký dolar
VMPRO-DPMNE – Vnitromakedonská revoluční organizace-Demokratická strana
makedonské jednotky
VRS – Armáda Republiky srbské
WTO – Světová obchodní organizace

LITERATURA

BAAR, Vladimír. *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?*. Vyd. 2. Šenov u Ostravy: Tilia, 2002. 415 s. ISBN 80-86101-66-5.

CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy: komparace politických systémů*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2008. 434 s. ISBN 978-80-245-1388-1.

CABADA, Ladislav. Bosna a Hercegovina. In: KUBÁT, Michal a kol. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 60-75. ISBN 80-86432-90-4.

CABADA, Ladislav. Jugoslávie (Srbsko a Černá Hora). In: KUBÁT, Michal a kol. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 159-175. ISBN 80-86432-90-4.

CABADA, Ladislav. Makedonie. In: KUBÁT, Michal a kol. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 236-253. ISBN 80-86432-90-4.

CABADA, Ladislav. Slovinsko: Mezi tradicionalismem a postmodernou. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 237-260. ISBN 978-80-245-1388-1.

CABADA, Ladislav. Srbsko: K demokracii bez vyrovnání s minulostí?. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 302-321. ISBN 978-80-245-1388-1.

GABAL, Ivan a kol. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 1999. 341 s. ISBN 80-86103-23-4.

GALTUNG, Johan. *Peace by peaceful means: Peace and conflict. Development and civilization*. Oslo: Prio, 1996. ISBN 9780803975118.

HLADKÝ, Ladislav. Bosna a Hercegovina. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 585-591. Dějiny států. ISBN 80-7106-266-9.

HLADKÝ, Ladislav. Slovinsko. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 585-591. Dějiny států. ISBN 80-7106-266-9.

HOLOUŠEK, Vít. Chorvatsko. In: KUBÁT, Michal a kol. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 137-157. ISBN 80-86432-90-4.

HOLOUŠEK, Vít. Chorvatsko: Mezi pokušením autoritarismu a evropskou integrací. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 262-281. ISBN 978-80-245-1388-1.

HRICOVÁ, Helena. Bosna a Hercegovina: Země neslučitelných nacionalismů?. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 282-301. ISBN 978-80-245-1388-1.

KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996. 263 s. ISBN 80-7021-168-7.

KUBÁT, Michal et al. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 432 s. Politologie. ISBN 80-86432-92-0.

MAREŠ, Miroslav, ed. *Bezpečnost v oblasti západního Balkánu z pohledu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. 74 s. Sborníky; sv. 51. ISBN 978-80-210-5593-3.

Mezinárodní politika. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2006, xxx, č. 11. ISSN 0543-7962.

Mezinárodní politika. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, xxxv, č. 9. ISSN 0543-7962.

PELIKÁN, Jan et al. *Dějiny Srbska*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. 677 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-217-7.

PELIKÁN, Jan. *Dějiny Jugoslávie: (1918-1991)*. Dotisk. Praha: Karolinum, 1996. 91 s. ISBN 80-7066-939-X.

PELIKÁN, Jan. Chorvatsko. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 609-626. Dějiny států. ISBN 80-7106-266-9.

PELIKÁN, Jan. Makedonie. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 649-660. Dějiny států. ISBN 80-7106-266-9.

PELIKÁN, Jan. Národnostní otázka ve Svazové republice Jugoslávii: geneze, vývoj, perspektivy. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. 87 s. ISBN 80-7184-482-9.

PELIKÁN, Jan. Svazová republika Jugoslávie. In: ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 592-608. Dějiny států. ISBN 80-7106-266-9.

ROSŮLEK, Přemysl. Makedonie: Po demontáži národního státu Makedonců. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 338-357. ISBN 978-80-245-1388-1.

RYCHLÍK, Jan a KOUBA, Miroslav. *Dějiny Makedonie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. 458 s. Dějiny států. ISBN 80-7106-642-7.

RYCHLÍK, Jan a PERENČEVIĆ, Milan. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 576 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-885-3.

STOJAROVÁ, Věra. *Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. 295 s. Politologická řada; sv. č. 26. ISBN 978-80-7325-134-5.

ŠANC, David. Černá Hora: Nezávislost jako pozitivní image. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 322-337. ISBN 978-80-245-1388-1.

ŠANC, David. Kosovo 1999-2008: Experimentální prostor mezinárodního společenství. In: CABADA, Ladislav a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, s. 359-378. ISBN 978-80-245-1388-1.

ŠARATÍN, Pavel. Slovinsko. In: KUBÁT, Michal a kol. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 385-400. ISBN 80-86432-90-4.

ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. 756 s. Dějiny států. ISBN 80-7106-266-9.

ŠMÍD, Tomáš, ed. a VAŘURA, Vladimír, ed. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. 278 s. Politologická řada; č. 24. ISBN 978-80-7325-126-0.

TEJCHMAN, Miroslav a HRADEČNÝ, Pavel. *Historické souvislosti rozpadu Jugoslávie*. 1. vyd. Praha: Historický ústav, 1996. 255 s. ISBN 80-85268-58-2.

TERNON, Yves. *Genocidy 20. století: zločinný stát*. Vyd. 1. Praha: Themis, 1997. 358 s. ISBN 80-85821-45-1.

TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 251 s. ISBN 978-80-7367-097-9.

WAIŠOVÁ, Šárka. *Poválečná obnova a budování míru: role a strategie mezinárodních nevládních organizací*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. 181 s. Monografie; sv. č. 20. ISBN 978-80-210-4699-3.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Agenda 2000 – Commission Opinion on Slovenia's Application for Membership of the European Union, Brusel, 1997,

Albánie a Chorvatsko odevzdaly dokumenty, NATO má nyní 28 členů - iDNES.cz. *IDnes* [online]. 1. 4. 2009, [cit. 2014-02-20]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/albanie-a-chorvatsko-odevzdaly-dokumenty-nato-ma-nyni-28-clenu-pup-/zahranicni.aspx?c=A090401_174350_zahranicni_ip1

ANONYM. Minska situacija. hcr.hr [online]. 23. 8. 2013, [cit. 10. 3. 2014]. Dostupný z <http://www.hcr.hr/hr/minSituac.asp>.

Bílý kouř nad Kosovem. Bělehrad a Priština se dohodly na urovnání. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/kosovo-a-srbsko-urovnavni-vztahu-dlo-/zahranicni.aspx?c=A130419_170440_zahranicni_aha

Bosna a Hercegovina. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/bosna_a_hercegovina/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

Bosna a Hercegovina: Ekonomická charakteristika země. *BusinessInfo.cz* [online]. 1997 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/bosna-a-hercegovina-ekonomicka-charakteristika-19282.html>

Bosna a Hercegovina: Základní informace o teritoriu. CZECH TRADE. *BusinessInfo.cz* [online]. 1997 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/bosna-a-hercegovina-zakladni-informace-o-teritoriu-19279.html>

Bosna se bouří, demonstranti v Sarajevu zapálili prezidentský palác. *IDnes.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/bosenskou-tuzlou-zmitaji-nepokoje-duq-/zahranicni.aspx?c=A140207_104510_zahranicni_im

Crna Gora spremna za NATO. *RTCG* [online]. 2014 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: <http://www.rtcg.me/vijesti/otvoreno-o-nato-u/42453/crna-gora-spremna-za-nato.html>

Cyrilice jitří ve Vukovaru stále nezhojené válečné rány. *ČT24* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/240659-cyrilice-jitri-ve-vukovaru-stale-nezhojene-valecne-rany/>

Část EU ho stále neuznává. Kosovo ale bude mít armádu. *Týden.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/cast-eu-ho-stale-neuznava-kosovo-ale-bude-mit-armadu_300100.html#.Uycdvp-PKFE

Černá Hora. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/cerna_hora/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

Černá Hora: Ekonomická charakteristika země. *BusinessInfo.cz* [online]. 1997 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/cerna-hora-ekonomicka-charakteristika-zeme-18795.html>

Economy Watch: Croatia GDP Growth (Constant Prices, National Currency) Statistics [online]. [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://www.economywatch.com/economic-statistics/Croatia/GDP_Growth_Constant_Prices_National_Currency/

Economy Watch: Croatia Inflation (Average Consumer Price Change) Statistics [online]. [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://www.economywatch.com/economic-statistics/Croatia/Infation_Average_Consumer_Price_Change_Percentage/

Enlargement. *European commission* [online]. 21.1.2014 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/serbia/index_en.htm

EU zahájí přístupové rozhovory se Srbskem, klíčový bude spor s Kosovem. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/eu-zahaji-pristupove-rozhovory-se-srbskem-f2s-/zahranicni.aspx?c=A131217_205626_zahranicni_ert

Haagský soud obrátil. Chorvatský generál Gotovina si 24 let neodsedí. *IDnes.cz* [online]. 2012 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/gotovina-zprosten-0nb-zahranicni.aspx?c=A121116_095313_zahranicni_ts
<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/albanie-ekonomicka-charakteristika-zeme-17813.html>

HOLÍKOVÁ, Alena. Válka v Bosně a Hercegovině: 3. Postkonfliktní rekonstrukce a současná Bosna a Hercegovina. *Válka.cz* [online]. 2010 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: http://www.valka.cz/clanek_13708.html

Chorvati po letech vstupují do EU. Měli přísné podmínky, říká balkanista. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/vstup-chorvatska-do-eu-cestiturstiste-hned-rozdil-nepoznaji-p47-zahranicni.aspx?c=A130630_151930_zahranicni_pej

Chorvatsko nezvládá celní agendu na vnější hranici EU. Problémy mají i trajekty. *Český rozhlas: Zprávy* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/chorvatsko-nezvlada-celni-agendu-na-vnejsi-hranici-eu-problemy-maji-i-trajekty--1232108

Chorvatsko v EU straší chabou azylovou politikou a hrozbou migrační vlny. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/chorvatsko-ma-derave-hranice-dg8-zahranicni.aspx?c=A130701_124426_zahranicni_btw

Chorvatsko zvažuje pronájem dálnic kvůli hrozbě zvýšení státního dluhu. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://ekonomika.idnes.cz/chorvatsko-zvysuje-pronajem-dalnic-dbt-eko_euro.aspx?c=A130705_074111_eko-doprava_cen

Chorvatsko. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/chorvatsko/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

Chorvatsko: Ekonomická charakteristika země. *BusinessInfo.cz* [online]. 1997 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/chorvatsko-ekonomicka-charakteristika-zeme-18861.html>

Chorvatský expremiér Sanader dostal devět let vězení za korupci. *IDnes.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/sander-trest-za-korupci-Ost-/zahranicni.aspx?c=A140311_112714_zahranicni_vez

KAT. Srbsko v EU? Přístupové rozhovory začnou v lednu. *Česká televize* [online]. 17.12.2013 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/255145-srbsko-v-eu-pristupove-rozhovory-zacnou-v-lednu/?mobileRedirect=off>

Kosovo. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/kosovo/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

Kosovo: Ekonomická charakteristika země. *BusinessInfo.cz* [online]. 1997 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/cerna-hora-ekonomicka-charakteristika-zeme-18795.html>

MAJERČÍK, Lubomír. ICTY a souzení válečných zločinů. *Středoevropské politické studie* [online]. 2006, VIII, 2-3 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=279>

Makedonie. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/makedonie_fyrom/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

Makedonie: Ekonomická charakteristika země. *BusinessInfo.cz* [online]. 1997 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/makedonie-fyrom-ekonomicka-charakteristika-zeme-17546.html>

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky: Chorvatsko [online]. [cit. 2014-02-20]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/chorvatsko/politika/zahranicne_politicka_a_orientace.

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky: Makedonie [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/makedonie_fyrom/politika/zahranicne_politicka_orientace.html.

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky: Slovinsko [online]. [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/slovinsko/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

Momčilović. Akcijski plan za smanjivanje razina koncentracija lebdećih čestica pm na području frada siska. [online]. prosinac, 2013 [cit. 10. 3. 2014] Dostupné z http://www.sisak.hr/uploads/documents/2013/Akcijski_plan.pdf.

MORRISON, Kenneth. *Political and Religious Conflict in the Sandžak* [online]. 2008 [cit. 2014-03-11]. ISBN 978-1-905962-45-7.

MURIČ, Elma. Depo intervju/Aida Corovic: Muamer Zurković je seme zla, mržuje i razdora medu Bošnjacima. DEPO D.O.O. *DEPO portal* [online]. 2011 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: http://www.slobodnaevropa.org/content/opasnost_od_vehabija_dolazi_iz_sandzacke_grupe/24402810.html

Největší den od konce války. Srbové začali jednat o vstupu do EU. *IDnes.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/evropska-unie-zahajila-pristupove-rozhovory-se-srbskem-pe0-/zahranicni.aspx?c=A140121_161900_zahranicni_im

Opasnost od vehabija dolazi iz sandžacke grupe. GLAVONJIC, Zoran. *Radio Slobodna Evropa* [online]. 2011 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z:

http://www.slobodnaevropa.org/content/opasnost_od_vehabija_dolazi_iz_sandzacke_grupe/24402810.html

Open Democracy [online]. UK, 2013 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/lily-lynch/how-to-write-about-balkans>

Opomíjené Chorvatsko. Vukovar, město s jízvami válečné apokalypsy. *IDnes.cz* [online]. 2012 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://cestovani.idnes.cz/vukovar-a-chorvatsko-054-/chorvatsko.aspx?c=A121017_123559_chorvatsko_tom

PENA, Charles V. Al Qaeda: The Balkans Connections. THE JOHNS HOPKINS UNIVERSITY PRESS. *Project Muse* [online]. 2005 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://muse.jhu.edu/journals/med/summary/v016/16.4pena.html>

Policie zadržela prezidenta Bosňáků a Chorvatů, viní ho z korupce. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/bosensti-policiste-zadrzeli-vudce-muslimsko-chorvatske-federace-p9e-/zahranicni.aspx?c=A130426_190819_zahranicni_brd

PURVIS, Andrew. A War WAiting to Happen. *Time Word* [online]. 2000 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,2056334,00.html>

Slovinsko čelí tvrdé bankovní krizi, varuje OECD. Podcenilo privatizaci. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://ekonomika.idnes.cz/slovinsko-celi-tvrde-bankovni-krizi-varuje-oecd-fty-/eko_euro.aspx?c=A130409_120626_eko_euro_spi

Slovinsko. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/slovinsko/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

Slovinsko: Ekonomická charakteristika země. *BusinessInfo.cz* [online]. 1997 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/slovinsko-ekonomicka-charakteristika-zeme-19171.html>

Srbové chtějí vztyčit obří kříž na hoře, z které ostřelovali Sarajevo. *IDnes.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/srbsko-bosna-a-hercegovina-sarajevo-kriz-muslimove-fxb-/zahranicni.aspx?c=A140115_113032_zahranicni_aha

Srbové se bojí, že přijde druhé Kosovo. Rizikem jsou Albánci na jihu. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/samostatnost-albanu-v-srbsku-dew-/zahranicni.aspx?c=A131012_140405_zahranicni_tp

Srbsko. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/srbsko/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

Srbsko: Ekonomická charakteristika země. *BusinessInfo.cz* [online]. 1997 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/srbsko-ekonomicka-charakteristika-zeme-18540.html>

Statisíce veteránů z války o nezávislost ruínují chorvatský rozpočet. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/chorvatsko-srbsko-veterani-dpm-/zahranicni.aspx?c=A131029_175933_zahranicni_pul

ŠTOURAČOVÁ, Jitka. Vybrané problémy ekonomického vývoje zemí západního Balkánu. *Rmv.cz* [online]. 2005 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: <http://www.rmv.cz/cz/detail-clanku/vybrane-problemy-ekonomickeho-vyvoje-zemi-zapadniho-balkanu/#.UyCLEOmPKUk>

TAGLIABUE, John. Conflict in Yugoslavia: How Yugoslavs Hold Off Full-Fledged civil war. *The New York Times* [online]. 1991 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1991/07/07/world/conflict-in-yugoslavia-how-yugoslavs-hold-off-full-fledged-civil-war.html>

The home of Ian Stuart's Blood and Honour [online]. 2009 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://www.bloodandhonour.com/index.html>

V chorvatském Vukovaru zakázali dvojjazyčné nápisy se srbskou cyrilicí. *Lidovky.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/radnice-vukovaru-zakazala-dvojjazycne-napisy-se-srbskou-cyrilici-10a-/zpravy-svet.aspx?c=A131106_191937_In_zahranici_ebr

V Mostaru to opět vře. Vandalové odpálili pomník bosňáckých vojáků. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/vandalove-odpalili-pomnik-bosnackych-vojaku-v-mostaru-p16-/zahranicni.aspx?c=A130114_153942_zahranicni_aha

Ve Skopji se střetli Makedonci s Albánci. Zůstaly desítky zraněných. *IDnes.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/nasilne-protesty-v-makedonii-djn-/zahranicni.aspx?c=A130303_085633_zahranicni_brm

Volby v Srbsku ovládl vicepremiér, opozice se bojí nového Miloševiče. *IDnes.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/predcasne-parlamentni-volby-v-srbsku-vyhrala-srbska-pokrokov-a-strana-alaksandara-vuci-e-gbo-/zahranicni.aspx?c=A140317_150358_zahranicni_im

VULLNETARI, Julie. *Albanian Migration and development: State of the art review* [online]. 2007 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://dare.uva.nl/document/53744>

What happened to Greater Albania: Nationalism is not nationality. THE ECONOMIST NEWSPAPER LIMITED. *The Economist* [online]. 2007 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://www.economist.com/node/8558447>

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA I: Pracovní list – Mediální výchova

PŘÍLOHA II: Pracovní list- Zeměpis

Pracovní list - Mediální výchova

Název pracovního listu	Jugoslávie a její sláva
Specifikace listu	2. stupeň ZŠ, nižší stupeň víceletých gymnázií
Klíčová slova z mediální výchovy	Kritické vnímání mediálních obsahů, odhalování mediálních stereotypů.
Klíčové kompetence	K učení, komunikativní, občanská.
Očekávané výstupy	Žák kriticky přistupuje k mediálnímu obsahu, vyhledává a třídí informace, zapojí se do diskuze a věcně formuluje svůj názor.
Mezioborové přesahy	Zeměpis, Dějepis, Občanská výchova.
Organizace	3 vyučovací hodiny, případně domácí příprava, forma individuální, skupinová, hromadná.
Pomůcky	Pracovní listy, psací potřeby.
Technické vybavení	Dataprojektor, PC, Internet.

Základní teoretické poznatky

Socialistická federativní republika Jugoslávie byla mnohonárodnostním státem jižních Slovanů, který tvořilo šest republik – Slovinsko, Chorvatsko, Srbsko, Černá Hora, Bosna a Hercegovina, Makedonie a dvě autonomní oblasti – Vojvodina a Kosovo. Hlavním městem Jugoslávie byl Bělehrad a úředním jazykem byla srbochorvatština, slovinština a makedonština. Tento státní útvar existoval v letech 1943-1992. Prezidentem Jugoslávie byl **J. B. Tito**, byl velmi uznávaný a přestože mezi národy občas panovaly neshody, dařilo se mu udržet stabilitu a mír v zemi. J. B. Tito však roku 1980 umírá a v Jugoslávii dochází k nárůstu nacionalistických myšlenek podporovaných rozsáhlou hospodářskou krizí. Jako první opustilo federaci Chorvatsko a Slovinsko, stalo se tak dne 25. června 1991, kdy tyto státy oficiálně vyhlásily nezávislost. Následně opustila federaci také Makedonie a Bosna a Hercegovina. Srbsko nechtělo rozpad federace dopustit, došlo tedy k válečnému konfliktu.

V letech **1991-1995** došlo k **válce v Chorvatsku a Bosně a Hercegovině**. V Chorvatsku docházelo ke střetům s početnou srbskou menšinou. Chorvatská vláda chtěla vytvořit etnicky čistý stát, proto se pokusila o odsun Srbů z Chorvatska, přičemž docházelo k etnickým čistkám a dalším válečným zločinům.

Současně probíhala válka také v Bosně a Hercegovině, která byla nejničivější. Obyvatelstvo v Bosně a Hercegovině bylo etnicky i nábožensky velmi rozdílné, žili zde **Bosňáci vyznávající islám. Srbové, kteří se hlásí k pravoslaví a Chorvatí, kteří vyznávají římskokatolickou víru**. Velmi tragické byly události ve městě Srebrenica, kde bylo srbské obyvatelstvo napadeno Bosňáky. O několik let později se Srbové Bosňákům pomstili, došlo zde k mnoha násilným činům, které byly celosvětově odsouzeny, uvádí se na 8000 obětí.

Válka byla ukončena Daytonskou dohodou dne 21. listopadu 1995, podpisem představitelů tří nepřátelených etnik. O válce informovala všechna světová média, mnohdy však docházelo ke zkreslování informací, většinou v neprospěch Srbů.

Do konfliktu se zapojily také mezinárodní vojenské síly. V roce 1995 bombardovalo NATO bosensko-srbskou armádu. V roce 1999 probíhalo tzv. humanitární bombardování srbských pozic v konfliktu o Kosovo. Většina zahraničních médií opět informovala jednostranně v neprospěch Srbů

Pracovní list - Mediální výchova

Rozbor textů

Ukázka č. 1 (autor: ČT24)

Sarajevo - Při explozi minometné střely na sarajevském tržišti Markale zahynulo 5. února 1994 68 lidí a dalších 200 zranil. Z útoku byli obviněni bosensští Srbové. Vyšetřování však nepřineslo zjevné důkazy. Šlo o jeden z nejznámějších masakrů civilistů během čtyři roky trvajících bosenského konfliktu. Jména obětí jsou dnes zvěčněná na červené zdi vyhledávané tržnice. Nápis na bílém památníku hlásá, že Sarajevané nikdy nezapomenou.

Rada NATO poté nastolila ultimátum. Srbové dostali 10 dnů na to, aby stáhli své těžké zbraně 20 km od města nebo je vydali UNPROFOR. Vážné výhrady k tomuto opatření vyjádřilo Řecko. Krátce před vypršením lhůty se podařilo ruskému zprostředkovateli Vitaliji Čurkinovi přesvědčit bosenské Srby i Muslime, aby ultimátum splnili. Armáda bosenských Srbů se dohodla s bosenskou vládou na okamžitém příměří. Boje v Sarajevu následně ustaly.

Nepokoje mezi Muslime a Srby, které postupně přerostly v občanskou válku na území celé Bosny a Hercegoviny, vypukly v Sarajevu počátkem března 1992. Válka v Bosně byla nejkrvavější epizodou rozpadu někdejší Jugoslávie, zahynulo během ní přes čtvrt milionu lidí, statisíce byly zraněny nebo vyhnány z domovů. Vytoužený klid zbraní přinesla až mírová dohoda, kterou 21. listopadu 1995 uzavřeli v americkém Daytonu představitelé Srbů, Muslimů a Chorvatů.

Otázky k ukázce č. 1

1. Kdo byl označen za viníka?

2. Byl zjištěn dostatek důkazů pro označení viníka?

3. Byl viník potrestán nebo pokračovalo vyšetřování?

Ukázka č. 2 (autor: Rajko Doleček)

Výbuch Markale I (5. února 1994) zanechal za sebou 68 mrtvých a 200 raněných. Při tom se objevilo mnoho "divných" úkazů (tolik poraněných od jednoho minometného granátu, chování místních úřadů - nikoho z UNPROFOR nechtěli pustit bezprostředně po výbuchu na místo hrůzy atd.), ale CNN hned hlásila, že to udělali Srbové a celý svět viděl roztrhaná lidská těla a plno krve "od srbského granátu". Prezident Clinton řekl, že jsou za čin "vysoce pravděpodobně" odpovědní Srbové, totéž tvrdilo "vnitřní přesvědčení" W. Christophera. Nikdo nedbal na velmi ostrá srbská dementi. Paní M. Albrightová (americká velvyslankyně v OSN) i Antony Lake (prezidentův poradce pro bezpečnost) ihned volali po bombardování Srbů. Nicméně se brzy ukázalo, že to zřejmě vůbec nebyl srbský granát.

Pracovní list - Mediální výchova

Tyto informace však bylo tvrdě zakázáno zveřejnit, přesto je odhalil francouzský televizní novinář B. Volker (TV TF1): "Minometný granát, který zabil 68 lidí na sarajevském trhu a vyvolal ultimátum NATO proti bosenským Srbům, byl vypálen z muslimských pozic, podle zprávy OSN..." Zákaz šíření výše uvedených informací uvádí ve své knize i D. Owen (Balkan Odyssey, Victor Gollancz, London, 1995). "Lidé kolem generála Rosea nikdy neskrývali skutečnost, že on na setkání s vůdci bosenských Muslimů (Izetbegović, generál Delić) jim řekl, že právě dostal technické informace, které ukazují, že minometný granát nepřišel z oblasti pod kontrolou Srbů, ale z Muslimské části města (8. února 1994)..." Dovršení důkazů o lživém nařčení Srbů a ranou lhářům a dezinformátorům Západu bylo prohlášení Yasushi Akashiho, zvláštního pověřence OSN pro Bosnu, z 6. června 1996, německému dopisovateli DPA v New Yorku, že existuje tajná zpráva OSN, která obviňuje bosenské Muslimy za masakr civilistů na trhu Markele v únoru 1994. Již výše uvedený B. Volker informuje, že zpráva o muslimském původu střely byla předána B.B. Ghálímu, generálnímu tajemníkovi OSN, který ji nezveřejnil v "zájmu vyšší politiky". B. Volker cituje i slova prezidenta F. Mitterranda: "Před několika dny mi pan Butrus Ghálí sdělil, že si je jistý, že projektil, který zasáhl sarajevský trh Markale, byla muslimská provokace."

Otázky k ukázce č. 2

1. Kdo byl označen za viníka?

2. Kdo všechno se k tomuto názoru přiklonil?

3. Kdo byl skutečným viníkem výbuchu?

4. Mohla tato zpráva v médiích ovlivnit názor lidí na národ, který byl primárně označen za viníka?

5. Je správné, že média přináší zprávy, které nejsou podloženy důkazy?

6. Vyhledejte na internetu, kdo je Rajko Doleček?

Pracovní list - Mediální výchova

Formulujte vlastní názor

V roce 2012 byla v televizi odvysílána reportáž se záběry Novaka Djokoviče, který se přímo na kurtu dozvěděl smutnou zprávu o úmrtí svého dědečka. Jaký máte názor na vysílání takových zpráv?

Vyhledej na internetu

1. Vyhledejte na internetu nějakou známou osobu pocházející z některého z nástupnických států bývalé Jugoslávie. Vyhledejte její fotografii a představte ji svým spolužákům.
2. Vyhledejte na internetu, kdo byl - Nikola Tesla, Agnes Gonxha Bojaxhiu, jakou mají spojitost s balkánským regionem.
3. Napište krátký životopis.

Emir Kusturica

Pracovní list - Zeměpis

Název pracovního listu	Země bývalé Jugoslávie
Specifikace listu	2. stupeň ZŠ, nižší stupeň víceletých gymnázií
Klíčová slova	Hranice, stát, náboženství, rozloha, počet obyvatel.
Klíčové kompetence	K učení, komunikativní, k řešení problémů.
Očekávané výstupy	Žák pracuje s atlasem, umí seřadit státy podle rozlohy a počtu obyvatel, rozlišuje světová náboženství.
Mezioborové přesahy	Občanská výchova, Matematika.
Organizace	2 vyučovací hodiny, forma individuální, hromadná.
Pomůcky	Pracovní listy, atlas, psací potřeby.
Technické vybavení	Dataprojektor, PC, Internet.

Základní teoretické poznatky

Socialistická federativní republika Jugoslávie byla mnohonárodnostním státem jižních Slovanů, který tvořilo šest republik – Slovinsko, Chorvatsko, Srbsko, Černá Hora, Bosna a Hercegovina, Makedonie a dvě autonomní oblasti – Vojvodina a Kosovo. Hlavním městem Jugoslávie byl Bělehrad a úředním jazykem byla srbochorvatština, slovinština a makedonština. Tento státní útvar existoval v letech 1943-1992. Prezidentem Jugoslávie byl **J. B. Tito**, byl velmi uznávaný a přestože mezi národy občas panovaly neshody, dařilo se mu udržet stabilitu a mír v zemi. J. B. Tito však roku 1980 umírá a v Jugoslávii dochází k nárůstu nacionalistických myšlenek podporovaných rozsáhlou hospodářskou krizí. Jako první opustilo federaci Chorvatsko a Slovinsko, stalo se tak dne 25. června 1991, kdy tyto státy oficiálně vyhlásily nezávislost. Následně opustila federaci také Makedonie a Bosna a Hercegovina. Srbsko nechtělo rozpad federace dopustit, došlo tedy k válečnému konfliktu.

V letech **1991-1995** došlo k **válce v Chorvatsku a Bosně a Hercegovině**. V Chorvatsku docházelo ke střetům s početnou srbskou menšinou. Chorvatská vláda chtěla vytvořit etnicky čistý stát, proto se pokusila o odsun Srbů z Chorvatska, přičemž docházelo k etnickým čistkám a dalším válečným zločinům.

Současně probíhala válka také v Bosně a Hercegovině, která byla nejničivější. Obyvatelstvo v Bosně a Hercegovině bylo etnicky i nábožensky velmi rozdílné, žili zde **Bosňáci vyznávající islám. Srbové, kteří se hlásí k pravoslaví a Chorvatí, kteří vyznávají římskokatolickou víru**. Velmi tragické byly události ve městě Srebrenica, kde bylo srbské obyvatelstvo napadeno Bosňáky. O několik let později se Srbové Bosňákům pomstili, došlo zde k mnoha násilným činům, které byly celosvětově odsouzeny, uvádí se na 8000 obětí.

Válka byla ukončena Daytonskou dohodou dne 21. listopadu 1995, podpisem představitelů tří znepřátelených etnik. O válce informovala všechna světová média, mnohdy však docházelo ke zkreslování informací, většinou v neprospěch Srbů.

Do konfliktu se zapojily také mezinárodní vojenské síly. V roce 1995 bombardovalo NATO bosensko-srbskou armádu. V roce 1999 probíhalo tzv. humanitární bombardování srbských pozic v konfliktu o Kosovo. Většina zahraničních médií opět informovala jednostranně v neprospěch Srbů

Pracovní list - Zeměpis

Práce s atlasem

1. Doplňte podle atlasu názvy nástupnických států bývalé Jugoslávie do slepé mapy.

2. Spojte stát a jeho hlavní město.

CHORVATSKO

SRBSKO

SLOVINSKO

**BOSNA A
HERZEGOVINA**

ČERNÁ HORA

MAKEDONIE

KOSOVO

ZÁHŘEB

PRIŠTINA

SARAJEVO

PODGORICA

BĚLEHRAD

LUBLAŇ

SKOPJE

Pracovní list - Zeměpis

3. Doplňte ke každé vlajce název státu, kterému patří.

4. Seřadte bývalé státy Jugoslávie sestupně podle rozlohy.

- ___ CHORVATSKO
- ___ SRBSKO
- ___ MAKEDONIE
- ___ ČERNÁ HORA
- ___ BOSNA A HERCEGOVINA
- ___ KOSOVO
- ___ SLOVINSKO

5. Seřadte státy bývalé Jugoslávie vzestupně podle počtu obyvatel.

- ___ CHORVATSKO
- ___ SRBSKO
- ___ MAKEDONIE
- ___ ČERNÁ HORA
- ___ BOSNA A HERCEGOVINA
- ___ KOSOVO
- ___ SLOVINSKO

Vyhledejte na internetu

1. Vyhledejte na internetu jména současných prezidentů nástupnických států bývalé Jugoslávie.

SLOVINSKO	
CHORVATSKO	
BOSNA A HERCEGOVINA	
MAKEDONIE	
KOSOVO	
ČERNÁ HORA	
SRBSKO	

Pracovní list - Zeměpis

2. Přiřaďte k sobě vždy stát, příslušné náboženství a symbol tohoto náboženství. Můžete použít internet i atlas.

CHORVATSKO

**BOSNA A
HERZEGOVINA**

SRBSKO

ISLÁM

PRAVOSLAVÍ

**ŘÍMSKOKATOLICKÁ
VÍRA**

3. Vyhledejte na internetu jednu památku UNESCO, která se nachází na území jednoho z bývalých jugoslávských států, krátce ji představte spolužákům.

Úkol pro domácí přípravu

Kolikrát přejedeme hranici, jestliže se vydáme autem do Chorvatska? Jako pomůcku můžete použít atlas.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Kristýna Zahradníčková
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. David Hampl, Ph.D.
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Postkonfliktní rekonstrukce zemí bývalé Jugoslávie
Název v angličtině:	Postconflict reconstruction of countries former republic of Yugoslavia
Anotace práce:	Práce se zabývá postkonfliktní rekonstrukcí zemí bývalé Jugoslávie. Všechny nástupnické státy se po rozpadu Jugoslávie a ukončení válečného konfliktu v roce 1995 potýkaly s celou řadou problému. Pozornost je zaměřena na budování politických systému, obnovu ekonomiky, bezpečnostní a environmentální hrozby a také na spolupráci jednotlivých zemí s Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii.
Klíčová slova:	Etnický konflikt, etnikum, genocida, národnostní menšina, Chorvatsko, Bosna a Hercegovina, Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii.
Anotace v angličtině:	The thesis deals with the reconstruction of post-conflict countries of the former Yugoslavia. All successors states after the collapse of Yugoslavia and the end of the war in 1995, faced a number of challenges. Attention of this thesis is focused on building of a political system, economic recovery, security and environmental threats, as well as the cooperation of the countries with the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia.
Klíčová slova v angličtině:	Ethnic conflict, ethnicity, genocide, national minority, Croatia, Bosnia and Hercegovina, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia.
Přílohy vázané v práci:	2 (Pracovní list – Mediální výchova, Pracovní list – Zeměpis)
Rozsah práce:	151 stran
Jazyk práce:	Český jazyk